

Собака Баскервілів

Артур Конан Дойл

© Автор перекладу - Гнатюк Юлія

Розділ 1. Містер Шерлок Холмс

Містер Шерлок Холмс, який зазвичай прокидався дуже пізно вранці, хіба що в ті не такі вже й рідкісні випадки, коли працював усю ніч, сидів за столом і снідав. Я стояв біля каміна й розглядав ціпок, який наш відвідувач забув напередодні ввечері. Це була добротна, товста палиця з важким округлим набалдашником — саме така, яку називають "вагомим доказом". Трохи нижче набалдашника була широка срібна обручка, майже дюйм завширшки. На ній було вигравіювано:

«Джеймсові Мортімеру, M.R.C.S., від його друзів із C.C.H.»

і дата: 1884.

Це був саме той ціпок, який міг носити старомодний сімейний лікар — поважний, міцний і такий, що вселяє довіру.

— Ну, Ватсоне, що ви про це скажете?

Холмс сидів до мене спиною, і я не подавав жодного знаку, чим саме зайнятий.

— Звідки ви знаєте, що я роблю? Мені здається, у вас очі навіть на потилиці.

— Принаймні переді мною стоїть добре начищений, посріблений кавник, — відповів він. — Але скажіть, Ватсоне, що ви думаєте про ціпок нашого гостя? Через те що ми розминулися з ним, ми і гадки не маємо про мету його візиту. Саме тому цей випадковий сувенір набуває неабиякого значення. Спробуйте-но відтворити образ цієї людини за моїм методом, дослідивши цей предмет.

— Я думаю, — сказав я, намагаючись, наскільки міг, наслідувати методи свого товариша, — що доктор Мортімер — успішний літній лікар, якого високо цінують, адже знайомі вручили йому цей знак вдячності.

— Добре! — мовив Холмс. — Чудово!

— Думаю також, що він, найімовірніше, сільський лікар, який багато ходить пішки, відвідуючи пацієнтів.

— Чому саме?

— Бо цей ціпок, хоч спершу й був дуже гарним, так пошарпаний, що я не можу уявити, аби міський лікар носив його в такому стані. Залізний наконечник майже стертий — це очевидний доказ, що ним багато користувалися в дорозі.

— Абсолютно логічно! — схвалив Холмс.

— І ще ці слова: «від друзів із С.С.Н.». Я припускаю, що це якась місцева мисливська спільнота, членам якої він, можливо, надавав хірургічну допомогу, а вони вручили йому цей подарунок на знак вдячності.

— Справді, Ватсоне, ви перевершуєте самого себе, — сказав Холмс, відсунувши стілець і запаливши сигарету. — Мушу визнати, що в усіх тих життєписах, які ви так люб'язно присвячували моїм скромним успіхам, ви повсякчас применшували власні здібності. Можливо, ви й самі не випромінюєте світла, але ви є чудовим його провідником. Деякі люди, не володіючи геніальністю самі, мають дивовижну здатність спонукати до неї інших. Зізнаюся, мій любий друже, я перед вами у великому боргу.

Раніше він ніколи не говорив мені нічого подібного, і мушу зізнатися, його слова принесли мені щирю радість. Адже мене часто зачіпала його байдужість до мого захоплення ним і до моїх спроб оприлюднити його методи. Я пишався тим, що настільки засвоїв його систему, що зміг застосувати її так, аби заслужити його схвалення.

Холмс узяв ціпок із моїх рук і кілька хвилин уважно розглядав його неозброєним оком. Потім із виразом зацікавлення відклав сигарету, підійшов із палицею до вікна й знову оглянув її крізь збільшувальне скло.

— Цікаво, хоч і доволі просто, — сказав він, повертаючись у свій улюблений куток дивана. — На ціпку справді є одна-дві прикмети. Вони дають нам основу для кількох висновків.

— Невже я щось пропустив? — запитав я з певною самовпевненістю. — Сподіваюся, нічого важливого не залишилося поза моєю увагою?

— Боюся, любий Ватсоне, що більшість ваших висновків були хибними. Коли я сказав, що ви мене стимулюєте, то мав на увазі, якщо вже бути відвертим, що саме ваші помилки часом наштовхують мене на істину. Хоча цього разу ви не зовсім помилилися. Ця людина справді сільський лікар. І багато ходить пішки.

— Отже, я мав рацію.

— До певної міри.

— Але ж це все.

— Ні, ні, любий Ватсоне, далеко не все. Я б припустив, наприклад, що подарунок лікареві швидше надійде від лікарні, ніж від мисливського товариства. А коли перед словом «лікарня» стоять

ініціали «Ч.К.», то цілком природно спадає на думку «Чарінг-Крос».

— Можливо, ви маєте рацію.

— Усе вказує саме на це. І якщо прийняти це як робочу гіпотезу, ми отримуємо нову основу для побудови образу нашого невідомого відвідувача...

— Що ж, припустімо, що «Ч.К.» — це справді «Чарінг-Кросська лікарня». Які ще висновки ми можемо з цього зробити?

— Невже жоден не спадає на думку? Ви ж знаєте мої методи. Застосуйте їх!

— Мені спадає на думку лише очевидне: цей чоловік практикував у місті, перш ніж поїхати в провінцію.

— Думаю, ми можемо дозволити собі зайти трохи далі. Погляньте на це під таким кутом. За яких обставин найімовірніше вручають подібний дарунок? Коли друзі вирішують об'єднатися, щоб піднести йому знак своєї прихильності? Очевидно, в той момент, коли доктор Мортімер залишав службу в лікарні, аби розпочати приватну практику. Ми знаємо про факт дарунка. Ми припускаємо, що відбулася зміна міської лікарні на сільську практику. Тож чи буде надто сміливим наше припущення, що дарунок було піднесено саме з нагоди цього переїзду?

— Це й справді виглядає правдоподібно.

— Тепер зауважте: він не міг належати до постійного штату консультантів лікарні, адже таку посаду міг обіймати лише лікар із міцним становищем у Лондоні, а такий фахівець не поїхав

би в глушину. Ким же він тоді був? Якщо він працював у лікарні, але не входив до штату поважних лікарів, він міг бути лише ординатором або асистентом — тобто трохи більшим, ніж старший студент. І поїхав він п'ять років тому — дата стоїть на щіпці. Тож ваш статечний сімейний лікар середніх літ тане в повітрі, мій любий Ватсоне, а замість нього з'являється молода людина до тридцяти років, приязний, неамбітний, неуважний юнак, який до того ж має улюбленого собаку, якого я б приблизно описав як більшого за тер'єра, але меншого за мастифа.

Я недовірливо засміявся, а Шерлок Холмс відкинувся на спинку канапи й пустив до стелі тонкі кільця диму.

— Щодо останнього, я не маю як вас перевірити, — сказав я, — але, принаймні, зовсім не важко дізнатися кілька подробиць про вік і кар'єру цієї людини.

Зі своєї невеликої медичної полицки я дістав «Медичний довідник» і знайшов потрібне прізвище. Там було кілька Мортімерів, але лише один міг бути нашим гостем. Я зачитав його дані вголос.

«Мортімер, Джеймс, член Королівської колегії хірургів, 1882, Грімпен, Дартмур, Девоншир. З 1882 по 1884 рік — ординатор лікарні Чарінг-Кросс. Лауреат Джексоновської премії в галузі порівняльної патології за есе „Чи є хвороба поверненням до минулого?“. Член-кореспондент Шведського патологічного товариства. Автор праць „Деякі химери атавізму“ („Ланцет“, 1882), „Чи прогресуємо ми?“ („Психологічний журнал“, березень 1883). Медичний інспектор парафій Грімпен, Торслі та Гай-Берроу».

— Жодної згадки про те місцеве полювання, Ватсоне, — мовив Холмс із лукавою посмішкою, — натомість маємо сільського лікаря, як ви вельми проникливо й зауважили. Гадаю, мої висновки цілком виправдані. Що ж до прикметників, то я, якщо правильно пам'ятаю, назвав його приязним, неамбїтним і неуважним. Мій досвід підказує, що в цьому світі лише приязна людина отримує пам'ятні подарунки, лише неамбїтна мінєє лондонську кар'єру на глушину і лише неуважна здатна залишити свій цїпок замість візитівки, дочекавши цілу годину у вашій вітальні.

— А як щодо собаки?

— Він мав звичку носити цей цїпок за своїм господарем. Оскільки тростина важка, пес міцно тримав її зубами якраз посередині, і слїди його ікол видно неозброєним оком. Щелепа собаки, судячи з відстані між цими мітками, як на мене, занадто широка для тер'єра і недостатньо широка для мастифа. Це міг бути... та невже, присягаюся Юпітером, це ж кучерявий спанїєль!

Поки він говорив, то підвівся й почав міряти кімнату кроками. Тепер він зупинився біля вікна. У його голосі звучала така непохитна впевненість, що я здивовано підвів на нього погляд.

— Мій любий друже, але як ви можете бути в цьому настїльки впевнені?

— З тієї простої причини, що я бачу самого собаку прямо на нашому порозі, а ось і дзвінок від його господаря. Не рухайтеся, благаю вас, Ватсоне. Він ваш колега по професії, і ваша присутність може стати мені в пригоді. Ось вона — драматична мить долі, Ватсоне, коли ти чуєш на сходах кроки людини, яка входить у твоє життя, і ти ще не знаєш,

на добре чи на зле. Що потрібно доктору Джеймсу Мортімеру, людині науки, від Шерлока Холмса, фахівця з кримінальних справ? Заходьте!

Зовнішність нашого гостя стала для мене несподіванкою, адже я очікував побачити типового сільського лікаря. Це був дуже високий, худорлявий чоловік із довгим, схожим на дзьоб носом, що виступав поміж двох проникливих сірих очей; вони були близько посажені й жваво блищали з-під окулярів у золотій оправі. Вбраний він був поділовому, але досить неохайно: його сюртук потьмянів, а брюки обтріпалися. Попри молодий вік, його довга спина вже була зсутулена, а ходив він, витягнувши голову вперед, із загальним виразом допитливої доброзичливості. Щойно він увійшов, його погляд упав на ціпок у руках Холмса, і він підбіг до нього з радісним вигуком:

— Я такий радий! — мовив він. — Я вже й не знав, чи тут його залишив, чи в пароплавному агентстві. Я б ні за що в світі не хотів утратити цей ціпок.

— Подарунок, як я бачу, — зауважив Холмс.

— Тек, пане.

— Від лікарні Чарінг-Кросс?

— Від кількох тамтешніх друзів з нагоди мого одруження.

— Ох, лишенько, це кепсько! — мовив Холмс, хитаючи головою.

Доктор Мортімер злегка здивовано кліпнув очима крізь окуляри:

— Чому ж кепсько?

— Лише тому, що ви перекреслили наші скромні дедуктивні висновки. Кажете, одруження?

— Так, пане. Я одружився, тому й залишив лікарню, а разом із цим і всі надії на посаду лікаря-консультанта. Потрібно було вити власне гніздечко.

— Ну що ж, зрештою, ми не так уже й сильно помилилися, — сказав Холмс. — А тепер, докторе Джеймсе Мортімере...

— Що ви, що ви! Я не маю докторського ступеня, я лише скромний член Королівського хірургічного товариства.

— І людина з точним складом мислення, як видно.

— Лиш аматор у науці, містере Холмс, збирач мушель на берегах великого невідомого океану. Я припускаю, що звертаюся саме до містера Шерлока Холмса, а не до...

— Ні, це мій друг, доктор Ватсон.

— Радий знайомству, пане. Я чув ваше ім'я у зв'язку з ім'ям вашого друга. Ви надзвичайно цікавите мене, містере Холмс. Я навряд чи очікував побачити такий доліхоцефальний череп або настільки виражені надбрівні дуги. Чи не будете ви проти, якщо я проведу пальцем по вашому тім'яному шву? Зліпок вашого черепа, пане, доки оригінал недоступний, прикрасив би будь-який антропологічний музей. Не маю наміру надмірно лестити, але зізнаюся: я зазіхаю на ваш череп.

Шерлок Холмс жестом запросив нашого дивного гостя сідати.

— Я бачу, пане, що ви ентузіаст у своїй царині, так само як і я у своїй, — мовив він. — По вашому вказівному пальцю я помітив, що ви самі скручуєте цигарки. Не вагайтеся, запалюйте.

Чоловік дістав папір і тютюн і з дивовижною спритністю згорнув цигарку. У нього були довгі, тремтячі пальці, такі ж рухливі й неспокійні, як вусики комахи.

Холмс мовчав, але його швидкі гострі погляди показували мені, який інтерес викликав у нього наш чудернацький компаньйон.

— Я припускаю, пане, — нарешті озвався він, — що ви зробили мені честь завітати сюди вчора ввечері й знову сьогодні не лише задля того, щоб оглянути мій череп?

— Ні, пане, ні; хоча я щасливий, що мав нагоду зробити й це. Я прийшов до вас, містере Холмс, тому що визнаю себе людиною непрактичною, і тому що раптом опинився перед обличчям вкрай серйозної та надзвичайної проблеми. Усвідомлюючи, як і всі, що ви є другим за величиною експертом у Європі...

— Ось як, пане! Чи можу я дізнатися, хто ж має честь бути першим? — запитав Холмс із деякою різкістю.

— Для людини з суто науковим складом мислення праці месьє Бертільйона завжди матимуть величезну вагу.

— То чому ж ви не звернулися до нього?

— Я сказав, пане: «для суто наукового мислення». Але як практичному діячу, загальноновизнано, що вам немає рівних. Сподіваюся, пане, я не дозволив зайвої...

— Зовсім трохи, — відказав Холмс. — Я думаю, докторе Мортімере, ви вчините розумно, якщо без

зайвих церемоній просто і ясно розповісте мені, у чому саме полягає суть проблеми, в якій ви потребуєте моєї допомоги.

Розділ 2. Прокляття Баскервілів

— У мене в кишені є рукопис, — промовив доктор Джеймс Мортімер.

— Я помітив його, ще коли ви заходили до кімнати, — зауважив Холмс.

— Це дуже давній рукопис.

— Початок вісімнадцятого століття, якщо тільки це не підробка.

— Як ви можете про це судити, пане?

— Поки ви говорили, ви весь час показували мені дюйм чи два цього паперу. Поганим був би той експерт, який не зміг би визначити дату документа з точністю до одного десятиліття. Можливо, ви читали мою скромну монографію з цього приводу. Я б датував цей папір 1730 роком.

— Точна дата — 1742 рік, — доктор Мортімер дістав рукопис із нагрудної кишені. — Цей сімейний документ довірив моїй опіці сер Чарльз Баскервіль, чия раптова й трагічна смерть якихось три місяці тому наробила стільки галасу в Девонширі. Можу сказати, що я був не лише його лікарем, а й особистим другом. Це був чоловік твердого розуму, пане, проникливий, практичний і настільки ж позбавлений уяви, як і я сам. Проте до цього документа він ставився вкрай серйозно і внутрішньо був готовий саме до такого кінця, який зрештою його й спіткав.

Холмс простягнув руку, узяв рукопис і розгладив його на коліні.

— Зверніть увагу, Ватсоне, на почергове використання довгої та короткої літери s. Це одна з кількох ознак, які дозволили мені встановити час написання.

Я поглянув через його плече на пожовклий папір і зблідлі чорнила. Угорі було написано: «Баскервіль-Голл», а нижче — великі, розмашисті цифри: «1742».

— Схоже на якусь доповідну записку чи пам'ятку.

— Так, це виклад однієї легенди, яка побутує в роду Баскервілів.

— Але, наскільки я розумію, ви прийшли порадитися зі мною з якогось сучаснішого й практичнішого питання?

— З вельми сучасного. Це надзвичайно практична, невідкладна справа, яку необхідно вирішити протягом найближчих двадцяти чотирьох годин. Але цей рукопис зовсім короткий і щонайтісніше пов'язаний зі справою. З вашого дозволу я зачитаю його вам.

Холмс відкинувся на спинку крісла, стулив кінчики пальців і заплющив очі з виразом покірності долі. Доктор Мортімер повернув рукопис до світла й високим, напівзірваним голосом зачитав таку дивну, старосвітську розповідь:

«Про походження собаки Баскервілів існує багато переказів, та оскільки я є прямим нащадком Гюго Баскервіля і почув цю історію від свого батька, який, у свою чергу, дізнався її від свого, я записав її з повною вірою в те, що все відбулося саме так, як тут викладено. І я хочу, щоб ви повірили, сини мої, що те саме Правосуддя, яке карає за гріх, може також милостиво й простити його, і що немає такого важкого прокляття, яке не можна було б

відвернути молитвою та покаанням. Тож навчіться з цієї історії не боятися плодів минулого, а радше будьте обачними в майбутньому, аби ті ганебні пристрасті, від яких так тяжко постраждав наш рід, не вирвалися знову нам на згубу.

Знайте ж, що за часів Великого повстання (історію якого, написану вченим лордом Кларендоном, я наполегливо раджу вашій увазі) цим маєтком Баскервіль володів Гюго, однойменний із родом, і не можна заперечити, що був він чоловіком вельми диким, безбожним і розпусним. Це, правду кажучи, сусіди ще могли б йому вибачити, позаяк святі в наших краях ніколи не водилися, але була в ньому якась нестримна й жорстока вдача, через яку його ім'я стало повсюдною приказкою на всьому Заході. Сталося так, що цей Гюго заповзявся коханням (якщо взагалі таку темну пристрасть можна назвати цим світлим ім'ям) до дочки одного йомена, який мав землі неподалік від маєтку Баскервіль. Проте молода дівчина, будучи скромною та добре вихованою, повсякчас уникала його, бо боялася його лихого імені. І ось сталося так, що на Михайлів день цей Гюго з п'ятьма чи шістьма своїми порочними компаньйонами потайки вдерся на ферму і викрав дівчину, добре знаючи, що її батька та братів не було вдома. Коли її привезли до Голла, дівчину зачинили в горішній кімнаті, тоді як Гюго з друзями сіли за тривалу пиятику, що було їхнім щонічним звичаєм. Нещасна невільниця нагорі трохи розуму не позбулася від того співу, галасу та страшних прокльонів, що долинали до неї знизу, бо подекують, ніби слова, які вживав сп'янілий Гюго Баскервіль, могли спопелити того, хто їх промовляв. Зрештою, від смертельного страху вона зважилася на вчинок, який налякав би найсміливішого чи

найспритнішого чоловіка: з допомогою густого плюща, що вкривав (і досі вкриває) південну стіну, вона спустилася з-під стріхи і пустилася навтьоки через болота додому, а відстань від Голла до батьківської ферми становила добрих три ліги.

Минуло геть небагато часу, і Гюго залишив своїх гостей, щоб віднести їжу та питво — а можливо, й з якимись гіршими намірами — своїй полонянці, та й застав клітку порожньою, а пташку — на волі. Тоді, здавалося, у нього вселився біс, бо він стрімголов злетів сходами до обідньої зали, скочив на величезний стіл, так що навсібіч полетіли кубки та тарелі, і голосно закричав перед усім товариством, що готовий цієї ж ночі віддати своє тіло й душу силам зла, аби лиш наздогнати дівчину. І поки гульвіси стояли приголомшені такою шаленою люттю, один із них, ще більш порочний чи, можливо, більш сп'янілий за інших, крикнув, що треба нацькувати на неї собак. Почувши це, Гюго вибіг із дому, гукаючи конюхам, щоб сідали його кобилу та випускали з псарні зграю, і, давши хортам нюхнути хустину дівчини, кинув їх на слід, а сам помчав за ними щодуху при місячному світлі через болота.

Якийсь час гульвіси стояли роззявивши роти, не в силах осягнути все те, що було вчинено в такому поспіху. Проте невдовзі їхній потьмарений розум збагнув природу того діяння, яке мало відбутися на пустищі. З'явся страшний галас: одні вимагали своїх пістолів, інші — коней, а дехто — ще один сулій вина. Та врешті до їхніх збурених голів повернулася крихта глузду, і всі вони, числом тринадцять, сіли на коней і кинулися навздогін. Місяць ясно світив над ними, і вони швидко скакали пліч-о-пліч тим шляхом, яким мала йти дівчина, якщо вона тримала курс на рідну домівку. Проскакавши мильо чи дві, вони порівнялися з

одним із нічних вівчарів на болотах і закричали йому, питаючи, чи не бачив він погоні. Чоловік той, як каже переказ, був настільки наляканий, що ледве міг вимовити слово, та врешті розповів, що справді бачив нещасну дівчину, за якою гналися собаки. „Але я бачив і більше, — додав він, — бо Гюго Баскервіль промчав повз мене на своїй вороній кобилі, а за ним мовчки біг такий пекельний пес, що крий нас Боже колись побачити подібне у себе за спиною“. Сп'янілі поміщики вилаяли вівчара й рушили далі. Та невдовзі їм заціпило від страху, бо з боліт долинав тупіт копит, і ворона кобила, уся в білій піні, промчала повз них із порожнім сідлом. Тоді вершники збилися в купу, бо ними оволодів великий жах, але вони все одно продовжували шлях, хоча кожен із них, якби був сам, залюбки повернув би коня назад. Просуваючись повільно вперед, вони врешті натрапили на собак. Ці хорти, відомі своєю відвагою та породю, жалібно скімлили, збившись у зграю на краю глибокого яру, чи лощини, як ми кажемо в цих краях; одні з них тікали геть, а інші, зі здибленою шерстю та витріщеними очима, дивилися вниз у вузьку низину перед собою. Товариство зупинилося, причому люди вже були куди тверезішими, ніж на початку виїзду. Більшість із них ні за що не хотіли йти далі, але троє найсміливіших, або ж найп'яніших, рушили вперед на дно ущелини. Вона виходила на широку галявину, де стояли два величезні камені, які й досі можна там побачити, встановлені якимось забутим народом у давні часи. Місяць яскраво освітлював галявину, і в самому її центрі лежала нещасна дівчина там, де вона впала, померши від страху та виснаження. Але не вигляд її тіла, і навіть не вигляд тіла Гюго Баскервіля, що лежав поруч, змусив піднятися дибки волосся на головах цих трьох відчайдушних гультів. Причиною тому

було те, що над Гюго стояло і рвало його горло якесь мерзенне створіння — величезний чорний звір, схожий на собаку, проте більший за будь-якого пса, якого коли-небудь бачило людське око. І прямо на їхніх очах ця істота вирвала горло Гюго Баскервілю, а коли вона повернула до них свої палаючі очі та закривавлену пащу, всі троє закричали від жаху й помчали щодуху назад через болота, не перестаючи кричати. Один із них, кажуть, помер тієї ж ночі від побаченого, а двоє інших на все життя залишилися зломленими людьми.

Така ось, сини мої, повість про появу того собаки, який, подекують, відтоді так тяжко переслідує наш рід. Якщо я записав її, то лише тому, що достеменно відоме лякає менше, ніж те, про що лише натякають та здогадуються. Не можна заперечити й того, що багато хто з нашої родини помер нещасливою смертю — раптовою, кривавою та таємничою. Проте ми можемо шукати захисту в безмежній милості Провидіння, яке не каратиме вічно невинних понад те третє чи четверте покоління, якому загрожує Святе Письмо. Цьому Провидінню, сини мої, я вас і доручаю, а задля перестороги раджу вам утримуватися від прогулянок болотами в ті темні години, коли сили зла мають найбільшу владу.

[Це написав Гюго Баскервіль своїм синам Роджеру та Джону з наказом нічого не говорити про це їхній сестрі Елізабет]».

Коли доктор Мортімер закінчив читати цю дивну розповідь, він зсунув окуляри на лоб і пильно подивився на містера Шерлока Холмса. Останній позіхнув і кинув недопалок своєї цигарки в камін.

- Ну то й що? — запитав він.
- Хіба ви не знаходите це цікавим?
- Хіба що для збирача казок.

Доктор Мортімер дістав із кишені складену газету.

— Що ж, містере Холмс, тепер ми запропонуємо вам дещо свіжіше. Це «Хроніка графства Девоншир» від 14 травня цього року. Тут міститься короткий виклад фактів, з'ясованих у зв'язку з раптовою смертю сера Чарльза Баскервіля, яка сталася за кілька днів до цієї дати.

Мій друг трохи подався вперед, і його погляд став зосередженим. Наш гість поправив окуляри й почав читати:

«Раптова смерть сера Чарльза Баскервіля, чие ім'я нещодавно називали серед найімовірніших кандидатів від ліберальної партії на майбутніх виборах у Мід-Девоні, огорнула графство смутком. Хоча сер Чарльз мешкав у Баскервіль-Голі порівняно недовго, його доброзичливість і надзвичайна щедрість здобули любов та повагу всіх, кому довелося з ним зустрічатися.

У наш час новоспечених багатіїв особливо приємно бачити приклад людини, яка, будучи нащадком старовинного роду, що пережив нелегкі часи, змогла власними силами повернути собі статки й використати їх для відродження колишньої величі свого імені. Як відомо, сер Чарльз нажив значний капітал на південноафриканських підприємницьких справах. Виявившись мудрішим за тих, хто ризикує доти, доки фортуна не відвернеться від них, він вчасно закріпив свої прибутки й повернувся до Англії заможною людиною.

Минуло лише два роки відтоді, як він оселився в Баскервіль-Голі, і всі навколо говорили про масштабні плани перебудови та благоустрою,

яким судилося обірватися разом із його смертю. Не маючи дітей, сер Чарльз не приховував свого бажання ще за життя зробити добробут усього краю плодом власного щастя. Тому чимало людей мають особисті причини оплакувати його передчасний кінець. Його щедрі пожертви місцевим і окружним благодійним установам неодноразово відзначалися на сторінках нашої газети.

Обставини смерті сера Чарльза не можна вважати повністю з'ясованими судовим слідством, однак зроблено достатньо для того, щоб розвіяти чутки, породжені місцевими забобонами. Немає жодних підстав підозрювати злочин або припускати, що смерть настала з іншої причини, ніж природна.

Сер Чарльз був удівцем і людиною децю своєрідних звичок. Попри значні статки, він жив досить скромно. У Баскервіль-Голі його обслуговувало лише подружжя Барріморів: чоловік виконував обов'язки дворецького, а дружина була економкою. Їхні свідчення, підтверджені кількома друзями покійного, засвідчують, що здоров'я сера Чарльза вже тривалий час викликало занепокоєння. Особливо вони звертали увагу на серцеву недугу, яка проявлялася зміною кольору обличчя, задишкою та тяжкими нападами нервового пригнічення. Те саме підтвердив і доктор Джеймс Мортімер — друг та особистий лікар покійного.

Факти справи досить прості. Сер Чарльз мав звичку щовечора перед сном прогулюватися знаменитою тисовою алеєю Баскервіль-Голу. Баррімори підтверджують, що це було його незмінним правилом. Четвертого травня він повідомив, що наступного дня вирушає до Лондона, і наказав Баррімору спакувати речі.

Того вечора він, як завжди, вийшов на свою нічну прогулянку, під час якої зазвичай курил сигару.

Додому він уже не повернувся.

Опівночі Баррімор, помітивши, що головні двері досі відчинені, занепокоївся. Узявши ліхтар, він вирушив шукати господаря. День був дощовим, тому сліди сера Чарльза легко простежувалися вздовж алеї.

Посередині алеї міститься хвіртка, що веде на болото. Було видно, що сер Чарльз якийсь час стояв біля неї. Потім він рушив далі, і саме в дальньому кінці алеї знайшли його тіло.

Одну обставину так і не вдалося пояснити. За словами Баррімора, після того як його господар минув хвіртку до болота, характер слідів змінився: здавалося, ніби відтоді він ішов навшипиньки.

Неподалік того часу перебував якийсь Мерфі — циган-торговець кіньми. Проте, за власним зізнанням, він був добряче напідпитку. Чоловік стверджував, що чув крики, але не міг сказати, звідки саме вони долинали.

На тілі сера Чарльза не було виявлено жодних ознак насильства. Хоча свідчення лікаря вказували на майже неймовірне спотворення рис обличчя — настільки сильне, що доктор Мортімер спершу відмовлявся повірити, ніби перед ним лежить його друг і пацієнт, — це пояснили як явище, що нерідко трапляється при задусі та смерті від серцевого виснаження.

Це пояснення підтвердив розтин, який виявив давнє органічне захворювання серця, і присяжні коронера винесли вердикт відповідно до медичного висновку.

І добре, що сталося саме так. Адже надзвичайно важливо, щоб спадкоємець сера Чарльза оселився в маєтку й продовжив добрі справи, які так трагічно обірвалися. Якби прозаїчний висновок слідства не поклав край романтичним історіям, що пошепки передавалися у зв'язку з цією подією,

знайти нового мешканця для Баскервіль-Голу могло б виявитися нелегко.

Як стало відомо, найближчим спадкоємцем є містер Генрі Баскервіль — якщо він і досі живий, — син молодшого брата сера Чарльза Баскервіля. Востаннє про молодого чоловіка чули в Америці, і нині вживаються заходи, щоб повідомити його про несподівану спадщину, яка на нього чекає».

Доктор Мортімер знову склав газету й сховав її до кишені.

— Ось усі відомі громадськості факти, містере Холмсе, що стосуються смерті сера Чарльза Баскервіля.

— Мушу подякувати вам, — сказав Шерлок Холмс, — за те, що звернули мою увагу на справу, яка, безперечно, має чимало цікавих особливостей. Я пригадую газетні повідомлення того часу, але був надто заклопотаний тією невеличкою історією з ватиканськими каменяма і, прагнучи прислужитися Папі, випустив з поля зору кілька цікавих англійських справ. Отже, ви кажете, що ця стаття містить усі загальновідомі факти?

— Так.

— Тоді повідомте мені ті, що не стали надбанням громадськості.

Він відкинувся на спинку крісла, з'єднав кінчики пальців і прибрав свого найспокійнішого та найнепроникишого вигляду судді.

— Розповідаючи це, — промовив доктор Мортімер, у якого дедалі помітніше проступало хвилювання, — я відкриваю те, чого не довіряв нікому. Я приховав це від коронерського розслідування, бо як людина науки не хотів опинитися в становищі того,

хто нібито підтримує народні забобони. Була й інша причина: як зазначалося в газеті, Баскервіль-Гол напевно залишився б порожнім, якби його й без того похмуру славу ще більше підживили. З огляду на це я вважав правильним повідомити трохи менше, ніж знав, адже жодної практичної користі це не принесло б. Але вам я можу розповісти все без приховування.

Пустка на болотах майже не заселена, і тому ті небагато людей, які живуть поблизу один одного, підтримують тісні стосунки. Саме тому я часто бачився із сером Чарльзом Баскервілем. Окрім містера Френкланда з Лафтер-Голу та натураліста містера Степлтона, в окрузі на багато миль немає інших освічених людей. Сер Чарльз був замкненою людиною, але його хвороба зблизила нас, а спільний інтерес до науки зміцнив знайомство. Він привіз із Південної Африки чимало наукових спостережень, і не один приємний вечір ми провели, обговорюючи порівняльну анатомію бушменів і готтентотів.

Протягом останніх місяців мені ставало дедалі очевидніше, що нервова система сера Чарльза перебуває на межі зриву. Легенду, яку я вам щойно прочитав, він сприйняв надзвичайно близько до серця. Настільки близько, що, хоч і прогулювався своїми володіннями, ніщо не могло змусити його вийти на болота після настання темряви. Як би неймовірно це не звучало для вас, містере Холмсе, він щиро вірив, що над його родом нависла страшна доля. І справді, перекази про його предків, які він мені розповідав, навряд чи могли вселити оптимізм.

Його постійно переслідувала думка про якусь моторошну істоту. Не раз він запитував мене, чи доводилося мені під час нічних лікарських поїздок бачити дивних створінь або чути виття собаки. Особливо часто він ставив останнє запитання, і щоразу його голос тремтів від збудження.

Я добре пам'ятаю один вечір, приблизно за три

тижні до трагічних подій. Я під'їхав до його будинку, а він випадково стояв біля парадного входу. Я саме зійшов зі свого екіпажа й розмовляв із ним, коли раптом побачив, як його погляд завмер десь за моїм плечем. Він дивився повз мене з виразом такого жаху, якого я ще ніколи не бачив.

Я миттю обернувся і встиг лише помітити щось, схоже на велике чорне теля, яке промайнуло біля початку під'їзної дороги. Сер Чарльз був так схвильований і наляканий, що мені довелося піти на те місце й пошукати тварину. Але вона безслідно зникла. Цей випадок справив на нього надзвичайно тяжке враження.

Я залишався в нього весь вечір, і саме тоді, пояснюючи свій страх, він передав мені на збереження рукопис із тією легендою, яку я читав вам на початку. Згадую цей епізод тому, що після подальших подій він набуває певного значення. Проте тоді я був переконаний, що справа цілком дріб'язкова й хвилювання сера Чарльза нічим не виправдане.

Саме за моєю порадою він збирався поїхати до Лондона. Я знав про його хворе серце, а постійна тривога, в якій він жив, хоч би якою безпідставною була її причина, очевидно, серйозно шкодила його здоров'ю. Я вважав, що кілька місяців серед міського життя та нових вражень повернуть його оновленою людиною. Містер Степлтон, наш спільний друг, який щиро переймався його станом, був тієї ж думки.

Та в останню мить сталася ця жахлива катастрофа.

У ніч смерті сера Чарльза дворецький Баррімор, який знайшов тіло, послав до мене верхи конюха Перкінса. Оскільки я ще не спав, то зміг прибути до Баскервіль-Голу менш ніж за годину після події.

Я перевірів і підтвердив усі факти, наведені під час розслідування. Я пройшов слідами по тисовій алеї, оглянув місце біля хвіртки на болото, де він,

очевидно, чекав, звернув увагу на зміну характеру слідів після цього місця, переконався, що на м'якому ґравії не було інших відбитків, окрім слідів Баррімора, і, нарешті, ретельно оглянув тіло, до якого до мого прибуття ніхто не торкався.

Сер Чарльз лежав долілиць. Руки були простягнуті вперед, пальці глибоко вп'ялися в землю, а обличчя було спотворене таким сильним переживанням, що я ледве міг упізнати його. Жодних тілесних ушкоджень не було.

Однак під час розслідування Баррімор зробив одну неправдиву заяву. Він сказав, що навколо тіла не було жодних слідів.

Він їх не помітив.

А я помітив.

На деякій відстані від тіла, але виразні й зовсім свіжі.

— Сліди?

— Сліди.

— Чоловічі чи жіночі?

Доктор Мортімер дивно подивився на нас. На мить запала тиша, а коли він відповів, його голос майже перейшов у шепіт:

— Містере Холмсе... це були сліди величезного собаки!

Розділ 3. Загадка

Зізнаюся, після цих слів мене пройняв дроз. У голосі лікаря бриніла така схвильованість, що було видно: його самого глибоко вразило те, про що він розповідав. Холмс подався вперед від хвилювання, а в його очах спалахнув той твердий, сухий блиск, який завжди з'являвся, коли якась справа посправжньому його захоплювала.

- Ви це бачили?
- Так само ясно, як зараз бачу вас.
- І нічого не сказали?
- А який був у тому сенс?
- Чому ж ніхто інший цього не помітив?
- Сліди були ярдів за двадцять від тіла, і ніхто не звернув на них уваги. Гадаю, я й сам не надав би їм значення, якби не знав цієї легенди.
- На болоті багато вівчарських собак?
- Без сумніву. Але це був не вівчарський пес.
- Ви кажете, він був великий?
- Величезний.
- Але до тіла не підходив?
- Ні.
- Яка була ніч?
- Волога й холодна.
- Але дощу не було?
- Ні.
- Що собою являє ця алея?

— З обох боків її обмежують старі тисові живоплоти, футів дванадцять заввишки, крізь які неможливо продертися. Посередині проходить доріжка завширшки близько восьми футів.

- Між живоплотом і доріжкою щось є?
- Так, з обох боків тягнеться смуга трави футів по шість завширшки.
- Якщо я правильно зрозумів, в одному місці в живоплоті є хвіртка?
- Так, хвіртка, що веде на болото.
- Інших проходів немає?
- Жодного.
- Отже, потрапити до тисової алеї можна або з боку будинку, або через хвіртку з болота?
- На дальньому кінці є ще вихід через літній павільйон.
- Сер Чарльз дійшов до нього?

— Ні. Він лежав приблизно за п'ятдесят ярдів від нього.

— А тепер скажіть мені, докторе Мортімере, і це дуже важливо: сліди, які ви бачили, були на доріжці, а не на траві?

— На траві слідів не було б видно.

— Вони були з того ж боку доріжки, що й хвіртка на болото?

— Так, на самому краю доріжки з боку хвіртки.

— Ви надзвичайно мене зацікавили. І ще одне: хвіртка була зачинена?

— Так, зачинена на замок.

— Якої вона була висоти?

— Приблизно чотири фути.

— Отже, через неї легко можна було перелізти?

— Так.

— А які сліди ви бачили біля хвіртки?

— Нічого особливого.

— Боже мій! Невже ніхто не обстежив це місце?

— Обстежив. Я сам.

— І нічого не знайшли?

— Усе було дуже заплутано. Сер Чарльз, очевидно, простояв там хвилин п'ять або десять.

— Звідки ви це знаєте?

— Тому що попіл із його сигари двічі впав на землю.

— Чудово! Ось, Ватсоне, колега до душі. Але що ж зі слідами?

— Увесь той невеликий майданчик із гравію був укритий його власними слідами. Жодних інших я не помітив.

Шерлок Холмс нетерпляче вдарив долонею по коліну.

— Якби ж я тільки був там! — вигукнув він. — Очевидно, це справа надзвичайно цікава й така, що відкривала величезні можливості для наукового

дослідника. Та сторінка з гравію, з якої я міг би прочитати так багато, давно вже розмита дощем і затоптана дерев'яними черевиками цікавих селян. Ох, докторе Мортімере, докторе Мортімере! Як можна було не покликати мене! Вам справді є за що відповідати.

— Я не міг звернутися до вас, містере Холмсе, не розголосивши цих фактів, а я вже пояснив, чому не хотів цього робити. До того ж, до того ж...

— Чому ви вагаєтеся?

— Є сфера, у якій навіть найдосвідченіший і найпроникливіший детектив безсилий.

— Ви хочете сказати, що тут замішане надприродне?

— Я цього прямо не стверджую.

— Ні, але, очевидно, саме так думаєте.

— Після трагедії, містере Холмсе, до мене дійшло кілька повідомлень про події, які важко узгодити зі звичним порядком природи.

— Наприклад?

— Виявилось, що ще до тієї жахливої події кілька людей бачили на болоті істоту, яка відповідала описові баскервільського демона і не могла бути жодною твариною, відомою науці. Усі вони стверджували, що це була величезна, світна, моторозна й примарна потвора. Я докладно розпитував цих людей: одного впертого селянина, одного коваля та одного фермера з болотистої місцевості. Усі вони розповідали ту саму історію про страшне видіння, яке точнісінько відповідало пекельному псові з легенди. Запевняю вас, що весь край охоплений страхом, і лише дуже смілива людина наважиться перейти болото вночі.

— І ви, людина науки, вірите, що це надприродне явище?

— Я не знаю, у що вірити.

Холмс знизав плечима.

— Досі я обмежував свої розслідування цим світом, — сказав він. — По-своєму я боровся зі злом, але вступати в двобій із самим Батьком Зла було б, мабуть, надто сміливим задумом. І все ж ви мусите визнати, що слід — річ цілком матеріальна.

— Перший пес теж був достатньо матеріальним, щоб перегризти людині горло, але водночас мав диявольську природу.

— Бачу, ви цілком перейшли на бік прихильників надприродного. Але тепер скажіть мені ось що, докторе Мортімере. Якщо ви дотримуєтеся таких поглядів, то навіщо взагалі прийшли до мене? Ви одночасно твердите, що розслідувати смерть сера Чарльза марно, і водночас хочете, щоб я цим займався.

— Я не казав, що хочу, аби ви це розслідували.

— Тоді чим я можу вам допомогти?

— Порадою! Скажіть мені, що робити із сером Генрі Баскервілем, який прибуває на вокзал Ватерлоо, — доктор Мортімер глянув на годинник, — рівно через годину й п'ятнадцять хвилин.

— Він є спадкоємцем?

— Так. Після смерті сера Чарльза ми розшукали цього молодого джентльмена й з'ясували, що він займався фермерством у Канаді. З відомостей, які ми про нього отримали, це чудова людина в усіх

відношеннях. Зараз я говорю не як лікар, а як довірена особа та виконавець заповіту сера Чарльза.

— Інших претендентів на спадщину, гадаю, немає?

— Немає. Єдиним іншим родичем, якого нам вдалося простежити, був Роджер Баскервіль, молодший із трьох братів, серед яких покійний сер Чарльз був найстаршим. Другий брат, який помер молодим, був батьком цього хлопця, Генрі. Третій, Роджер, був чорною вівцею родини. У ньому проявилися всі риси старовинного владного роду Баскервільів, і, як мені розповідали, він був разуче схожий на старого Г'юго з родинного портрета. Англія стала для нього надто тісною, він утік до Центральної Америки й помер там у 1876 році від жовтої гарячки. Генрі — останній із Баскервільів. Через годину й п'ять хвилин я зустрічаю його на вокзалі Ватерлоо. Я отримав телеграму, що сьогодні вранці він прибув до Саутгемптона. Тож, містере Холмсе, що б ви порадили мені робити з ним?

Холмс деякий час розмірковував.

— Якщо висловитися просто, справа ось у чому, — сказав він. — На вашу думку, на Дартмурі діє якась диявольська сила, через яку це місце небезпечно для будь-якого Баскервіля. Такою є ваша думка?

— Принаймні я можу сказати, що існують певні підстави так вважати.

— Саме так. Але якщо ваша надприродна теорія правильна, то хіба ця сила не могла б так само легко зашкодити молодому чоловікові в Лондоні, як і в Девонширі? Важко уявити собі диявола, чий повноваження обмежувалися б лише однією

місцевістю, наче повноваження церковної парафіяльної ради.

— Ви ставитеся до цього надто легковажно, містере Холмсе. Якби ви особисто зіткнулися з такими явищами, то, мабуть, говорили б інакше. Отже, якщо я правильно вас зрозумів, ви вважаєте, що в Девонширі молодий чоловік буде не менш безпечний, ніж у Лондоні. Він прибуде через п'ятдесят хвилин. Що б ви порадили?

— Я порадив би вам, сер, взяти екіпаж, відкликати свого спанієля, який дряпає мої вхідні двері, і вирушити на вокзал Ватерлоо зустрічати сера Генрі Баскервіля.

— А потім?

— А потім не кажіть йому нічого, доки я сам не визначуся зі своїм рішенням.

— І скільки часу вам для цього знадобиться?

— Двадцять чотири години. Завтра о десятій ранку, докторе Мортімере, я буду дуже вдячний, якщо ви завітаєте до мене сюди. І для моїх подальших планів буде корисно, якщо ви приведете із собою сера Генрі Баскервіля.

— Так і зроблю, містере Холмсе.

Він занотував домовленість на манжеті сорочки й поспішив геть у своїй дивній, неухважній манері людини, що постійно щось розглядає й про щось замислюється. Холмс зупинив його на верхньому майданчику сходів.

— Лише одне запитання, докторе Мортімере. Ви сказали, що перед смертю сера Чарльза кілька людей бачили на болоті це видіння?

— Троє людей.

- А після його смерті хтось його бачив?
- Я про таке не чув.
- Дякую. Доброго ранку.

Холмс повернувся до свого крісла з тим спокійним виразом внутрішнього задоволення, який свідчив, що перед ним постало завдання до душі.

- Ідете, Ватсоне?
- Так, якщо я нічим не можу часу вам допомогти.

— Ні, любий друже. По допомогу я звертаюся до вас тоді, коли настає час діяти. Але ця справа чудова — справді унікальна з деяких поглядів. Якщо проходитемете повз крамницю Бредлі, попросіть його надіслати фунт найміцнішого тютюну. Дякую. Було б добре, якби ви знайшли можливість не повертатися до вечора. Тоді я з великим задоволенням порівняю наші враження щодо цієї надзвичайно цікавої загадки, яку нам сьогодні запропонували.

Я знав, що в години напруженої розумової праці моєму другові були необхідні усамітнення й тиша. Саме тоді він зважував кожен доказ, будував різні припущення, зіставляв їх між собою й вирішував, які обставини є суттєвими, а які — другорядними. Тому я провів день у своєму клубі й повернувся на Бейкер-стріт лише ввечері. Було вже майже дев'ять годин, коли я знову опинився у вітальні.

Відчинивши двері, я спершу подумав, що сталася пожежа: кімната була так наповнена димом, що світло лампи на столі ледве пробивалося крізь нього. Проте, увійшовши, я швидко заспокоївся, бо зрозумів, що це не дим від вогню, а їдкі клуби міцного грубого тютюну, які одразу перехопили мені подих і викликали кашель. Крізь сизу завісу я невиразно побачив Холмса в домашньому халаті.

Він згорнувся в кріслі, тримаючи між губами свою чорну глиняну люльку. Навколо нього лежало кілька сувоїв паперу.

- Застудилися, Ватсоне? — запитав він.
- Ні, це через цю отруйну атмосферу.
- Можливо, тут і справді трохи накурено.
- Яке там "трохи"?! Це просто нестерпно!
- Тоді відчиніть вікно. Ви, як я бачу, провели весь день у клубі.
- Любий Холмсе!
- Я маю рацію?
- Безперечно. Але як ви це визначили?

Він засміявся, побачивши мій спантеличений вираз.

— У вас, Ватсоне, є така приємна безпосередність, що мені завжди приносить задоволення демонструвати на вашому прикладі ті скромні здібності, якими я володію. Джентльмен виходить з дому в дощовий і багnistий день. Увечері він повертається бездоганно чистим, із блиском на капелюсі та чоботях. Отже, весь день він провів в одному місці. Близьких друзів, до яких міг би завітати, у нього немає. То де ж він був? Хіба це не очевидно?

- Що ж, тепер це справді здається очевидним.
- Світ сповнений очевидних речей, яких люди майже ніколи не помічають. А як ви гадаєте, де був сьогодні я?
- Також не виходили з дому.
- Навпаки, я побував у Девонширі.
- Подумки?

— Саме так. Моє тіло весь цей час залишалося в цьому кріслі й, мушу з жалем зазначити, за моєї відсутності спожило два великі кавники кави та

неймовірну кількість тютюну. Після вашого відходу я послав до Стемфорда по військово-топографічну карту цієї частини болота, і мій дух цілий день ширяв над нею. Насмілюся сказати, що тепер я непогано там орієнтуюся.

— Гадаю, це була великомасштабна карта?

— Дуже великомасштабна.

Він розгорнув один із аркушів і поклав його собі на коліна.

— Ось район, який нас цікавить. У центрі — Баскервіль-Гол.

— Оточений лісом?

— Саме так. Думаю, тисова алея, хоча й не позначена під цією назвою, проходить ось тут. А праворуч від неї, як бачите, лежить болото. Оця невелика група будівель — селище Грімпен, де мешкає наш друг доктор Мортімер. У радіусі п'яти миль, як бачите, є лише кілька розкиданих осель. Ось Лафтер-Гол, про який згадувалося в розповіді. А тут позначений будинок, що, ймовірно, належить натуралісту. Степлтон, якщо не помиляюся, так його звали. Тут ще дві ферми на болотистій місцевості — Гай-Тор і Фоулмайр. А за чотирнадцять миль звідси — велика в'язниця для каторжників у Принстауні. Між цими поодинокими точками й довкола них простягається безлюдне, мертве болото. Саме тут розігралася трагедія і, можливо, саме тут нам доведеться зіграти свою роль у її продовженні.

— Напевно, це дике місце.

— Так, цілком гідне тло для такої історії. Якщо диявол і справді захотів втрутитися в людські справи...

— Отже, ви самі схиляєтеся до надприродного пояснення?

— А чому б слугам диявола не бути людьми з плоті й крові? Перед нами від самого початку стоять два запитання. Перше: чи було тут узагалі скоєно злочин? Друге: якщо так, то який саме і яким чином? Звичайно, якщо припущення доктора Мортімера правильне і ми маємо справу з силами, що виходять за межі законів природи, то наше розслідування на цьому закінчується. Але ми зобов'язані перевірити всі інші гіпотези, перш ніж звертатися до такої. Якщо не заперечуєте, я знову зачиню вікно. Дивна річ, але я виявив, що згущена атмосфера сприяє зосередженості думки. Щоправда, я ще не дійшов до того, щоб для роздумів залазити в ящик, але це було б цілком логічним наслідком моїх переконань. Ви сьогодні міркували над цією справою?

— Так, я багато про неї думав.

— І який висновок зробили?

— Вона мене дуже бентежить.

— Безперечно, ця справа має свої особливості. У ній є чимало незвичайного. Візьмімо хоча б зміну характеру слідів. Що ви про це думаете?

— Мортімер сказав, що чоловік ішов навшпиньки тією частиною алеї.

— Він лише повторив слова якогось дурня, висловлені слідством. Навіщо людині йти навшпиньки алеєю?

— Тоді що ж це означає?

— Він біг, Ватсоне. Біг у відчаї. Біг, рятуючи власне життя. Біг доти, доки серце не розірвалося в грудях, а потім упав обличчям додолу мертвий.

— Від чого він тікав?

— Ось у цьому й полягає наша загадка. Є ознаки того, що ще до початку втечі він був майже збожеволілий від страху.

— Звідки ви це знаєте?

— Я виходжу з припущення, що джерело його жаху з'явилося з боку болота. Якщо це так, а це видається найімовірнішим, то лише людина, яка втратила здоровий глузд, могла б бігти від будинку, а не до нього. Якщо свідчення цигана правдиві, то він кричав про допомогу, прямуючи саме туди, де найменше міг її знайти. І ще одне: на кого він чекав тієї ночі? І чому чекав не у власному домі, а саме в тисовій алеї?

— Ви думаєте, що він когось чекав?

— Це був літній і німецький чоловік. Можна зрозуміти його вечірню прогулянку. Але земля була вологою, а ніч — холодною й неприємною. Чи природно, що він простояв там п'ять або десять хвилин, як це слушно визначив доктор Мортімер за попелом від сигари, виявивши значно більше практичного розуму, ніж я від нього сподівався?

— Але ж він виходив гуляти щовечора.

— Сумніваюся, що він щовечора стояв біля хвіртки, яка веде на болото. Навпаки, усі свідчення показують, що він уникав цього місця. А тієї ночі він чекав саме там. Це була ніч перед його від'їздом до Лондона. Картина починає вимальовуватися,

Ватсоне. Усі деталі складаються в єдине ціле. Будьте ласкаві, подайте мені скрипку. А про цю справу ми більше не думатимемо до завтрашнього ранку, коли матимемо нагоду зустрітися з доктором Мортімером і сером Генрі Баскервілем.

Розділ 4. Сер Генрі Баскервіль

Ми закінчили зі сніданком раніше, ніж зазвичай, і Холмс, загорнувшись у домашній халат, чекав на обіцяну зустріч. Наші відвідувачі виявилися напрочуд пунктуальними: щойно годинник вибив десяту, як до кімнати ввели доктора Мортімера, а слідом за ним увійшов молодий баронет.

Це був невисокий, жвавий чоловік років тридцяти, з темними проникливими очима. Він мав міцну статуру, густі чорні брови та рішуче, навіть трохи войовниче обличчя. На ньому був твідовий костюм рудуватого відтінку, а його засмаглий, обвітрений вигляд свідчив про те, що більшу частину життя він провів просто неба. Водночас у впевненому погляді та спокійній манері триматися безпомилково вгадувався справжній джентльмен.

— Це сер Генрі Баскервіль, — представив його доктор Мортімер.

— Саме так, — кивнув молодий чоловік. — І знаєте, містере Шерлоку Холмсе, якби мій друг не запропонував завітати до вас сьогодні вранці, я й сам прийшов би. Кажуть, ви любляете розгадувати різні загадки, а зі мною сьогодні сталася історія, яка потребує значно більше роздумів, ніж я можу їй присвятити.

— Прошу, сідайте, сер Генрі. Чи правильно я зрозумів, що після прибуття до Лондона з вами вже трапилося щось незвичайне?

— Нічого надто важливого, містере Холмсе. Можливо, просто чийсь жарт. Ось цей лист. Якщо це взагалі можна назвати листом.

Він поклав на стіл конверт, і ми всі нахилилися над ним. Конверт був звичайний, сіруватого кольору. Адресу — «Серу Генрі Баскервілю, готель „Нортумберленд“» — було надруковано грубими друкованими літерами. На штемпелі стояло: «Чарінг-Крос», а датою відправлення був попередній вечір.

— Хто знав, що ви зупинитеся саме в готелі «Нортумберленд»? — гостро запитав Холмс, уважно дивлячись на гостя.

— Ніхто не міг цього знати. Ми вирішили це вже після того, як я зустрівся з доктором Мортімером.

— Але доктор Мортімер, напевно, вже мешкав там?

— Ні, я жив у знайомого, — відповів лікар.

— Отже, не було жодної можливості здогадатися, що ми оберемо саме цей готель.

— Гм... Схоже, хтось дуже уважно стежить за вашими пересуваннями.

Холмс дістав із конверта складений учетверо аркуш паперу, розгорнув його й розправив на столі. Посередині була наклеєна фраза, складена з вирізаних друкованих слів:

«Якщо вам дороге життя або здоровий глузд — тримайтеся подалі від болота».

Лише слово «болото» було написано чорнилом від руки.

— Тепер, містере Холмсе, — сказав сер Генрі, — можливо, ви поясните мені, що, в біса, все це означає і хто так цікавиться моїми справами?

— А що ви скажете, докторе Мортімере? Принаймні тут, погодьтеся, немає нічого надприродного.

— Ні, сер. Але лист цілком міг надіслати хтось, хто щиро вірить у надприродне походження цієї історії.

— Якої ще історії? — різко запитав сер Генрі. — Складається враження, що всі ви знаєте про мої справи значно більше, ніж я сам.

— Перш ніж ви підете звідси, сер Генрі, ви знатимете все, що знаємо ми, — запевнив його Шерлок Холмс. — А поки що, з вашого дозволу, зосередьмося на цьому надзвичайно цікавому документі. Його, без сумніву, склали та відправили вчора ввечері. Ватсоне, у вас є вчорашній номер «Таймс»?

— Так, лежить он там, у кутку.

— Будьте ласкаві, подайте його. Мене цікавить внутрішня сторінка з передовими статтями.

Він швидко переглянув газету, ковзаючи очима по колонках.

— Чудова стаття про вільну торгівлю. Дозвольте процитувати невеликий уривок.

Він прочитав:

— *«Вас можуть переконувати, що захисні мита підтримають вашу галузь чи виробництво, однак здоровий глузд підказує, що така політика зрештою відлякає капітали від країни, зменшить*

обсяг імпорту та погіршить загальний рівень життя на острові».

Холмс задоволено потер руки.

— Ну як вам, Ватсоне? Хіба це не чудово сформульована думка?

Доктор Мортімер дивився на Холмса з професійною зацікавленістю, а сер Генрі перевів на мене спантеличений погляд.

— Я не дуже тямлю в митах та економіці, — сказав він, — але, здається, ми трохи відхилилися від теми цього листа.

— Навпаки, сер Генрі. Ми якраз наблизилися до сліду. Ватсон знає про мої методи більше, ніж ви, але навіть він, боюся, ще не збагнув значення цієї цитати.

— Зізнаюся, я теж не бачу зв'язку.

— А між ними, мій любий Ватсоне, зв'язок найтісніший. Одне впливає з іншого. Слова «вам», «дороге», «життя», «глузд», «тримайтеся подалі від»... Невже тепер не зрозуміло, звідки їх узяли?

— Грім мене побий, ви маєте рацію! — вигукнув сер Генрі. — Це ж неймовірно!

— А якщо й залишалися сумніви, то їх розвіює той факт, що слова «тримайтеся подалі від» вирізані єдиним шматком.

— Справді! Так і є!

— Містере Холмсе, це перевершує все, що я міг собі уявити, — захоплено сказав доктор Мортімер.
— Ще можна було здогадатися, що слова вирізані з

газети. Але визначити, з якої саме, та ще й установити, що вони взяті з передової статті... Це один із найдивовижніших проявів спостережливості, які мені доводилося бачити. Як вам це вдалося?

— Докторе, ви ж, напевно, без труднощів відрізните череп африканця від черепа ескімоса?

— Безумовно.

— Але як саме?

— Це моя спеціалізація. Відмінності очевидні. Надбрівні дуги, кут обличчя, форма щелепи...

— Так само й це — моя спеціалізація, і відмінності для мене не менш очевидні. Для моїх очей між шрифтом серйозної статті в «Таймс» і недбалим друком дешевої вечірньої газети така сама різниця, як між вашим африканцем та ескімосом. Уміння розпізнавати друкарські шрифти — одна з найелементарніших навичок криміналіста. Хоча мушу зізнатися, в молодості я одного разу переплутав «Leeds Mercury» з «Western Morning News». Але передова стаття «Таймс» має цілком впізнаваний вигляд, і ці слова не могли бути взяті ніде більше. А оскільки лист склали вчора, було цілком логічно шукати джерело саме у вчорашньому номері газети.

— Якщо я правильно вас розумію, містере Холмсе,
— мовив сер Генрі Баскервіль, — хтось вирізав це послання ножицями...

— Манікюрними ножицями, — уточнив Холмс. — Бачите, леза були короткі: над словами «тримайся подалі» довелося різати двічі.

— Справді. Отже, хтось вирізав текст маленькими ножицями, приклеїв його...

— Не клеєм, а гумовою пастою, — поправив Холмс.

— Добре, гумою до паперу. Але мені цікаво: чому слово «болото» написане від руки?

— Бо він не знайшов його в друкованому тексті. Решта слів прості й трапляються майже в кожному номері газети, а «болото» — рідше.

— Авжеж, це все пояснює. Ви ще щось помітили в цьому посланні, містере Холмсе?

— Є кілька дрібниць, хоча автор дуже старався замести сліди. Подивіться на адресу: літери навмисне грубі, ніби писала неосвічена людина. Але газета The Times — це видання, яке зазвичай читають освічені люди. Отже, лист складав хтось освічений, хто хотів видатися простаком. А ще він приховав власний почерк — мабуть, тому, що ви могли його впізнати.

Холмс трохи помовчав, уважно вдивляючись у аркуш.

— І зверніть увагу: слова наклеєні нерівно. Одні вище, інші нижче. Наприклад, слово «життя» зовсім не на місці. Це або неохайність... або поспіх і хвилювання.

— І до чого ви схиляєтесь? — запитав доктор Мортімер.

— До другого. Якщо лист був важливий, автор навряд чи діяв би абияк. А якщо поспішав, постає цікаве питання: чому? Адже якби він надіслав листа зранку, сер Генрі все одно отримав би його до виходу з готелю. Значить, він боявся, що йому завадять. Але хто?

— Тепер ми вже переходимо до припущень, — зауважив доктор Мортімер.

— Не зовсім. Це мистецтво зважувати ймовірності й обирати найправдоподібніше. Наука теж потребує уваги. І я майже певен, що адресу написали саме в готелі.

— Та як ви могли це визначити?

— Дуже просто. Перо двічі бризнуло чорнилом і тричі майже пересохло, хоча адреса коротка. Це означає, що чорнила в чорнильниці майже не було. У приватному домі такого не допустили б. Але готельне перо й готельні чорнила... там таке трапляється постійно.

Холмс усміхнувся.

— Я майже не сумніваюся: якби ми перевірили кошики для сміття в готелях біля Чарінг-Кросс і знайшли рештки порізаної The Times, то швидко вийшли б на того, хто надіслав це дивне послання. Але... стривайте! Що це таке?

Він підніс аркуш майже впритул до очей.

— Ну що там? — нетерпляче спитав я.

— Нічого, — сказав Холмс, кидаючи папір на стіл.
— Звичайний чистий піваркуш, навіть без водяного знака. Думаю, ми вже витиснули з цього листа все, що могли. А тепер, сер Генрі, скажіть: чи трапилось із вами в Лондоні ще щось дивне?

— Ні, містере Холмсе. Принаймні, нічого такого не пригадую.

— Ніхто не стежив за вами? Не ходив слідом?

Сер Генрі криво посміхнувся.

— Схоже, я вліз у якийсь дешевий пригодницький роман. Чому, в біса, за мною мали б стежити?

— Це ми якраз і намагаємось з'ясувати. Може, є ще щось, що варто згадати?

— Ну... це залежить від того, що ви вважаєте важливим.

— Для мене важливе все, що виходить за межі звичайного життя.

Сер Генрі засміявся.

— Що ж, я ще не дуже знаю британські порядки, бо більшість часу жив у Штатах і Канаді. Але сподіваюся, що втратити один черевик тут не вважається буденною справою?

— Ви втратили черевик? — миттєво пожвавився Холмс.

— Та ні, швидше загубив.

— Любий сер Генрі! — вигукнув доктор Мортімер.
— Він просто десь завалився. Знайдеться, коли повернетесь до готелю. Навіщо турбувати містера Холмса такими дрібницями?

— Але ж він сам попросив розповісти про все незвичне.

— Саме так, — підтвердив Холмс. — Хоч би якою безглуздою здавалася подія. Отже, черевик?

— Учора ввечері я залишив обидва за дверима, щоб їх почистили. А вранці знайшов лише один. І той хлопець, що чистить взуття, нічого путнього

пояснити не зміг. Найдивніше — я купив ці черевики тільки вчора на Стренді й ще жодного разу не вдягав.

— Якщо ви їх не носили, навіщо віддали чистити?

— Це були світло-коричневі черевики, ще без полірування. Ось і вирішив привести до ладу.

— Отже, щойно приїхавши до Лондона, ви одразу пішли купувати взуття?

— І не тільки. Ми з доктором Мортімером обійшли чимало магазинів. Якщо я маю стати тут землевласником, треба й виглядати відповідно. На Заході я трохи розслабився у звичках. Серед іншого купив ці коричневі черевики — віддав за них шість доларів — і один з них у мене вкрали ще до того, як я встиг їх узутти.

— Дивна крадіжка, — задумливо мовив Холмс. — Але, як і доктор Мортімер, я певен: довго зниклий черевик не ховатиметься.

— А тепер, панове, — твердо сказав баронет, — здається, я вже розповів усе, що знаю. Час вам виконати свою обіцянку й пояснити, до чого все це веде.

— Цілком справедливо, — відповів Холмс. — Докторе Мортімере, буде краще, якщо ви ще раз викладете серу Генрі всю історію так само, як розповідали нам.

Підбадьорений цими словами, наш учений приятель витяг із кишені папери й почав розповідь. Сер Генрі Баскервіль слухав його з напруженою увагою, час від часу не стримуючи здивованих вигуків.

— Схоже, я отримав цей спадок разом із цілою купою проблем, — сказав він, коли довга розповідь закінчилася. — Звісно, про цього пса я чув ще змалку. Це улюблена родинна легенда, але раніше я ніколи не сприймав її всерйоз. А щодо смерті мого дядька... усе це зараз кипить у мене в голові, і я ніяк не можу розкласти все по поличках. Ви й самі, здається, ще не вирішили: це справа для поліції чи для священника.

— Саме так, — відповів Холмс.

— А тепер ще й цей лист у готелі. Гадаю, він теж якось пов'язаний із усім цим.

— Схоже на те, що хтось знає про події на пустці більше, ніж ми, — сказав доктор Мортімер.

— І ще, — додав Холмс, — цей хтось, очевидно, не бажає вам зла, адже попереджає про небезпеку.

— А може, навпаки, хоче налякати мене й змусити триматися подалі заради власної вигоди.

— Так, і це цілком можливо. Докторе Мортімере, я дуже вдячний вам за цю загадку. Вона відкриває чимало цікавих варіантів. Але зараз головне питання, сер Генрі: чи варто вам їхати до Баскервіль-Холу?

— А чому б мені не їхати?

— Бо там може чекати небезпека.

— Ви маєте на увазі небезпеку від цього родинного демона? Чи від людей?

— Саме це нам і треба з'ясувати.

— Хай там що — моя відповідь незмінна. Немає такого диявола в пеклі, містере Холмсе, і немає такої людини на землі, яка змусила б мене

відмовитися від дому моїх предків. І це моє остаточне слово.

Його темні брови зійшлися до купи, а обличчя налилося темно-червоним рум'янцем. Було видно: гарячий норів Баскервілів ще не згас у їхньому останньому нащадкові.

— Але поки що, — продовжив він уже спокійніше, — я ледве встиг осмислити все, що ви мені розповіли. Це надто серйозна справа, щоб вирішити її за одну мить. Мені потрібна година тиші, щоб усе обдумати. Зараз пів на дванадцяту, я повертаюся до готелю. А ви, містере Холмсе, і ваш друг, докторе Ватсоне, приходьте до нас на обід о другій. До того часу я вже краще зрозумію, що про все це думаю.

— Вам зручно, Ватсоне? — запитав Холмс.

— Цілком.

— Тоді чекайте нас. Може, викликати екіпаж?

— Ні, я краще пройдуся. Усе це мене трохи вибило з рівноваги.

— Із задоволенням складу вам компанію, — сказав доктор Мортімер.

— Тоді до зустрічі о другій. До побачення!

Ми почули, як наші гості спустилися сходами, а потім грюкнули входні двері. І в ту ж мить Холмс змінився: з мрійливого, розслабленого чоловіка він перетворився на людину дії.

— Капелюх і черевики, Ватсоне, швидко! Ні секунди втрачати!

Він метнувся до своєї кімнати в халаті й за кілька секунд повернувся вже в сюртуку. Ми разом кинулися вниз сходами й вибігли на вулицю. Доктор Мортімер і Баскервіль ще були видимі — десь за

двісті ярдів попереду, прямуючи в бік Оксфорд-стріт.

— Може, наздогнати їх і зупинити? — запитав я.

— У жодному разі, любий Ватсоне. Мені цілком досить вашої компанії, якщо ви не проти моєї. Наші друзі мають рацію — чудовий ранок для прогулянки.

Холмс прискорив крок, і ми скоротили відстань майже вдвічі. Тримаючись приблизно за сотню ярдів позаду, ми звернули на Оксфорд-стріт, а звідти — на Ріджент-стріт.

Раптом наші знайомі зупинилися біля вітрини магазину. Холмс зробив те саме. За мить він тихо вигукнув від задоволення, і, простеживши за його поглядом, я побачив кеб, що стояв на іншому боці вулиці. Усередині сидів чоловік. Тепер екіпаж повільно рушив далі.

— Ось він, Ватсоне! Наш чоловік! Ходімо, хоча б роздивимось його!

У ту ж мить я помітив крізь бічне віконце густу чорну бороду і пару пронизливих очей, спрямованих прямо на нас. Раптово верхній люк відчинився, чоловік щось різко крикнув кучеру — і кеб шалено помчав униз Ріджент-стріт.

Холмс гарячково озирнувся в пошуках іншого екіпажа, але жодного вільного не було. Тоді він кинувся навздогін просто крізь потік транспорту, та перевага була надто великою — кеб уже зник із поля зору.

— От же ж! — гірко кинув Холмс, виринаючи з потоку екіпажів, важко дихаючи й блідий від

досади. — Чи бувало колись таке невезіння? І така погана робота з мого боку! Ватсоне, якщо ви чесна людина, то запишіть і це поряд із моїми успіхами!

— Хто це був?

— Не маю жодного уявлення.

— Шпигун?

— Що ж, із того, що ми почули, очевидно одне: відтоді як Баскервіль приїхав до міста, хтось невідступно стежить за ним, — сказав Холмс. — Інакше як би так швидко стало відомо, що він зупинився саме в готелі Нортумберленд? Я міркував так: якщо за ним стежили в перший день, то стежитимуть і в другий. Можливо, ти помітив, що поки доктор Мортімер читав свою легенду, я двічі підходив до вікна.

— Так, пам'ятаю.

— Я вигадував, чи немає підозрілих людей на вулиці, але нікого не побачив. Ми маємо справу з дуже хитрим супротивником, Ватсоне. Ця справа сягає набагато глибше, ніж здається. І хоча мені ще й досі незрозуміло, які тут діють сили — добрі або злі, — проте я постійно відчуваю чиєсь втручання, чийсь точний розрахунок.

Він на мить замовк, а тоді продовжив:

— Щойно наші друзі пішли, я відразу рушив за ними, сподіваючись вистежити їхнього невидимого супутника. Але він виявився надто обережним: не пішов пішки, а взяв кеб. Так він міг або повільно триматися позаду, або промчати повз них, залишаючись непоміченим. І в цього способу була ще одна перевага: якби вони самі сіли в кеб, він уже був готовий їх переслідувати. Хоча є й один очевидний недолік.

- Він залежить від кучера, — сказав я.
- Саме так.
- Шкода, що ми не помітили номер.

Холмс усміхнувся.

— Любий Ватсоне, хай я й діяв незграбно, але ти ж не думаєш серйозно, що я забув глянути на номер? Ні, наш кеб — номер 2704. Щоправда, зараз це мало чим допоможе.

— Не бачу, що ще можна було зробити.

— Побачивши кеб, я мав би відразу розвернутися й піти в інший бік. Потім спокійно найняти інший екіпаж і слідувати за першим на безпечній відстані. А ще краще — поїхати прямо до готелю Нортумберленд і чекати там. Коли наш незнайомиць простежив би за Баскервілем до самого готелю, ми могли б зіграти з ним у його ж гру і дізнатися, куди він подасться далі. А натомість через мою необачну поспішність — якою наш противник блискавично скористався — ми себе видали й втратили слід.

Поки ми розмовляли, повільно прогулюючись Ріджент-стріт, доктор Мортімер і його супутник давно вже зникли попереду.

— Немає сенсу далі за ними йти, — сказав Холмс.
— Тінь зникла й більше не повернеться. Треба дивитися, які карти ще залишилися в наших руках, і розіграти їх розумно. Ти зміг би впізнати того чоловіка в кебі?

— Хіба що за бородою.

— І я так само. А це наводить мене на думку, що борода, швидше за все, була фальшива. Розумна людина, яка виконує таку делікатну справу, не

носитиме бороди без причини — тільки щоб сховати обличчя. Ходімо сюди, Ватсоне!

Він звернув до контори кур'єрської служби, де менеджер зустрів його з явною повагою.

— А, містере Вілсоне! Бачу, ви ще не забули ту маленьку справу, в якій мені пощастило вам допомогти?

— Забути? Ніколи, сер. Ви врятували моє добре ім'я... а можливо, й життя.

— Ви перебільшуєте, мій друже. Якщо не помиляюся, серед ваших хлопців був один на ім'я Картрайт. Він добре себе показав під час розслідування.

— Так, сер, він і досі тут.

— Покличте його, будь ласка. І ще — розміняйте мені цю п'ятифунтову банкноту.

За хвилину перед ними стояв хлопчина років чотирнадцяти з живим, розумним обличчям. Він дивився на знаменитого детектива з неприхованим захопленням.

— Дай-но мені готельний довідник, — сказав Холмс. — Дякую. Отже, Картрайте, тут перелічено двадцять три готелі, усі поблизу Чарінг-Кросс. Бачиш?

— Так, сер.

— Ти обійдеш їх усі по черзі.

— Так, сер.

— У кожному спершу даси швейцару по шилінгу. Ось тобі двадцять три шилінги.

— Так, сер.

— Скажеш, що хочеш переглянути вчорашній паперовий непотріб. Поясниш, що загубилася важлива телеграма, і ти її шукаєш. Зрозумів?

— Так, сер.

— Але насправді ти шукаєш середню сторінку газети *The Times*, з якої вирізали шматки ножицями. Ось примірник. Саме ця сторінка. Упізнаєш її?

— Авжеж, сер.

— Потім швейцар покличе коридорного, і йому теж даси шилінг. Ось ще двадцять три. У двадцяти випадках із двадцяти трьох тобі, найімовірніше, скажуть, що вчорашнє сміття вже спалили або викинули. Але в трьох інших покажуть купу паперів — і ти шукатимеш серед них цю сторінку. Шансів небагато, але спробувати варто. А ось ще десять шилінгів на непередбачені витрати. До вечора надішлеш телеграму на Бейкер-стріт із результатом.

Холмс закрив довідник і повернувся до мене.

— А тепер, Ватсоне, нам залишається телеграфом з'ясувати, хто був кучером кеба номер 2704. А тоді можемо зазирнути до однієї з картинних галерей на Бонд-стріт і згаяти час до нашої зустрічі в готелі.

Розділ 5. Три обірвані нитки

Шерлок Холмс мав дивовижну здатність — у будь-яку мить відсікати від себе всі думки, якщо цього хотів. Протягом двох годин здавалося, що загадкова справа, у яку ми були втягнуті, зовсім вилетіла в нього з голови. Він повністю поринув у картини сучасних бельгійських майстрів. Від самої галереї й аж до того, як ми опинилися біля готелю Нортумберленд, Холмс говорив лише про

мистецтво — причому, мушу зізнатися, його уявлення про нього були напрочуд примітивними.

— Сер Генрі Баскервіль чекає на вас нагорі, — повідомив клерк. — Він просив одразу провести вас до нього, щойно ви з'явитесь.

— Ви не заперечуєте, якщо я зазирну до вашої книги реєстрації? — спитав Холмс.

— Зовсім ні, сер.

У книзі було видно, що після імені Баскервіля додалося ще два записи. Один належав Теофілу Джонсону з родиною, з Ньюкасла; інший — місіс Олдмор із покоївкою, з Гай-Лодж, Алтон.

— Напевно, це той самий Джонсон, якого я колись знав, — недбало мовив Холмс до порт'є. — Юрист, так? Сивий, кульгає?

— Ні, сер. Це містер Джонсон, вугільний магнат. Дуже жвавий джентльмен, навіть молодший за вас.

— Справді? Отже, я помилився.

— Так, сер. Він зупиняється тут уже багато років, і ми його добре знаємо.

— Ну, це все прояснює. А місіс Олдмор... здається, це ім'я мені теж знайоме. Вибачте мою цікавість, але часом, навідуючи одного знайомого, зустрічаєш і іншого.

— Це хвора пані, сер. Її чоловік колись був мером Глостера. Вона завжди зупиняється тут, коли буває в місті.

— Дякую. Боюся, ми не знайомі.

Коли ми піднімалися сходами, Холмс тихо сказав:

— Ми встановили дуже важливий факт, Ватсоне. Ті, хто так цікавиться нашим другом, не оселилися в його готелі. Це означає, що вони дуже хочуть за ним стежити, але так само сильно прагнуть, щоб він їх не помітив. А це вже надзвичайно промовисто.

— І що це означає?

— Це означає... О, любий друже, що це таке?!

На верхньому майданчику сходів ми мало не зіткнулися з самим сером Генрі Баскервілем. Його обличчя палало від гніву, а в руці він стискав старий, припалий пилом черевик. Він був такий розлючений, що ледве міг говорити, а коли заговорив, у його голосі відчувся ще сильніший західний акцент.

— Схоже, тут у готелі мене за дурня мають! — вигукнув він. — Але хай будуть обережні, бо зв'язалися не з тим чоловіком! Хай грім мене вдарить, якщо цей тип не знайде мого черевика — буде біда! Я люблю жарти не менше за інших, містере Холмсе, але цього разу вони перейшли межу.

— Ви все ще шукаєте свій черевик?

— І шукатиму, поки не знайду.

— Але ж ви казали, що це був новий коричневий черевик?

— Так і було, сер. А тепер зник старий чорний.

— Що?! Ви хочете сказати...

— Саме це й хочу сказати! У мене всього три пари взуття: нові коричневі, старі чорні й лаковані, що зараз на мені. Учора вночі в мене вкрали один

коричневий, а сьогодні поцупили чорний. Ну що? Знайшли? Кажіть, чоловіче, не стійте стовпом!

Перед нами з'явився схвильований німець-офіціант.

— Ні, сер. Я розпитував по всьому готелю, але ніхто нічого не знає.

— Якщо до заходу сонця черевик не повернеться, я скажу менеджеру, що негайно виїжджаю з цього місця!

— Його знайдуть, сер, обіцяю! Лише трохи терпіння.

— Гаразд. Бо це остання моя річ, яку я збираюся втратити в цьому кублі злодіїв! Ну що ж, містере Холмсе, вибачте, що турбую вас такою дрібницею...

— Навпаки, я вважаю це дуже важливим.

— Ви аж надто серйозно до цього ставитесь.

— А як би ви це пояснили?

— Я й не намагаюся. Це найдивніша, найдурніша пригода в моєму житті.

— Найдивніша — це точно, — задумливо мовив Холмс.

— І що ви про це думаєте?

— Поки що я не можу дати відповіді. Ваша справа, сер Генрі, надзвичайно заплутана. Якщо розглядати її разом зі смертю вашого дядька, то з усіх п'яти сотень серйозних справ, якими я займався, мабуть, жодна не була настільки глибокою й темною. Але в наших руках уже є кілька ниток. І цілком імовірно, що одна з них приведе нас до правди. Можливо, ми

витратимо час, йдучи хибним слідом, але рано чи пізно знайдемо правильний.

Обід минув спокійно й навіть приємно, і про справу, що звела нас разом, говорили мало. Лише коли ми перейшли до окремої вітальні, Холмс запитав Баскервіля:

- Які ваші плани?
- Їхати до Баскервіль-Холу.
- І коли?
- Наприкінці тижня.

— Загалом, — сказав Шерлок Холмс, — я вважаю ваше рішення мудрим. У мене є достатньо доказів того, що в Лондоні за вами стежать. А серед мільйонів людей у цьому величезному місті майже неможливо з'ясувати, хто ці люди і чого вони домагаються. Якщо їхні наміри лихі, вони можуть завдати вам шкоди, а ми будемо безсилі цьому завадити. Ви ж не знали, докторе Мортімере, що сьогодні вранці від мого будинку за вами стежили?

Доктор Мортімер аж здригнувся.

— Стежили? Хто?

— На жаль, цього я поки не можу сказати. Скажіть, чи є серед ваших сусідів або знайомих на Дартмурі хтось із густою чорною бородою?

— Ні... зачекайте... а втім, є. Беррімор, дворецький сера Чарльза. У нього саме така — густа чорна борода.

- Ага! І де зараз Беррімор?
- Він доглядає за Баскервіль-Холом.
- Нам варто перевірити, чи він справді там, а не в

Лондоні.

— Як ви це зробите?

— Дайте мені телеграфний бланк. Так... «Чи все готове до приїзду сера Генрі?» Цього досить. Адресуємо містеру Беррімору, Баскервіль-Хол. Яка найближча телеграфна станція?

— Грімпен.

— Чудово. Тоді відправимо ще одну телеграму поштареві в Грімпен: «Телеграму для містера Беррімора вручити особисто. Якщо він відсутній, негайно повідомте сера Генрі Баскервіля, готель Нортумберленд». До вечора ми знатимемо, чи перебуває Беррімор на своєму місці в Девонширі.

— Це розумно, — сказав сер Генрі. — До речі, докторе Мортімере, хто взагалі цей Беррімор?

— Він син старого доглядача, який уже помер. Їхня родина доглядає маєток уже чотири покоління. Наскільки мені відомо, він і його дружина — дуже поважні люди.

— Але ж очевидно, — зауважив сер Генрі, — що поки в маєтку немає жодного Баскервіля, вони мають чудовий дім і живуть собі без жодних турбот.

— Це правда.

— А Беррімор щось успадкував за заповітом сера Чарльза? — запитав Холмс.

— Так. Він і його дружина отримали по п'ятсот фунтів кожен.

— Ого! І вони знали про це заздалегідь?

— Так. Сер Чарльз дуже любив говорити про свій заповіт.

— Це дуже цікаво.

— Сподіваюся, — сказав доктор Мортімер, — ви не дивитесь із підозрою на кожного, хто отримав спадок від сера Чарльза. Бо й мені він залишив тисячу фунтів.

— Справді? А ще хтось?

— Було багато дрібних сум окремим людям і чимало пожертв на благодійність. Усе, що залишилося, перейшло серу Генрі.

— І скільки це становило?

— Сімсот сорок тисяч фунтів.

Холмс здивовано підняв брови.

— Я й гадки не мав, що йдеться про таку величезну суму.

— Сера Чарльза вважали багатим, але ми не уявляли, наскільки. Лише після перевірки його цінних паперів стало зрозуміло, що загальна вартість маєтку майже сягає мільйона.

— Боже мій! — вигукнув Холмс. — За такий куш людина цілком може ризикнути всім. І ще одне питання, докторе Мортімере. Припустімо — вибачте за неприємне припущення, сер Генрі, — що з нашим молодим другом щось станеться. Хто тоді успадкує маєток?

— Оскільки Роджер Баскервіль, молодший брат сера Чарльза, помер неодруженим, спадок перейде до Десмондів — далеких кузенів. Джеймс Десмонд — літній священник у Вестморленді.

— Дякую. Це дуже важливі подробиці. Ви знайомі з містером Джеймсом Десмондом?

— Так. Одного разу він приїздив до сера Чарльза. Це поважний старий із майже святим способом життя. Пам'ятаю, сер Чарльз хотів зробити йому грошову виплату, але той відмовився.

— І ця людина зі скромними звичками стане спадкоємцем тисяч сера Чарльза?

— Маєток — так, бо він передається за родовим правом. І гроші теж, якщо теперішній власник не розпорядиться ними інакше. А він, звісно, може зробити з ними все, що забажає.

— А ви вже склали заповіт, сер Генрі? — запитав Шерлок Холмс.

— Ні, містере Холмсе. Просто не мав часу — лише вчора дізнався, як усе насправді стоїть. Та й узагалі, мені здається, що гроші мають іти разом із титулом і маєтком. Саме так вважав мій покійний дядько. Як власник зможе повернути Баскервілям колишню славу, якщо в нього не буде достатньо коштів, щоб утримувати маєток? Дім, земля і гроші повинні бути разом.

— Цілком слушно. Що ж, сер Генрі, я з вами згоден: вам слід якнайшвидше вирушати до Девонширу. Але за однієї умови — ви не повинні їхати самі.

— Доктор Мортімер поїде зі мною.

— Але в доктора Мортімера є своя практика, та й живе він за кілька миль від вас. Навіть із найкращими намірами він не завжди зможе допомогти. Ні, сер Генрі, вам потрібен хтось, хто буде поруч постійно. Людина надійна.

— А може, ви самі могли б поїхати, містере Холмсе?

— Якби справа дійшла до критичного моменту, я б постарався бути там особисто. Але ви ж розумієте: моя практика надто велика, і мене постійно кличуть із різних куточків країни. Просто зараз одне з найшанованіших імен Англії шантажист намагається втоптати в багно, і лише я можу запобігти великому скандалу. Тож ви бачите, як неможливо для мене покинути Лондон і поїхати на Дартмур.

— Кого ж ви тоді порадите?

Холмс поклав руку мені на плече.

— Якщо мій друг погодиться, то немає кращої людини, яку можна мати поруч у важку хвилину. І ніхто не скаже цього впевненіше за мене.

Ця пропозиція застала мене зненацька. Але перш ніж я встиг відповісти, сер Генрі схопив мене за руку й щиро потис її.

— Це справді дуже шляхетно з вашого боку, докторе Ватсоне, — сказав він. — Ви бачите моє становище й знаєте про все не менше за мене. Якщо ви поїдете до Баскервіль-Холу й допоможете мені пройти через це, я ніколи цього не забуду.

Обіцянка пригод завжди мала для мене особливу привабливість, а слова Холмса й щира радість баронета тільки зміцнили моє рішення.

— Я поїду з великим задоволенням, — відповів я. — Навряд чи зміг би знайти краще застосування своєму часу.

— І будете дуже уважно звітувати мені, — сказав Холмс. — Коли настане вирішальна мить — а вона настане — я скажу, як діяти. Гадаю, до суботи все можна підготувати?

— Вам підходить, докторе Ватсоне?

— Цілком.

— Тоді в суботу, якщо не буде інших новин, зустрічаємося на поїзді о десятій тридцять із Паддінгтона.

Ми вже підвелися, щоб іти, коли Баскервіль раптом вигукнув із торжеством. Він кинувся в кут кімнати й витягнув з-під шафи коричневий черевик.

— Мій зниклий черевик! — вигукнув він.

— Хотілося б, щоб усі наші труднощі зникали так само легко, — мовив Холмс.

— Але це дуже дивно, — зауважив доктор Мортімер. — Я ретельно обшукав цю кімнату перед обідом.

— І я теж, — підтвердив Баскервіль. — Кожен дюйм.

— Тоді його тут точно не було.

— Отже, офіціант підкинув його сюди, поки ми обідали.

Покликали німецького офіціанта, але той запевнив, що нічого не знає. Жодні розпитування не дали результату. До низки дрібних, на перший погляд безглузких загадок додалася ще одна.

Якщо не брати до уваги саму моторошну історію смерті сера Чарльза, то лише за два дні ми зіткнулися з цілим ланцюгом дивних подій: анонімний лист із вирізаними словами, бородатий шпигун у кебі, зникнення нового коричневого черевики, зникнення старого чорного — і тепер повернення нового.

Поки ми їхали назад на Бейкер-стріт, Холмс мовчав. І я бачив по його насуплених бровах і напруженому обличчю, що його думки, як і мої, гарячково намагалися скласти з усіх цих дивних, ніби не пов'язаних між собою подій єдину картину. Увесь день і майже до ночі він сидів, загубившись у хмарах тютюнового диму та власних роздумах.

Перед самою вечерею принесли дві телеграми.

У першій було написано:

*"Щойно дізнався, що Беррімор у маєтку.
БАСКЕРВІЛЬ."*

У другій:

"Обійшов двадцять три готелі, як наказано. На жаль, вирізаної сторінки з The Times *не знайшов.
КАРТРАЙТ."*

— Ось і обірвалися дві мої нитки, Ватсоне, — сказав Холмс. — Але немає нічого більш захопливого, ніж справа, у якій усе складається проти тебе. Доведеться шукати новий слід.

— У нас ще є кучер, який віз шпигуна.

— Саме так. Я вже телеграфував до офіційного реєстру, щоб дізнатися його ім'я й адресу. Не здивуюся, якщо це відповідь на мій запит.

Але дзвінок у двері виявився навіть кращим за телеграму. Двері відчинилися, і до кімнати зайшов кремезний, грубуватий на вигляд чоловік. Це й був той самий кучер.

— Отримав повідомлення з контори, що якийсь джентльмен за цією адресою розпитує про кеб номер 2704, — сказав він. — Я воджу свій кеб уже сім років, і жодної скарги на мене не було. Тож я прийшов просто з Ярду, щоб почути від вас, що ви маєте проти мене.

— Я нічого не маю проти вас, мій друже, — спокійно відповів Холмс. — Навпаки, ось вам півсоверена, якщо чесно відповісте на мої запитання.

Кучер усміхнувся.

— Схоже, сьогодні в мене справді вдалий день. То що саме ви хотіли спитати, сер?

— Передусім ваше ім'я та адресу. Можливо, я ще звернуся до вас.

— Джон Клейтон, Терпі-стріт, 3, Боро. Мій кеб стоїть у дворі Шиплі, біля вокзалу Ватерлоо.

Холмс одразу занотував це в свій записник.

— А тепер, Клейтоне, розкажіть мені все про пасажира, який сьогодні о десятій ранку стежив за цим будинком, а потім поїхав слідом за двома джентльменами вниз по Ріджент-стріт, — сказав Холмс.

Кучер здивовано кліпнув очима й помітно знітився.

— Та, здається, нема сенсу щось вам пояснювати, сер, бо ви й так знаєте майже стільки ж, скільки я,

— пробурмотів він. — Правду кажучи, той джентльмен сказав мені, що він детектив, і наказав нікому про нього не говорити.

— Послухайте, друже, це дуже серйозна справа. І якщо ви щось приховуєте, то можете втрапити в неприємності. Отже, ви кажете, він назвався детективом?

— Так, сер.

— І коли саме він це сказав?

— Коли виходив від мене.

— Щось іще говорив?

— Назвав своє ім'я.

Холмс блискавично глянув на мене з переможним виразом.

— Назвав ім'я? Отже, припустився необережності. І яке ж ім'я він назвав?

— Його звали... — відповів кучер, — містер Шерлок Холмс.

Ніколи ще я не бачив свого друга таким приголомшеним. На якусь мить він завмер у повному мовчанні. А тоді вибухнув щирим сміхом.

— Гарний хід, Ватсоне! Безперечно гарний! — вигукнув він. — Я відчув руку супротивника — таку ж швидко й спритну, як моя власна. Цього разу він дуже красиво переграв мене. Отже, його звали Шерлок Холмс?

— Так, сер. Так він назвався.

— Чудово! А тепер скажіть, де ви його підібрали й що було далі.

— Він зупинив мене о пів на десяту на Трафальгарській площі. Сказав, що він детектив, і пообіцяв дві гінеї, якщо я цілий день робитиму все, що він скаже, і не ставитиму запитань. Я, звісно, погодився. Спершу ми поїхали до готелю Нортумберленд і чекали там, поки двоє джентльменів не вийшли й не сіли в кеб. Ми поїхали за ними, аж поки вони не зупинилися десь тут поблизу.

— Біля цих самих дверей, — вставив Холмс.

— Може, й так, сер, не можу сказати напевне. Але мій пасажир, мабуть, точно знав. Ми зупинилися трохи нижче по вулиці й чекали півтори години. Потім ті двоє джентльменів пройшли повз нас пішки, і ми поїхали слідом Бейкер-стріт, а потім...

— Знаю, — перебив Холмс.

— ...аж поки не доїхали майже до кінця Ріджент-стріт. І тут мій пасажир відчинив люк і крикнув, щоб я мчав щодуху до вокзалу Ватерлоо. Я погнав коня, і ми були там менш ніж за десять хвилин. Він чесно заплатив свої дві гінеї й зайшов на станцію. Але перед тим, як піти, обернувся й сказав: «Можливо, вам буде цікаво знати, що ви щойно везли містера Шерлока Холмса». Отак я й дізнався його ім'я.

— Розумію. І більше ви його не бачили?

— Ні, сер. Відтоді — ні.

— А як би ви його описали?

Кучер почухав потилицю.

— Не так уже й легко його описати. Я б дав йому років сорок. Зріст середній — десь на два-три дюйми нижчий за вас, сер. Одягнений був як

справжній пан. І мав чорну бороду, рівно підстрижену знизу, квадратом. Обличчя бліде. Більше, мабуть, нічого й не скажу.

— Колір очей?

— Не помітив, сер.

— І більше нічого не пригадуєте?

— Ні, сер. Більше нічого.

— Гарзд. Ось ваша півгінея. І ще одну отримаєте, якщо згадаєте щось важливе. На добраніч!

— На добраніч, сер, і дякую!

Джон Клейтон пішов, тихо посміюючись. Холмс лише знизав плечима й гірко всміхнувся.

— От і луснула наша третя нитка, Ватсоне. І ми знову там, звідки почали, — сказав він. — Хитрий негідник! Він знав нашу адресу, знав, що сер Генрі Баскервіль звертався до мене, впізнав мене на Ріджент-стріт, здогадався, що я запам'ятав номер кеба й виїду на кучера... і тому послав мені це зухвале послання. Кажу тобі, Ватсоне, цього разу ми маємо ворога, гідного нашої сталі. Тут, у Лондоні, він переграв мене. Тепер я можу лише побажати тобі кращої удачі в Девонширі. Хоча, правду кажучи, ця справа мене непокоїть.

— Що саме?

— Те, що я відправляю тебе туди. Це темна справа, Ватсоне. Темна й небезпечна. І чим більше я в ній розбираюся, тим менше вона мені подобається. Так, друже мій, можеш сміятися, але я щиро скажу: я буду дуже радий побачити тебе знову живим і неушкодженим тут, на Бейкер-стріт.

Розділ 6. Баскервіль-Хол

Сер Генрі Баскервіль і доктор Мортімер були готові в призначений день, і ми, як і домовлялися, вирушили до Девонширу. Сам Шерлок Холмс поїхав зі мною до вокзалу й дорогою дав останні настанови.

— Я не хочу нав'язувати тобі жодних версій чи підозр, Ватсоне, — сказав він. — Мені потрібні лише факти. Якомога більше фактів. А теорії залиш мені.

— Які саме факти? — запитав я.

— Будь-що, що бодай віддалено стосується справи. Особливо — стосунки молодого Баскервіля з його сусідами і будь-які нові подробиці смерті сера Чарльза. За останні кілька днів я й сам дещо розвідав, але, боюся, без особливого результату. Одне ясно напевно: містер Джеймс Дезмонд, найближчий спадкоємець, — уже літній чоловік із напрочуд добродушною вдачею. Отже, переслідування йде не від нього. Його можна викреслити зі списку. Залишаються ті, хто оточуватиме сера Генрі на болотах.

— Може, для початку варто відкинути варіант з подружжям Берріморів?

— У жодному разі! Це була б величезна помилка. Якщо вони невинні — це несправедливо й жорстоко. Якщо винні — ми самі зруйнуємо шанс викрити їх. Ні, нехай залишаються серед підозрюваних. Далі — конюх у маєтку, якщо я правильно пам'ятаю. Є ще двоє фермерів із пустки. Є наш друг доктор Мортімер, якого я вважаю чесною людиною, і його дружина, про яку ми майже нічого не знаємо. Є натураліст Степлтон і його сестра — кажуть, досить вродлива молода леді. Є містер Френкленд із Лефтер-Холу — теж темна

конячка. І ще кілька сусідів. Ось їх ти й маєш вивчити особливо уважно.

— Зроблю все, що зможу.

Холмс глянув на мене гостро.

— Зброя при тобі?

— Так. Вирішив, що це не буде зайвим.

— І правильно. Тримай револьвер поруч і вдень, і вночі. І не послабляй пильності.

Наші супутники вже зайняли купе першого класу й чекали на платформі.

— Ні, жодних новин, — відповів доктор Мортімер на запитання Холмса. — Але в одному можу заприсягтися: останні два дні за нами ніхто не стежив. Ми були дуже уважні.

— Ви весь час були разом?

— Майже. Учора вдень ми розійшлися. Я, як завжди, коли буваю в Лондоні, присвятив день власним розвагам — пішов до музею Коледжу хірургів.

— А я гуляв у парку, розглядав людей, — сказав сер Генрі.

— Даремно, — похитав головою Холмс, і його обличчя стало суворим. — Сер Генрі, прошу вас: ходіть самі. Інакше вас може спіткати велике лихо. До речі... той другий черевик знайшовся?

— Ні. Зник безслідно.

— Справді? Дуже цікаво...

Потяг уже рушав.

— Ну, прощайте, — сказав Холмс. — І пам'ятайте, сер Генрі, слова зі старої легенди, яку нам читав доктор Мортімер: уникайте боліт у ті години темряви, коли сили зла набирають найбільшої могутності.

Коли платформа залишилася далеко позаду, я озирнувся. Висока, стримана постать Холмса стояла нерухомо, проводжаючи нас поглядом. Подорож була швидкою й приємною. Я використав цей час, щоб ближче познайомитися з моїми супутниками та трохи погратися зі спанієлем доктора Мортімера.

За кілька годин земля за вікном змінила колір — з бурої стала червонуватою, цегляні будинки поступилися місцем граніту, а на зелених, обгороджених живоplotом луках паслися руді корови. Густі трави й соковита рослинність свідчили про багатший, хоч і вологіший клімат.

Молодий Баскервіль жадібно вдивлявся у вікно і раптом вигукнув від захвату, впізнавши знайомі риси девонського краєвиду.

— Я побачив чимало всього в світі, докторе Ватсоне, відколи покинув ці місця, — сказав він. — Але ніде не бачив нічого, що могло б зрівнятися з цим.

— Ще не зустрічав уродженця Девонширу, який би не обожнював свій край, — усміхнувся я.

— Тут справа не лише в землі, а й у людях, — зауважив доктор Мортімер. — Досить одного погляду на нашого друга, щоб побачити округлу кельтську форму черепа — а з нею й кельтський запал та відданість. У покійного сера Чарльза була дуже рідкісна форма — наполовину гельська,

наполовину івернійська. Але ви були зовсім юні, коли востаннє бачили Баскервіль-Хол, чи не так?

— Я був ще підлітком, коли помер батько. Та й самого Холлу майже не знав — батько жив у маленькому котеджі на південному узбережжі. Звідти я одразу поїхав до друга в Америку. Тож для мене все тут таке ж нове, як і для доктора Ватсона. І я страшенно хочу побачити пустку та торф'яні болота.

— Хочете? Тоді ваше бажання зараз здійсниться. Ось вона, ваша перша зустріч із болотами, — сказав доктор Мортімер, вказуючи у вікно.

Над зеленими квадратами полів і темними смугами лісу вдалині здіймався сірий, похмурий пагорб із дивним рваним гребенем — туманний, розмитий, мов примарний пейзаж із тривожного сну. Сер Генрі довго не відводив від нього очей. На його обличчі читалося, наскільки багато для нього означав цей перший погляд на землю, де століттями панував його рід і залишив свій слід так глибоко. Він сидів у кутку звичайного залізничного вагона, у твідовому костюмі, з легким американським акцентом, але, дивлячись на його темне, виразне обличчя, я ще дужче відчув: переді мною справжній нащадок тієї довгої лінії гордих, палких і владних Баскервілів. У густих бровах, чутливих ніздрях і великих карих очах читалися гордість, мужність і сила. І якщо на цій суворій пустці на нас чекало небезпечне випробування, то принаймні я знав: поруч зі мною людина, заради якої варто ризикувати — і яка не відступить.

Потяг зупинився на маленькій станції десь серед глушини, і ми всі вийшли. За низеньким білим парканом на нас уже чекав легкий екіпаж, запряжений парою кремезних коней. Наш приїзд,

очевидно, був тут неабиякою подією, бо начальник станції й носії одразу оточили нас, забираючи багаж. Місце здавалося тихим, простим і затишним, але мене здивувало інше: біля воріт стояли двоє військових у темній формі. Вони спиралися на короткі рушниці й пильно стежили за нами, поки ми проходили повз. Кучер — невисокий, кремезний чолов'яга з суворим, наче висіченим із дерева обличчям — віддав честь серу Генрі Баскервілю, і вже за кілька хвилин ми стрімко котилися широкою білою дорогою.

По обидва боки здіймалися хвилясті пасовища, між густою зеленню визирали старі будинки з гостроверхими дахами. Та за цим мирним, залитим сонцем краєвидом завжди темнів на тлі вечірнього неба довгий похмурий вигин боліт, порізаний гострими й зловісними пагорбами.

Невдовзі екіпаж звернув на бічну дорогу й почав підійматися вузькими коліями, вибитими колесами. По обидва боки височіли круті земляні схили, вкриті мокрым мохом і товстим листям папороті. Бронзовий верес і строкаті ожинові кущі блищали в останніх променях сонця. Дорога все вела вгору. Ми переїхали вузький гранітний місток і рушили вздовж шумливого потоку, що стрімко ніс свої води між сірими валунами, пінячись і гуркочучи. І дорога, і струмок звивалися через долину, густо порослу низьким дубняком та ялинами.

На кожному повороті сер Генрі не стримував захвату: озирався навколо, сипав запитаннями й захоплено вигукував. Для нього все це було прекрасним. Для мене ж у цьому краєвиді відчувалася ледь помітна печаль — немов сама природа вже несла на собі відбиток згасаючого року. Жовте листя вкривало дороги килимом і кружляло в повітрі, осідаючи на нас. Колеса глухо

шурхотіли, прорізаючи купи згнилої рослинності — сумні дари, які природа, здавалося, стелила під колеса поверненого спадкоємця Баскервілів.

— Гей! — раптом вигукнув доктор Мортімер. — Що це там?

Попереду здіймався крутий виступ вересового схилу — перший провісник великого торф'яного болота. На його вершині, чіткий і нерухомий, наче кінна статуя на постаменті, стояв вершник-солдат. Темний, суворий, із рушницею напоготові, він стежив за дорогою, якою ми їхали.

— Що це означає, Перкінсе? — запитав доктор Мортімер.

Кучер напівобернувся.

— Утік каторжник із Принстаунської в'язниці, сер. Уже три дні на волі. Тюремники чатують на всіх дорогах і станціях, але досі без сліду. Фермерам тут це зовсім не до душі, сер.

— Але ж за інформацію, здається, платять п'ять фунтів?

— Так, сер. Але п'ять фунтів — дрібниця, якщо порівняти з ризиком, що тобі переріжуть горло. Це не звичайний злочинець. Цей здатен на все.

— Хто він?

— Селден. Убивця з Ноттінг-Гілла.

Я добре пам'ятав цю справу. Сам Шерлок Холмс свого часу нею зацікавився через особливу жорстокість злочину і безглузду, дику лють убивці. Йому замінили смертний вирок лише тому, що

виникли сумніви щодо його розсудку — настільки нелюдськими були його вчинки.

Наш екіпаж піднявся на вершину пагорба, і перед нами раптом розкинувся величезний простір боліт, вкритий темними купами каміння й гострими скелями. Звідти зірвався холодний вітер і пробрав нас до кісток.

Десь там, серед цієї безлюдної пустки, ховався той скажений звір — наче дика тварина у норі, з серцем, повним ненависті до всього людства, яке його відкинуло. Цього бракувало лише для завершення похмурої картини: безплідний простір, крижаний вітер і темне, згасаюче небо. Навіть сер Генрі замовк і щільніше закутався в пальто.

Родючі землі залишилися далеко позаду, внизу. Ми озирнулися: низьке сонце золотило струмки, перетворюючи їх на тонкі нитки світла, і заливало багрянцем свіжозорану землю та густі хащі лісів. Попереду ж дорога ставала все суворішою й дикішою. Вона тягнулася крізь широкі схили бурого й оливкового кольору, всіяні велетенськими валунами. Час від часу траплялися самотні хатини з кам'яними стінами й дахами — суворі, голі, без жодної рослини, що могла б пом'якшити їхні обриси.

І раптом перед нами відкрилася глибока улоговина, схожа на чашу. У ній росли покручені дуби й ялини, викривлені багаторічними бурями. Над деревами височіли дві вузькі кам'яні вежі. Кучер вказав на них батогом.

— Баскервіль-Хол, — сказав він.

Сер Генрі підвівся й застиг, дивлячись уперед із палаючими щоками й блискучими очима. За кілька хвилин ми вже стояли біля воріт маєтку —

химерного кованого мережива, між старими стовпами, пошматованими вітрами й укритими лишайником. На верхівках стовпів чорніли кабанячі голови — герб Баскервілів.

Сторожка біля входу була напівзруйнованою. Але навпроти неї височіла нова будівля, ще недобудована — перший плід золота, яке сер Чарльз привіз із Південної Африки.

Ми в'їхали у довгу алею. Колеса знову стихли в шарі листя, а старі дерева зімкнули над нами гілки, утворюючи похмурий тунель.

Сер Генрі здригнувся, дивлячись на темну дорогу, в кінці якої будинок мерехтів, мов привид.

— Це сталося тут? — тихо запитав він.

— Ні, ні. Тисова алея по той бік.

Молодий спадкоємець озирнувся з похмурим обличчям.

— Не дивно, що дядько відчував тут біду, яка насувалася, — сказав він. — У такому місці кожен злякався б. За пів року я проведу сюди ряд електричних ліхтарів — і ви не впізнаєте цього місця. Тисяча свічок світла від ламп Свона й Едісона просто перед головним входом.

Алея вивела нас на широкий трав'яний майданчик, і перед нами постав сам будинок.

У згасаючому світлі вечора я розгледів масивний центральний корпус, з якого виступав ганок. Увесь фасад був густо затягнутий плющем; лише подекуди темну завісу проривали оголені ділянки, де виднілися вікна або родові герби. Над центральною

частиною здіймалися дві старовинні башти — зубчасті, суворі, з безліччю вузьких бійниць. Праворуч і ліворуч до них прилягали новіші крила з чорного граніту. Крізь важкі вікна з кам'яними перегородками пробивалося тьмяне світло, а з високих димарів на стрімкому даху здіймався чорний стовп диму.

— Ласкаво просимо, сер Генрі! Ласкаво просимо до Баскервіль-Холу!

З тіні ганку вийшов високий чоловік і відчинив дверцята екіпажа. На тлі жовтого світла передпокою вирізнявся силует жінки. Вона підійшла й допомогла чоловікові занести наш багаж.

— Ви не заперечуєте, якщо я одразу поїду додому, сер Генрі? — сказав доктор Мортімер. — Дружина мене чекає.

— Залишайтеся хоча б на вечерю!

— Ні, мушу їхати. Напевно, вдома вже чекає робота. Я б і радий залишитися й показати вам будинок, але Беррімор упорається з цим краще за мене. Прощайте. І не вагайтеся кликати мене в будь-який час — день чи ніч, якщо я зможу бути корисним.

Стук коліс поволі затих у темряві алеї, а ми з сером Генрі увійшли до холу. Двері важко грюкнули за нашими спинами.

Ми опинилися у величезній залі — просторій, високій, із масивними дубовими балками, почорнілими від віку. У старовинному каміні за важкими залізними підпорами тріщали дрова. Ми з сером Генрі простягнули до вогню руки — після довгої дороги нас пробирав холод. Потім

оглянулися довкола: вузькі високі вікна зі старовинними вітражами, дубові панелі, оленячі голови, герби на стінах — усе потопало в приглушеному, тьмяному світлі центральної лампи.

— Саме таким я його й уявляв, — сказав сер Генрі.
— Хіба це не справжній образ старовинного родового дому? Подумати тільки — п'ять століть тут жили мої предки... Від самої цієї думки стає якось урочисто.

Його темне обличчя світилося майже хлоп'ячим захватом. Світло падало просто на нього, але довгі тіні стелилися по стінах і нависали над ним чорним шатром.

Беррімор повернувся, віднісши наші речі до кімнат. Він стояв перед нами з тією стриманою ввічливістю, яка буває лише у добре вишколених слуг. Це був вражаючий чоловік: високий, вродливий, із густою чорною квадратною бородою та блідим, благородним обличчям.

— Бажаєте, щоб вечерю подали негайно, сер?

— Вона вже готова?

— За кілька хвилин буде, сер. У ваших кімнатах уже є гаряча вода. Ми з дружиною будемо раді залишатися тут, сер Генрі, доки ви не зробите нових розпоряджень. Але, гадаю, ви розумієте, що за нових умов для такого дому знадобиться чималий штат прислуги.

— За нових умов?

— Я мав на увазі лише те, сер, що сер Чарльз жив дуже усамітнено, і нас із дружиною вистачало, щоб дбати про його потреби. Ви ж, природно, захочете

приймати гостей і жити інакше, а це означає зміни в господарстві.

— Ви хочете сказати, що хочете отримати розрахунок?

— Лише тоді, якщо це не завдасть вам незручностей, сер.

— Але ж ваша родина служить Баскервілям уже кілька поколінь. Мені було б прикро починати своє життя тут із розриву старого сімейного зв'язку.

На блідому обличчі дворецького промайнув слід хвилювання.

— Я теж так думаю, сер. І моя дружина теж. Але правда в тому, що ми були дуже віддані серу Чарльзу, і його смерть стала для нас тяжким ударом. Після цього все тут стало для нас надто болючим. Боюся, ми вже ніколи не почуватимемося спокійно в Баскервіль-Холі.

— І що ж ви збираєтесь робити?

— Думаю, сер, ми зможемо відкрити власну справу. Щедрість сера Чарльза дала нам для цього можливість. А тепер, сер, дозвольте провести вас до кімнат.

Навколо верхньої частини старої зали тягнулася квадратна галерея з балюстрадаю, до якої вели подвійні сходи. Від неї в обидва боки розходилися довгі коридори, уздовж яких були розташовані спальні.

Моя кімната була майже поруч із кімнатою сера Генрі. Вони виглядали значно сучасніше, ніж центральна частина будинку: яскраві шпалери й

численні свічки трохи розвіювали ту похмуру атмосферу, яку ми відчули після прибуття.

Але їдальня, що виходила просто з холу, була місцем суцільної тіні й мороку.

Довга зала була розділена сходиною: на підвищенні сиділа родина, нижче — слуги та утриманці. На одному кінці височіла галерея для музикантів. Над головами тяглися чорні балки, а далі стеля губилася в димному мороці.

Якби тут горіли смолоскипи, а залу наповнював галас старовинного бенкету, усе могло б здаватися менш гнітючим. Але тепер, коли двоє чоловіків у чорному сиділи в маленькому колі світла під абажуром лампи, голос сам собою стихався, а настрої ставав похмурим.

Зі стін на нас дивився довгий ряд предків — у найрізноманітніших строях, від лицаря елизаветинської доби до денді епохи Регентства. Їхня мовчазна присутність тиснула.

Ми говорили мало. І я, зізнаюся, був радий, коли вечеря скінчилася і ми змогли перейти до сучасної більярдної та закурити.

— Чесне слово, місце не з веселих, — сказав сер Генрі. — Напевно, до цього можна звикнути, але зараз я почуваюся тут чужим. Не дивуюся, що дядько почав нервувати, живучи сам у такому домі. Але якщо ти не проти, сьогодні ляжемо раніше. Може, зранку все виглядатиме менш похмуро.

Перед сном я відсунув штори й визирнув у вікно. Воно виходило на газон перед парадними дверима. Далі темніли два гайки дерев, що стогнали й хиталися під вітром, який усе посилювався.

Половина місяця виринала крізь швидкі хмари. У його холодному світлі я побачив за деревами нерівний край скель і довгий низький вигин сумного болота.

Я запнув штори, відчуваючи, що цей краєвид ідеально завершує все враження від цього місця. І все ж це був не останній образ тієї ночі. Я був виснажений, але сон не йшов. Крутився з боку на бік, намагаючись заснути. Десять далеко годинник відбивав кожні п'ятнадцять хвилин, і більше ніщо не порушувало мертвої тиші, яка панувала в будинку.

І раптом, посеред глибокої ночі, я почув звук. Чіткий. Виразний. Безпомилковий. То були жіночі ридання. Приглушені схлипування людини, яку роздирає нестримний біль.

Я різко сів на ліжку й напружено прислухався. Звук лунав зовсім близько. І безперечно — дець у самому будинку. Пів години я лежав, напруживши кожен нерв, але більше не почув нічого. Лише дзвін годинника... і тихий шелест плюща по стіні.

Розділ 7 Степлтони з Мерріпіт-Хаус

Свіжа краса наступного ранку дещо стерла з нашої пам'яті похмуру й тривожне враження, яке залишилося після першого знайомства з Баскервіль-Голом. Ми із сером Генрі сиділи за сніданком, а сонячне світло струменіло крізь високі вікна з кольоровими шибками. Герби на склі розсипали по підлозі й стінах мерехтливі кольорові відблиски. Темне дерев'яне оздоблення сяяло в золотих променях, мов стара бронза, і важко було повірити, що саме ця кімната напередодні ввечері навіяла нам такий смуток.

— Здається, справа була не в будинку, а в нас самих, — сказав баронет. — Ми втомилися після

дороги й змерзли під час поїздки, тому й побачили все в похмурому світлі. А сьогодні ми відпочили, набралися сил — і все здається зовсім іншим.

— І все ж справа була не лише в нашій уяві, — відповів я. — Ви випадково не чули вночі чийогось плачу? Мені здалося, що це була жінка.

— Дивно, але я крізь сон теж ніби почув щось подібне. Я ще якийсь час прислухався, та більше нічого не почув і вирішив, що це мені наснилося.

— А я чув цілком виразно і впевнений, що то були справжні жіночі ридання.

— Треба негайно про це запитати.

Він подзвонив у дзвінок і звернувся до Баррімора з питанням. Мені здалося, що бліде обличчя дворецького стало ще блідішим, коли він почув слова господаря.

— У будинку лише дві жінки, сер Генрі, — відповів він. — Одна — кухонна служниця, яка спить в іншому крилі. Друга — моя дружина. І я можу запевнити вас, що звук не міг походити від неї.

Проте він брехав. Після сніданку я зустрів місіс Баррімор у довгому коридорі, яскраво освітленому сонцем. Це була висока, огрядна жінка з важкими рисами обличчя та суворо стиснутими губами. Але її очі видали правду: вони були почервонілі, а повіки — припухлі від сліз. Отже, саме вона плакала вночі. І якщо це так, то чоловік не міг цього не знати. Проте він свідомо ризикнув бути викритим, заявивши протилежне. Чому? Чому вона так гірко ридала?

Навколо цього красивого чоловіка з блідим обличчям і густою чорною бородою дедалі більше згущувалася атмосфера таємниці. Саме він першим знайшов тіло сера Чарльза, і лише на його словах ґрунтувалися всі подробиці останніх годин життя

старого. Чи не міг це бути той самий Баррімор, якого ми бачили в кебі на Ріджент-стріт? Борода цілком підходила під опис. Візник говорив, що чоловік був трохи нижчий на зріст, але в такому випадку він легко міг помилитися.

Як же остаточно з'ясувати правду?

Найперше слід було відвідати поштмейстера в Грімпені й перевірити, чи справді пробна телеграма потрапила особисто до рук Баррімора. Якою б не була відповідь, принаймні я матиму що повідомити Шерлоку Холмсу. Після сніданку сер Генрі поринув у вивчення численних документів, тому час для моєї поїздки був дуже вдалий.

Мене чекала приємна чотиримильна прогулянка вздовж краю болота. Нарешті я дістався невеликого сірого селища, над яким височіли лише дві більші будівлі — заїзд і будинок доктора Мортімера.

Начальник поштової контори, який одночасно був і сільським бакалійником, чудово пам'ятав ту телеграму.

— Авжеж, сер, — відповів він. — Я подбав, щоб телеграму доставили містеру Баррімору саме так, як було вказано.

— Хто її доставив?

— Ось мій хлопець. Джеймсе, ти ж відніс ту телеграму до Холу минулого тижня?

— Так, батьку, відніс.

— Особисто в руки містеру Баррімору? — запитав я.

— Ні, сер. Він тоді був на горищі, тому я не міг передати її йому самому. Я віддав телеграму місіс Баррімор, і вона пообіцяла негайно передати чоловікові.

— А ви бачили самого містера Баррімора?

— Ні, сер. Я ж кажу — він був на горищі.

— Якщо ви його не бачили, то звідки знаєте, що він був там?

Поштмейстер невдоволено насупився.

— Його дружина, мабуть, знає, де перебуває її чоловік. Хіба не так? Він отримав телеграму чи ні? Якщо тут сталася якась помилка, то скаржитися має сам містер Баррімор.

Здавалося, продовжувати розпитування не було сенсу. Але одне стало очевидним: попри хитрий задум Холмса, ми так і не отримали доказу, що Баррімор увесь цей час не перебував у Лондоні. А що, як він таки був там? Що, як одна й та сама людина останньою бачила сера Чарльза живим і першою почала стежити за новим спадкоємцем після його повернення до Англії? Що тоді? Чи був він лише чийось виконавцем? Чи мав власні підступні задуми? Який інтерес міг мати Баррімор у переслідуванні родини Баскервілів?

Я згадав дивне попередження, складене зі слів, вирізаних із передової статті «Таймс». Чи була це його робота? А може, навпаки, хтось намагався зірвати його плани? Єдиний мотив, який спадав на думку, уже висловлював сер Генрі: якщо налякати Баскервілів і змусити їх покинути маєток, Баррімори отримали б затишний і постійний дім. Але хіба цього достатньо? Таке пояснення

видавалося надто примітивним для складної та витонченої інтриги, яка, здавалося, поволі сплітала навколо молодого баронета невидиму павутину. Навіть Холмс говорив, що за всю його довгу практику йому ще не траплялося складнішої справи.

Ідучи назад самотньою сірою дорогою серед безкраїх пусток болота, я подумки благував, щоб мій друг якомога швидше звільнився від своїх справ і приїхав сюди. Адже тягар відповідальності, що ліг на мої плечі, ставав дедалі важчим.

Раптом мої думки перервав тупіт чийось ніг за спиною й голос, що покликав мене на ім'я. Я озирнувся, очікуючи побачити доктора Мортімера, але, на мій подив, мене наздоганяв незнайомець.

Це був невисокий, худорлявий чоловік років тридцяти п'яти, чисто поголений, із правильними, навіть трохи педантичними рисами обличчя. Світле лляне волосся, вузька щелепа. На ньому був сірий костюм і солом'яний капелюх. Через плече висіла бляшана коробка для ботанічних зразків, а в руці він ніс зелений сачок для ловлі метеликів.

— Сподіваюся, ви вибачите мою безцеремонність, докторе Ватсоне, — сказав він, захекавшись, коли наздогнав мене. — Тут, на болотах, люди живуть просто й не надто дотримуються формальностей. Можливо, наш спільний знайомий Мортімер уже згадував вам моє ім'я. Я Степлтон із Мерріпіт-Гаус.

— Ваш сачок і коробка сказали мені про це ще раніше, — усміхнувся я. — Я знав, що містер Степлтон займається природознавством. Але як ви впізнали мене?

— Я щойно був у Мортімера. Коли ви проходили повз, він показав вас мені з вікна свого кабінету.

Наш шлях збігався, тож я вирішив наздогнати вас і представитися. Сподіваюся, сер Генрі добре переніс подорож?

— Так, дякую, він почувається чудово.

— Ми всі трохи побоювалися, що після трагічної смерті сера Чарльза новий баронет відмовиться тут оселитися. Для заможної людини це чимала жертва — приїхати й замкнути себе в такому глухому краї. Але вам не потрібно пояснювати, наскільки багато це означає для всього навколишнього населення. Сер Генрі, мабуть, не надто переймається місцевими забобонами?

— Гадаю, ні.

— Звичайно, ви чули легенду про демонічного пса, який переслідує цей рід?

— Так, чув.

— Дивовижно, наскільки довірливі тутешні селяни. Безліч людей готові присягнутися, що бачили цю істоту на болоті.

Він усміхнувся, вимовляючи ці слова, але мені здалося, що в його очах промайнуло щось таке, що свідчило: насправді він ставиться до цієї історії значно серйозніше.

— Ця легенда справила величезне враження на сера Чарльза, і я не сумніваюся, що саме вона призвела до його трагічної загибелі.

— Яким чином?

— Його нерви були настільки виснажені, що навіть поява звичайного собаки могла стати смертельним ударом для його хворого серця. Мені здається, тієї останньої ночі в тисовій алеї він справді побачив щось подібне. Я давно боявся, що може статися

лихо, адже дуже любив старого джентльмена й знав, наскільки слабким було його серце.

— Звідки ви це знали?

— Мені розповів про це мій друг Мортімер.

— Отже, ви вважаєте, що сера Чарльза переслідував якийсь пес і він помер від жаху?

— А у вас є краще пояснення?

— Поки що я не дійшов жодного висновку.

— А містер Шерлок Холмс?

На мить у мене перехопило подих. Але спокійне обличчя й незворушний погляд мого супутника переконали мене, що він не мав наміру застати мене зненацька.

— Немає сенсу вдавати, що ми не знаємо, хто ви, докторе Ватсоне, — сказав він. — Оповіді про вашого знаменитого детектива дійшли навіть сюди. А неможливо прославляти Холмса й самому залишатися невідомим. Коли Мортімер назвав ваше ім'я, він уже не міг приховати вашої особи. Якщо ви тут, то очевидно, що містер Шерлок Холмс зацікавився цією справою. І мені, природно, цікаво, якої думки він дотримується.

— Боюся, я не можу відповісти на це запитання.

— Тоді дозвольте поцікавитися: чи збирається він сам завітати до нас?

— Наразі він не може залишити Лондон. У нього є інші справи, які потребують уваги.

— Яка шкода! Можливо, він зміг би пролити світло на те, що для нас поки що залишається темрявою. Але щодо вашого власного розслідування — якщо я бодай чимось можу бути корисним, прошу розраховувати на мене. Якби я знав, у чому саме

полягають ваші підозри або яким шляхом ви маєте намір вести слідство, можливо, вже зараз зміг би дати якусь пораду чи допомогу.

— Запевняю вас, я приїхав сюди лише як гість свого друга сера Генрі й не потребую жодної допомоги.

— Чудово! — сказав Степлтон. — Ви цілком маєте рацію, що поведіться обережно й стримано. Справедливо отримавши урок за свою надмірну цікавість, обіцяю більше не повертатися до цієї теми.

Ми дійшли до місця, де від дороги відгалужувалася вузька трав'яниста стежка, що звивалася серед боліт. Праворуч височів крутий пагорб, усянений великими валунами. Колись тут був гранітний кар'єр. Його темний стрімкий схил нагадував скелю, а в тріщинах між камінням росли папороть і ожина. Десь удаліні над пагорбом здіймався в небо сірий стовп диму.

— Якщо пройти цією стежкою, то незабаром опинимося біля Мерріпіт-Гаусу, — сказав Степлтон. — Можливо, ви приділите мені годину? Я мав би велике задоволення познайомити вас зі своєю сестрою.

Спершу я подумав, що повинен повернутися до сера Генрі. Але потім згадав купи паперів і рахунків, якими був завалений його письмовий стіл. У цій роботі я все одно не міг стати йому в пригоді. До того ж Холмс спеціально просив мене придивитися до сусідів на болоті. Тож я прийняв запрошення Степлтона, і ми разом звернули на стежку.

— Болото — дивовижне місце, — промовив він, озираючись навколо на хвилясті простори пустки.

Зелені пагорби котилися до обр'ю, мов велетенські морські вали, а гребені зубчастих гранітних скель здіймалися над ними, наче фантастичні хвилі, вкриті кам'яною піною. — Воно ніколи не набридає. Ви навіть не уявляєте, скільки таємниць тут приховано. Воно таке безмежне, таке пустельне і таке загадкове.

— Отже, ви добре його знаєте?

— Дуже добре. Тутешні болота стали для мене другою домівкою. Кожен пагорб, кожне трясовиння, кожна стежка знайомі мені не гірше, ніж власний сад. І все ж я щоразу знаходжу тут щось нове. Це край, який ніколи не відкриває всіх своїх секретів.

— Болото — дивовижне місце, — промовив він, озираячись навколо на хвилясті простори пустки. Зелені пагорби котилися до обр'ю, мов велетенські морські вали, а гребені зубчастих гранітних скель здіймалися над ними, наче фантастичні хвилі, вкриті кам'яною піною. — Воно ніколи не набридає. Ви навіть не уявляєте, скільки таємниць тут приховано. Воно таке безмежне, таке пустельне і таке загадкове.

— Отже, ви добре знаєте ці місця?

— Я живу тут лише два роки. Для місцевих я ще новачок. Ми оселилися тут незабаром після того, як приїхав сер Чарльз. Але мої захоплення спонукали мене дослідити кожен куточок околиць, тож, гадаю, небагато людей знають ці землі краще за мене.

— Напевно, вивчити їх непросто?

— Дуже непросто. Ось погляньте, наприклад, на цю величезну рівнину на півночі з дивними пагорбами,

що височіють над нею. Ви не помічаєте нічого особливого?

— Здається, чудове місце для кінної прогулянки галопом.

— Так подумає майже кожен. І ця думка вже коштувала життя не одній людині. Бачите ті яскраво-зелені плями, розкидані по всій рівнині?

— Так. Це, ймовірно, місця з кращим ґрунтом?

Степлтон засміявся.

— Це Велика Грімпенська трясовина, — пояснив він. — Один необережний крок — і людина чи тварина приречені. Лише вчора я бачив, як туди забрів один із болотяних поні. Він так і не вибрався. Довго ще було видно його голову, що відчайдушно витягувалася над багном, але зрештою трясовина затягнула його. Навіть у посушливу пору переходити її небезпечно, а після осінніх дощів це справжня пастка смерті. І все ж я можу пройти до самого її серця й повернутися живим. Господи, ось іще один нещасний поні!

Щось буре борсалось серед зелених осок. Раптом угору рвонувся довгий шиюватий силует, що звивався в агонії, і над болотом прокотився моторошний крик.

Мене пройняв холодний жах, але мій супутник залишався незворушним.

— Пропав, — сказав він. — Трясовина його поглинула. Уже другий за два дні. А скільки їх ще буде! У суху погоду тварини звикають ходити тут і не помічають різниці, доки багно не стискає їх у

своїх пазурах. Страшне місце ця Грімпенська трясовина.

— І ви кажете, що можете проходити крізь неї?

— Так. Є кілька стежок, якими може скористатися лише дуже спритна людина. Я їх відшукав.

— Але навіщо взагалі заходити в таке жахливе місце?

— Бачите ті пагорби вдалині? Насправді це острови, відрізані з усіх боків непрохідним болотом, яке протягом століть поступово оточило їх. Саме там ростуть рідкісні рослини й водяться незвичайні метелики — якщо, звісно, вистачить кмітливості до них дістатися.

— Що ж, коли-небудь я спробую.

Степлтон здивовано подивився на мене.

— Заради Бога, викиньте цю думку з голови! — вигукнув він. — Якщо з вами щось трапиться, це буде на моїй совісті. Запевняю вас, у вас не було б жодного шансу повернутися живим. Я знаходжу шлях лише тому, що пам'ятаю безліч складних орієнтирів.

— Послухайте! — раптом вигукнув я. — Що це таке?

Над болотом прокотився довгий, приглушений стогін — невимовно сумний і тривожний. Він заповнив собою весь простір, але неможливо було зрозуміти, звідки саме долинає. Спершу це був ледве чутний гул, потім він наростав до глибокого реву, а тоді знову згасав, перетворюючись на тужливе пульсуюче бурмотіння. Степлтон кинув на мене дивний погляд.

— Дивне місце — це болото, — промовив він.

— Але що це було?

— Селяни кажуть, що це пес Баскервілів кличе свою жертву. Я чув цей звук кілька разів, але ніколи ще так голосно.

Із неприємним холодком у серці я озирнувся навколо. Безкрая рівнина хвилями тягнулася до обрію, вкрита зеленими латками очерету. Ніщо не ворушилося серед цієї пустки, лише двоє круків каркали на скелястому виступі позаду нас.

— Ви ж освічена людина. Невже вірите в такі нісенітниці? — запитав я. — Як ви пояснюєте цей дивний звук?

— Болота іноді видають дуже химерні шуми. Осідає мул, піднімається вода або відбувається ще щось подібне.

— Ні, ні. Це був голос живої істоти.

— Можливо. Ви коли-небудь чули, як кричить водяний бугай?

— Ні.

— Це дуже рідкісний птах. В Англії він майже зник. Але на болотах можливо все. Не здивуюся, якщо ми щойно почули крик одного з останніх бугаїв.

— Найдивніший звук, який я коли-небудь чув у житті.

— Так, місце тут справді моторошне. Погляньте на той схил. Як ви думаете, що це?

Увесь пагорб був усіяний сірими кам'яними колами. Їх було щонайменше два десятки.

— Що це? Загороди для овець?

— Ні. Це житла наших далеких предків. У доісторичні часи люди густо заселяли болото, а після них тут майже ніхто не жив. Тому все

збереглося майже таким, як вони залишили. Це їхні хатини — без дахів. Якщо захочете, можете зайти всередину й побачити навіть вогнище та місце для сну.

— Та це ж ціле містечко! Коли тут жили люди?

— У неоліті. Точніше сказати важко.

— І чим вони займалися?

— Пасли худобу на цих схилах. А коли бронзовий меч почав витісняти кам'яну сокиру, навчилися видобувати олово. Бачите той великий рів на протилежному пагорбі? Це слід їхньої роботи. Так, докторе Ватсоне, на болотах можна знайти багато дивовижного. О, перепрошую на хвилинку! Здається, це циклопідес!

Якась маленька міль чи метелик пролетіла перед нами, і Степлтон миттю кинувся навздогін із неймовірною швидкістю та завзяттям. На мій жах, комаха полетіла просто до трясовини. Але мій знайомий навіть не вагався. Перестрибуючи з купини на купину, він стрімко мчав слідом, розмахуючи зеленим сачком. Його сірий одяг і різкі, ламані рухи нагадували величезного метелика. Я стояв і спостерігав за ним із захопленням від його спритності та водночас із тривогою, що він будь-якої миті може оступитися й потонути в підступному багні. Саме тоді я почув кроки. Озирнувшись, я побачив на стежці жінку. Вона йшла з боку, де здіймався дим над Мерріпіт-Гаусом, але нерівності місцевості приховували її від мене, поки вона не опинилася зовсім поруч.

Я відразу здогадався, що це міс Степлтон. На болотах навряд чи можна було зустріти багато жінок, а я пам'ятав, що її називали красунею. І це було цілковитою правдою. До того ж вона належала до дуже рідкісного типу вроди.

Між братом і сестрою не могло бути більшого контрасту. Степлтон був світловолосим, із сірими очима та непомітною зовнішністю, тоді як вона була темноволосою й смаглявою — темнішою за будь-яку брюнетку, яку мені доводилося бачити в Англії. Струнка, висока, граційна. Її обличчя з тонкими правильними рисами могло б здатися холодним, якби не чутливі губи та прекрасні темні очі, сповнені життя й пристрасті. Завдяки бездоганній поставі та елегантному вбранню вона виглядала майже примарним видінням серед самотньої болотяної пустки. Спершу вона дивилася на свого брата. Потім, помітивши мене, пришвидшила крок.

Я підняв капелюха й уже хотів представитися, але її перші ж слова змусили мене забути про все інше.

— Повертайтеся! — сказала вона. — негайно повертайтеся до Лондона.

Я лише здивовано витріщився на неї.

Її очі палали, а нога нетерпляче постукувала по землі.

— Чому я маю повернутися? — запитав я.

— Не можу пояснити, — швидко відповіла вона тихим схвильованим голосом, трохи шепелявлячи.
— Але, заради Бога, зробіть те, про що я прошу. Поверніться до Лондона й більше ніколи не приходьте на це болото.

— Але ж я тільки-но приїхав.

— Невже ви не розумієте? — вигукнула вона. — Невже не бачите, що це попередження заради вашого ж блага? Повертайтеся до Лондона!

Вийжджайте сьогодні ж! Тікайте звідси будь-якою ціною! Тихо, брат іде! Ані слова про те, що я сказала. Будьте ласкаві, зірвіть для мене он ту орхідею серед хвощів. На болотах їх дуже багато, хоча зараз уже запізно милуватися їхньою красою.

Степлтон припинив погоню й повернувся до нас, важко дихаючи після бігу.

— А, це ти Берил! — сказав він.

І мені здалося, що в його голосі було значно менше сердечності, ніж можна було очікувати від зустрічі брата із сестрою.

— Ну що, Джеку, ти такий розпашілий!

— Так, я переслідував циклопіда. Це надзвичайно рідкісний метелик, якого майже неможливо побачити пізньої осені. Яка прикрість, що він утік!

Він говорив безтурботним тоном, але його маленькі світлі очі безупинно перебігали від сестри до мене.

— Бачу, ви вже познайомилися.

— Так, — відповіла вона. — Я саме пояснювала серу Генрі, що він трохи запізнився, аби побачити справжню красу болота.

— Серу Генрі? Кого ти маєш на увазі?

— Хіба це не сер Генрі Баскервіль?

— Ні, ні, — втрутився я. — Я лише його друг, звичайний смертний. Моє ім'я — доктор Ватсон.

На її обличчі промайнуло роздратування й збентеження.

— Виходить, ми неправильно зрозуміли одне одного, — сказала вона.

— Та й часу для розмови у вас було небагато, —

зауважив брат, усе ще пильно спостерігаючи за нею.

— Я говорила так, ніби доктор Ватсон живе тут постійно, а не приїхав у гості, — пояснила вона. — Для нього не має особливого значення, рано чи пізно цвітуть орхідеї. Але ви ж завітаєте до Мерріпіт-Гаусу?

Невдовзі ми підійшли до будинку. Це була похмура оселя серед болота. Колись тут містилася ферма заможного скотаря, але тепер будинок відремонтували й пристосували до сучасного життя. Навколо простягався фруктовий сад, хоча дерева, як це часто буває на болотах, були низькорослі й покручені вітрами. Усе довкола справляло враження бідності та смутку. Двері нам відчинив дивний старий слуга — сухорлявий, зморщений, у потертому коричневому сюртуку. Він так добре пасував до цього похмурого дому, ніби був його частиною.

Усередині ж усе виявилось зовсім іншим. Просторі кімнати були обставлені зі смаком і витонченістю, в яких легко вгадувалася рука господині. Та коли я глянув із вікна на безмежне болото, усіяне гранітними брилами аж до самого обрію, то не міг не дивуватися, що змусило цього освіченого чоловіка й таку прекрасну жінку оселитися в такій глушині.

— Дивний вибір місця для життя, чи не так? — сказав Степлтон, ніби вгадавши мої думки. — І все ж ми тут цілком щасливі. Правда ж, Берил?

— Цілком щасливі, — відповіла вона.

Проте в її голосі не відчувалося переконаності.

— Колись у мене була школа, — продовжив Степлтон. — На півночі Англії. Для людини мого складу характеру сама робота була одноманітною та не надто цікавою. Але можливість жити серед молоді, допомагати формувати юні розуми, передавати свої ідеали й переконання була для мене справжнім щастям. На жаль, доля вирішила інакше. У школі спалахнула тяжка епідемія, троє хлопців померли. Після цього заклад уже не зміг оговтатися, а значна частина моїх заощаджень зникла безповоротно.

Він на хвилину замовк.

— І все ж, якби не втрата товариства моїх учнів, я міг би навіть радіти власному нещастю. Адже тут для людини, яка захоплюється ботанікою та зоологією, відкривається безмежне поле для досліджень. А моя сестра любить природу не менше за мене. Ці думки, докторе Ватсон, вам нав'язали сумні болота за вікном!

— Зізнаюся, я справді подумав, що тут може бути трохи нудно. Можливо, не для вас, але для вашої сестри.

— Ні, ні, мені ніколи не буває нудно, — швидко відповіла вона.

— У нас є книги, наші заняття й цікаві сусіди, — сказав Степлтон. — Доктор Мортімер — надзвичайно освічена людина у своїй галузі. А бідолашний сер Чарльз був чудовим співрозмовником. Ми добре його знали й сумуємо за ним більше, ніж я можу висловити словами. Як ви гадаєте, чи не буде це надто нав'язливо, якщо я сьогодні після обіду навідаюся до сера Генрі?

— Переконаний, він буде дуже радий.

— Тоді, будь ласка, передайте йому мої наміри. Ми постараємося допомогти йому освоїтися на новому місці. А тепер, докторе Ватсоне, чи не бажаєте піднятися нагору й оглянути мою колекцію лускокрилих? Гадаю, це найповніша колекція на всьому південному заході Англії. Поки ви її переглянете, якраз буде готовий обід.

Але мені кортіло повернутися до свого підопічного, сера Генрі.

Сумне враження від болота, загибель нещасного поні, моторошний звук, який місцеві пов'язували з легендою про Баскервільського пса, — усе це навіювало тривогу. А над усім цим тяжіло ще й дивне попередження міс Степлтон, висловлене з такою щирою пристрасстю, що я не міг сумніватися: за її словами приховується серйозна причина.

Тому я рішуче відмовився залишатися на обід і вирушив назад тією ж трав'янистою стежкою.

Та, очевидно, місцеві знали коротший шлях.

Ще не дійшовши до дороги, я з подивом побачив міс Степлтон. Вона сиділа на великому камені біля стежки.

Її щоки палали від швидкого бігу, а рука притискала до боку.

— Я бігла навпростець, щоб перехопити вас, докторе Ватсоне, — сказала вона. — У мене навіть не було часу надягти капелюшок. Не можу довго затримуватися, бо брат помітить мою відсутність. Я хотіла сказати, як шкодую про свою безглузду помилку. Я прийняла вас за сера Генрі. Прошу, забудьте мої слова. Вони жодним чином вас не стосуються.

— Але я не можу їх забути, міс Степлтон, — відповів я. — Я друг сера Генрі, і його безпека для мене надзвичайно важлива. Скажіть, чому ви так наполягали, щоб він повернувся до Лондона?

— Жіноча примха, докторе Ватсоне. Коли ви краще мене пізнаєте, то зрозумієте, що я не завжди можу пояснити свої вчинки чи слова.

— Ні, це не так. Я пам'ятаю хвилювання у вашому голосі. Пам'ятаю ваш погляд. Прошу вас, будьте зі мною відверті. Відтоді як я приїхав сюди, мене не полишає відчуття, ніби навколо згущуються тіні. Мое життя стало схожим на Грімпенську трясовину: усюди зелені острівці, на які можна ступити й провалитися, і немає нікого, хто показав би безпечний шлях. Скажіть мені правду, і я обіцяю передати ваше попередження серу Генрі.

На її обличчі промайнув вираз вагання. Але за мить очі знову стали холодними й стриманими.

— Ви надаєте цьому надто великого значення, докторе Ватсоне, — відповіла вона. — Ми з братом були глибоко вражені смертю сера Чарльза. Ми добре його знали. Він часто приходив до нашого будинку через болото. Сер Чарльз щиро вірив у прокляття, що тяжіє над його родом. І коли сталася трагедія, я мимоволі подумала, що його страхи могли мати підстави. Тому мене занепокоїло, коли сюди приїхав ще один представник родини. Я вирішила, що його слід попередити про небезпеку. Ось і все.

— Але яка саме небезпека?

— Ви знаєте легенду про пса?

— Я не вірю в такі забобони.

— А я вірю. Якщо маєте хоч якийсь вплив на сера Генрі, переконайте його поїхати звідси. Світ

великий. Навіщо жити там, де його родину постійно переслідує смерть?

— Ось тому він і вирішив тут жити. Такий уже характер у сера Генрі. Боюся, без конкретніших доказів мені нізащо не вдасться переконати його виїхати.

— Я не можу сказати нічого певного, бо сама нічого певного не знаю.

— Тоді дозвольте ще одне запитання. Якщо ви хотіли сказати лише це, то чому так боялися, щоб ваш брат почув нашу розмову? У ваших словах немає нічого такого, що могло б його образити.

— Мій брат дуже хоче, щоб Баскервіль-Гол залишався заселеним. Він переконаний, що це важливо для добробуту бідних людей на болотах. Він дуже розсердився б, якби дізнався, що я сказала щось таке, що може спонукати сера Генрі поїхати. Але я вже виконала свій обов'язок і більше нічого не скажу. Мені треба повертатися, інакше він почне мене шукати й здогадається, що я бачилася з вами. Прощайте!

Вона швидко розвернулася й за кілька хвилин зникла серед розкиданих валунів. А я, сповнений невиразних тривог і похмурих передчуттів, продовжив шлях до Баскервіль-Голу.

Розділ 8. Перший звіт доктора Ватсона

Від цього моменту я продовжу розповідь, переписуючи власні листи до містера Холмса, що зараз лежать переді мною на столі. Однієї сторінки бракує, але решта збережена без жодних змін. Ці листи точніше передають мої тодішні почуття й

підозри, ніж пам'ять, хоч якою ясною вона залишається щодо цих трагічних подій.

Баскервіль-Гол, 13 жовтня Любий Холмсе!

Мої попередні листи й телеграми, гадаю, досить докладно повідомили тебе про все, що сталося в цьому забутому Богом куточку світу. Чим довше тут перебуваєш, тим глибше дух пустини проникає в душу — його безмежність і водночас похмура чарівність. Варто лише ступити на ці простори, і здається, що вся сучасна Англія лишається далеко позаду. Натомість повсюди відчувається присутність людей доісторичних часів, їхніх осель і праці.

Куди не глянь під час прогулянки, скрізь трапляються кам'яні хатини давно забутого народу, його могили та величезні менгіри, які, як вважають, позначали місця стародавніх святилищ. Коли дивишся на ці сірі кам'яні житла на схилах пагорбів, порізаних часом і вітрами, мимоволі забуваєш про власну епоху. І якби раптом із низеньких дверей виповз чоловік у звірячих шкурах, волохатий і дикий, натягуючи на тятиву стрілу з крем'яним наконечником, його поява здалася б тут природнішою, ніж твоя власна.

Дивує лише те, що вони жили тут так густо, на землі, яка, мабуть, завжди була надзвичайно бідною й непридатною для господарювання. Я не археолог, але можу уявити, що це був мирний і пригноблений народ, змушений оселитися там, де ніхто інший жити не хотів.

Утім, усе це не має прямого стосунку до справи, заради якої ти мене сюди відправив, і, ймовірно, буде малоцікавим для твого надзвичайно практичного розуму. Я й досі пам'ятаю твою

цілковиту байдужість до питання, чи обертається Сонце навколо Землі, чи Земля навколо Сонця. Тож повернуся до фактів, що стосуються сера Генрі Баскервіля.

Якщо останніми днями ти не отримував від мене звісток, то лише тому, що до сьогодні не сталося нічого важливого. Та нині трапилася надзвичайно дивна подія, про яку я розповім трохи згодом. Спершу ж мушу ознайомити тебе з деякими іншими обставинами.

Одна з них — утікач-каторжник, який переховується на пустищі. Тепер є серйозні підстави вважати, що він остаточно покинув ці місця, і це стало великим полегшенням для мешканців навколишніх садиб. Минуло вже два тижні відтоді, як він утік, і за цей час його ніхто не бачив і нічого про нього не чув. Важко повірити, що він міг так довго протриматися серед цих безлюдних просторів.

Сховатися там неважко — будь-яка з давніх кам'яних хатин могла б стати надійним притулком. Але що він їв? Хіба що ловив і різав овець, які пасуться на пустищі. Тому ми схиляємося до думки, що він давно зник звідси, і віддалені фермери тепер сплять спокійніше.

У нашому домі четверо здорових чоловіків, тож ми здатні подбати про власну безпеку. Проте мушу зізнатися: мене не раз непокоїла доля Степлтонів. Вони живуть за багато миль від будь-якої допомоги. У будинку лише служниця, старий слуга, брат і сестра, причому сам Степлтон аж ніяк не виглядає міцною людиною. Якби цей небезпечний злочинець із Ноттінг-Гілла зміг проникнути до них, вони були б зовсім беззахисні. І сер Генрі, і я турбувалися про це. Навіть пропонували, щоб конюх Перкінс ходив до них ночувати, але Степлтон рішуче відмовився.

Річ у тім, що наш друг баронет починає виявляти чималий інтерес до своєї чарівної сусідки. І це зовсім не дивно. Для такої діяльної людини, як він, час у цьому відлюдному краї тягнеться дуже повільно, а міс Степлтон — справді надзвичайно приваблива й вродлива жінка.

У ній є щось екзотичне, майже тропічне, що разюче контрастує зі стриманістю та холоднокрівністю її брата. Хоча й він справляє враження людини, в якій приховані сильні пристрасті. Без сумніву, він має великий вплив на сестру. Я не раз помічав, як під час розмови вона крадькома дивилася на нього, ніби шукаючи схвалення своїх слів.

Сподіваюся, він добре до неї ставиться. Проте сухий блиск його очей і твердо стиснуті тонкі губи свідчать про рішучий, а можливо, навіть суворий характер. Тобі було б цікаво його досліджувати.

Уже наступного дня після нашого знайомства Степлтон повів нас із сером Генрі до місця, де, за переказами, бере початок легенда про лиходія Г'юго Баскервіля. Ми подолали кілька миль пустищем і дісталися настільки похмурого куточка, що він цілком міг породити подібну історію.

Між суворими кам'яними скелями пролягала вузька долина, яка виводила на відкриту галявину, порослу травою та вкриту білими пухнастими китицями болотяної трави. Посеред неї височіли два величезні камені. Верхівки їх були стерті вітрами й часом настільки, що нагадували гігантські ікла якогось страхітливого звіра. Усе довкола дивовижно відповідало описам стародавньої трагедії.

Сер Генрі дуже зацікавився й не раз запитував Степлтона, чи справді той вірить у можливість надприродного втручання в людські справи.

Баронет говорив начебто жартома, але було видно, що це питання його хвилює.

Степлтон відповідав обережно. Здавалося, він висловлює далеко не все, що думає, стримуючись через почуття сера Генрі. Він навів кілька прикладів сімей, які нібито переслідувала якась зловісна сила. Зрештою у нас склалося враження, Степлтон разом із іншими місцевими мешканцями вірить у легенду про собаку Баскервілів.

На зворотному шляху ми зупинилися на обід у Мерріпіт-гаузі, і саме там сер Генрі вперше посправжньому познайомився з міс Степлтон. Від першої ж миті було помітно, що вона його дуже зацікавила. І якщо я не помиляюся, ця симпатія була взаємною. Усю дорогу додому він раз у раз згадував про неї. Відтоді майже не минає дня, щоб ми не бачилися з братом і сестрою. Сьогодні вони вечеряють у нас, а наступного тижня, можливо, ми завітаємо до них.

Здавалося б, Степлтон мав би радіти такому союзу. Але я неодноразово ловив на його обличчі вираз явного невдоволення, коли сер Генрі виявляв увагу до сестри. Безперечно, він дуже до неї прив'язаний і почувався б самотнім без неї. Та все ж було б украй егоїстично заважати їй укласти такий блискучий шлюб. І все ж я переконаний, що він не хоче, аби їхня дружба переросла в кохання. Не раз помічав, як він навмисно робив усе можливе, щоб не залишати їх наодинці.

До речі, твоя вказівка ніколи не дозволяти серу Генрі виходити самому стане значно складнішою для виконання, якщо тут справді почнеться романтична історія. Якщо я виконуватиму наказ буквально, моя популярність швидко зникне.

Кілька днів тому, точніше в четвер, у нас обідав доктор Мортімер. Він проводив розкопки стародавнього кургану в Лонг-Дауні й знайшов

доісторичний череп, чим був надзвичайно захоплений. Важко уявити людину, відданішу своїй справі.

Пізніше прийшли Степлтони, і на прохання сера Генрі добрий доктор повів нас до тисової алеї, щоб показати місце, де тієї фатальної ночі відбулися загадкові події. Це довга й похмура доріжка між двома високими стінами акуратно підстрижених живоплотів. Уздовж них тягнуться вузькі смуги трави. Наприкінці стоїть старий напівзруйнований альтанковий будиночок. Посеред алеї розташована хвіртка, біля якої старий Баскервіль залишив попіл від своєї сигари. Це біла дерев'яна хвіртка із засувом. За нею простягається неосяжне болото.

Я пригадав твою теорію й спробував уявити все, що сталося. Старий стояв біля хвіртки й побачив щось, що наближалось через пустовище. Щось настільки жахливе, що він утратив самовладання і кинувся навтьоки. Біг, доки не впав мертвим від страху й виснаження. Переді мною був той самий довгий темний коридор, яким він тікав. Але від кого?

Від звичайного вівчарського собаки, що заблукав на пустищі? Чи від примарного пса — чорного, беззвонного й страхітливого? А можливо, це справа людських рук? Чи знав блідий і насторожений Беррімор більше, ніж хотів сказати? Усе залишалось невиразним і туманним. Але за цією загадкою незмінно проступала темна тінь злочину.

Від часу мого останнього листа я познайомився ще з одним сусідом. Це містер Френкленд із Лафтер-Голу, що живе приблизно за чотири милі на південь від нас. Це літній чоловік із червоним обличчям, сивим волоссям і запальним характером. Його

найбільша пристрасть — британське право. На судові процеси він уже витратив цілий статок. Судиться він заради самого задоволення від боротьби й однаково охоче може стати на будь-який бік суперечки. Тож не дивно, що це захоплення обходиться йому дуже дорого. Іноді він перекриває громадську стежку й кидає виклик усій громаді, щоб його змусили її відкрити. Іншим разом власноруч зносить чиясь хвіртку й заявляє, що тут із незапам'ятних часів проходив шлях, після чого пропонує власникові подати на нього до суду за незаконне проникнення.

Френкленд чудово знається на старовинних феодальних і громадських правах. Свої знання він то використовує на користь мешканців Фернворті, то виступає проти них. Тому час від часу його або урочисто носять селом як героя, або спалюють його опудало — залежно від того, що він устиг накоїти останнім часом. Кажуть, зараз у нього на руках близько семи судових справ. Імовірно, вони поглинуть решту його статків, після чого він втратить можливість дошкуляти всім навколо й стане цілком безпечним. Окрім своєї юридичної манії, він здається доброю та привітною людиною. Згадую про нього лише тому, що ти особливо просив описувати всіх, хто нас оточує.

Нині він зайнятий доволі дивною справою. Будучи астрономом-аматором, Френкленд має чудовий телескоп. Цілі дні він лежить на даху власного будинку й обстежує пустовище, сподіваючись помітити втікача-каторжника.

Якби він обмежився лише цим, усе було б добре. Але ходять чутки, що він збирається подати до суду на доктора Мортімера за розкопування могили без дозволу найближчих родичів померлого, оскільки той викопав неолітичний череп у кургані на Лонг-Дауні. Зрештою, він урізноманітнює наше

життя і додає трохи комізму там, де його дуже бракує.

А тепер, коли я повідомив тобі останні новини про каторжника-втікача, Степлтонів, доктора Мортімера та містера Френкланда з Лафтер-Голу, дозволь перейти до найважливішого й розповісти більше про Берріморів, а особливо про дивовижний випадок, що стався минулої ночі.

Спершу щодо перевірконої телеграми, яку ти надіслав із Лондона, щоб упевнитися, чи справді Беррімор перебуває тут. Я вже пояснював, що свідчення поштмейстера доводять марність цієї перевірки й не дають жодних певних доказів ні на користь однієї версії, ні іншої.

Я розповів серу Генрі про ситуацію, і він, у своїй прямолінійній манері, відразу викликав Беррімора та запитав, чи особисто отримав телеграму.

— Так, сер, отримав, — відповів той.

— Хлопець-посильний передав її вам у руки? — уточнив сер Генрі.

Беррімор здивовано подивився на нього і на мить замислився.

— Ні, сер. У той час я був у комірчині, а дружина принесла телеграму мені нагору.

— А відповідь ви надсилали самі?

— Ні. Я сказав дружині, що написати, і вона спустилася вниз та відправила відповідь.

Увечері він сам повернувся до цієї розмови.

— Я не зовсім зрозумів мету ваших запитань сьогодні вранці, сер Генрі, — сказав він. — Сподіваюся, вони не означають, що я втратив вашу довіру?

Серу Генрі довелося запевнити його, що нічого подібного немає, і навіть заспокоїти подарунком — значною частиною свого старого гардероба, оскільки новий одяг із Лондона вже прибув.

Місіс Беррімор теж викликає в мене чималий інтерес. Це кремезна, поважна жінка, досить обмежена у поглядах, надзвичайно порядна й схильна до суворих моральних принципів. Важко уявити людину менш емоційну. І все ж я вже розповідав тобі, як першої ночі почув її гіркий плач. Відтоді не раз помічав на її обличчі сліди сліз. Очевидно, якимсь глибоке горе постійно точить її серце. Іноді мені здається, що її переслідують докори сумління через якусь таємницю минулого. Інколи ж я підозрюю, що Беррімор поводить себе як домашній тиран.

У характері цього чоловіка завжди було щось дивне й підозріле. А події минулої ночі лише зміцнили мої підозри. Зрештою, сама пригода може видатися дрібницею. Ти знаєш, що я ніколи не відзначався міцним сном. А відтоді, як перебуваю на варті в цьому будинку, сплю ще тривожніше. Минулої ночі близько другої години мене розбудили чийсь обережні кроки за дверима моєї кімнати. Я підвівся, прочинив двері й визирнув у коридор. Довга чорна тінь ковзала вздовж стіни. Її відкидав чоловік, який тихо йшов коридором зі свічкою в руці. На ньому були лише сорочка та штани, а ноги залишалися босими. Я бачив лише силует, але за зростом одразу впізнав Беррімора. Він рухався надзвичайно повільно й обережно. У всій його постаті було щось винне, приховане й потайливе. Я вже писав тобі, що коридор переривається балконом, який оточує головний зал, а потім продовжується на протилежному боці.

Я дочекався, поки Беррімор зник із поля зору, і рушив слідом. Обійшовши балкон, побачив, що він уже дістався кінця дальнього коридору. Крізь прочинені двері однієї з кімнат пробивалося світло свічки. Беррімор зайшов усередину. Усі ці кімнати стояли порожніми й не використовувалися, тому його поведінка ставала ще загадковішою. Світло залишалося нерухомим, ніби він стояв на одному місці.

Я навшипиньки підійшов ближче й обережно зазирнув за двері. Беррімор стояв навколішки біля вікна, притиснувши свічку до шибки. Його обличчя було повернуте до мене наполовину. На ньому застиг вираз напруженого очікування. Він вдивлявся в чорну темряву пустовища. Кілька хвилин він не рухався, уважно спостерігаючи за чимось у даліні. Потім важко застогнав і з нетерплячим жестом загасив свічку.

Я негайно повернувся до своєї кімнати. Незабаром почув ті самі тихі кроки — Беррімор повертався назад. Значно пізніше, коли я вже задрімав, почув, як десь повернувся ключ у замку. Але звідки саме долинув цей звук, визначити не зміг. Що все це означає — не маю жодного уявлення.

Та я переконаний: у цьому похмурому будинку відбувається якась таємнича справа, і рано чи пізно ми докопаємося до правди. Не буду обтяжувати тебе своїми здогадами, адже ти просив надсилати лише факти.

Сьогодні вранці я довго розмовляв із сером Генрі, і ми склали план дій, спираючись на мої нічні спостереження. Поки що не розповідатиму про нього. Але, гадаю, мій наступний звіт буде для тебе надзвичайно цікавим читанням.

Розділ 9. Другий звіт доктора Ватсона

Баскервіль-Гол, 15 жовтня

Любий Холмсе!

Якщо на початку моєї місії мені доводилося залишати тебе майже без новин, то тепер, гадаю, я з лишком надолужую втрачене. Події почали розгортатися з такою швидкістю, що ледве встигаєш за ними стежити. У своєму попередньому листі я зупинився на тому моменті, коли побачив Беррімора біля вікна. А тепер уже маю цілу низку нових фактів, які, якщо я не помиляюся, неабияк тебе здивують. Справи набули такого повороту, якого я зовсім не очікував. За останні сорок вісім годин дещо стало значно зрозумілішим, але водночас багато що ще більше заплуталося. Та я викладу все по порядку, а висновки робитимеш сам.

Наступного ранку після моєї нічної пригоди я ще до сніданку пішов оглянути кімнату, де напередодні перебував Беррімор. Я звернув увагу на одну особливість західного вікна, біля якого він так пильно стояв. З усіх вікон будинку саме воно відкривало найкращий краєвид на пустовище. Між двома деревами залишався просвіт, через який можна було бачити значну частину рівнини. З інших вікон відкривалися лише віддалені уривки краєвиду. Отже, якщо Беррімор дивився назовні саме звідти, то він, без сумніву, стежив за кимось або за чимось на пустищі.

Ніч була надзвичайно темна, тому мені важко уявити, як він сподівався когось розгледіти. Спочатку мені спало на думку, що тут замішана любовна історія. Це пояснювало б його потайливі пересування і пригнічений стан дружини. Беррімор — чоловік видний і привабливий, цілком здатний підкорити серце будь-якої сільської дівчини. Тож ця версія здавалася небезпідставною. Тоді ж я пригадав звук дверей, що відчинилися вже після того, як я

повернувся до своєї кімнати. Можливо, він виходив на таємне побачення.

Саме так я міркував того ранку. Розповідаю тобі про напрямок своїх підозр, хоча подальші події довели, наскільки хибними вони були. Якою б не виявилася справжня причина нічних походів Беррімора, приховувати побачене від сера Генрі я більше не міг. Після сніданку я зайшов до нього в кабінет і розповів усе без приховування. Він сприйняв мою розповідь значно спокійніше, ніж я очікував.

— Я й раніше знав, що Беррімор ночами блукає будинком, — сказав він. — Уже кілька разів чув його кроки в коридорі приблизно в той час, про який ти говориш.

— Тоді, можливо, він щовечора приходив саме до того вікна? — припустив я.

— Цілком можливо. Якщо так, то ми можемо простежити за ним і дізнатися, що саме його там цікавить. Цікаво, як учинив би твій друг Холмс, якби був тут?

— Думаю, саме так, як ви щойно запропонували, — відповів я. — Він простежив би за Беррімором і з'ясував би, чим той займається.

— Отже, так і зробимо.

— Але ж він може нас почути.

— Беррімор трохи недочуває. До того ж доведеться ризикнути. Сьогодні ввечері сидітимемо в моїй кімнаті й чекатимемо, поки він пройде.

Сер Генрі задоволено потер руки. Було очевидно, що ця пригода стала для нього приємною розвагою серед одноманітного життя на пустищі. Останнім

часом баронет активно листується з архітектором, який колись готував проєкти перебудови для сера Чарльза, а також із підрядником із Лондона. Тож невдовзі тут почнуться великі зміни.

До маєтку вже приїжджали декоратори та меблярі з Плімута. Очевидно, наш друг має грандіозні плани й не шкодуватиме ні сил, ні коштів, щоб повернути родинному маєтку колишню велич. Коли будинок буде відремонтований і облаштований, для повного щастя йому бракуватиме лише дружини. Між нами кажучи, є всі ознаки того, що й ця проблема легко вирішиться, якщо сама леді не буде проти. Рідко доводилося бачити чоловіка настільки захопленого жінкою, як сер Генрі захоплений нашою чарівною сусідкою міс Степлтон. Проте справжнє кохання, як відомо, не завжди розвивається безперешкодно.

Сьогодні, наприклад, його спокійна течія раптом сколихнулася через зовсім несподівану подію, яка завдала нашому другові чимало клопоту й розчарування. Після нашої розмови про Беррімора сер Генрі взяв капелюха й почав збиратися на прогулянку. Я, природно, теж став готуватися.

— Що, Ватсоне, ти теж ідеш? — запитав він, дивлячись на мене з легкою усмішкою.

— Це залежить від того, куди саме ви прямуєте, — відповів я.

— На пустовище.

— Тоді ви знаєте мої вказівки. Мені незручно втручатися, але ви самі чули, як наполегливо Холмс просив мене не залишати вас самого, особливо на пустищі.

Сер Генрі дружньо поклав руку мені на плече.

— Любий друже, — сказав він, — Холмс при всій своїй мудрості не міг передбачити деяких обставин,

які виникли після мого приїзду сюди. Ви мене розумієте? І я впевнений, що ви остання людина у світі, яка захотіла б зіпсувати комусь побачення. Мені необхідно піти самому.

Його слова поставили мене у вкрай незручне становище. Я не знав, що відповісти й як діяти. Поки вагався, сер Генрі вже взяв тростину і вийшов. Та щойно він зник з поля зору, мене почало мучити сумління. Я дорікав собі за те, що дозволив йому піти без нагляду, хай навіть із поважної причини. Я уявив, що відчув би, якби довелося повернутися до тебе й повідомити, що через моє нехтування твоїми вказівками сталася якась біда. Зізнаюся, від самої цієї думки в мене запалали щоки. Можливо, я ще встигну його наздогнати. Тому я негайно вирушив дорогою до Мерріпіт-гаузу.

Я швидко крокував, майже біг, але ніде не бачив сера Генрі, аж поки не дістався місця, де від дороги відгалужувалася стежка через пустовище. Побоюючись, що міг обрати неправильний напрямок, я піднявся на пагорб над темним кар'єром, звідки відкривався широкий краєвид. Звідти я одразу його побачив. Сер Генрі йшов стежкою приблизно за чверть милі від мене. Поруч із ним була жінка. Без сумніву, це була міс Степлтон. Було очевидно, що між ними вже існують особливі стосунки й що ця зустріч була призначена заздалегідь. Вони повільно прогулювалися, захоплені розмовою.

Я бачив, як вона жваво жестикулювала, ніби палко намагалася щось йому довести. Сер Генрі уважно слухав, а кілька разів навіть рішуче похитав головою на знак незгоди. Стоячи серед каміння, я спостерігав за ними й не знав, що робити далі. Піти за ними й втрутитися в таку особисту розмову здавалося нечемністю. Проте моїм прямим

обов'язком було ні на мить не втрачати його з поля зору. Стежити за другом, наче шпигун, було надзвичайно неприємно. Та іншого виходу я не бачив.

Я вирішив залишитися на пагорбі, спостерігати за ними здалеку, а потім чесно розповісти серу Генрі про свої дії. Щоправда, якби йому раптом загрозувала небезпека, я перебував занадто далеко, щоб допомогти. Проте, впевнений, ти погодишся зі мною: становище було дуже складним, і зробити більше я просто не міг.

Наш друг, сер Генрі, і молода леді зупинилися на стежці й, захоплені розмовою, стояли поруч. Раптом я помітив, що був не єдиним свідком їхньої зустрічі. Мою увагу привернув зелений клаптик, що майнув у повітрі. Придивившись уважніше, я зрозумів, що це сачок для ловлі метеликів, який ніс чоловік, пробираючись нерівною місцевістю. То був Степлтон. Він перебував значно ближче до пари, ніж я, і, здається, прямував просто до них.

Саме в цю мить сер Генрі раптом притягнув міс Степлтон до себе. Він обійняв її за плечі, але мені здалося, що вона намагалася відсторонитися, відвернувши обличчя. Баронет нахилився до неї, а вона підняла руку, ніби заперечуючи щось. Наступної миті вони різко відступили один від одного й озирнулися. Причиною цього став Степлтон.

Він стрімко біг до них, а його безглуздий сачок теліпався позаду. Перед закоханими він розмахував руками й мало не підстрибував від збудження. Я не міг зрозуміти, що означає ця сцена, але мені здалося, що Степлтон сварить сера Генрі. Той щось пояснював, однак дедалі більше сердився, бачачи, що співрозмовник не хоче його слухати. Молода

жінка стояла поруч у гордовитому мовчанні. Зрештою Степлтон різко повернувся й владним жестом покликав сестру. Вона нерішуче глянула на сера Генрі, а потім пішла за братом. Судячи з роздратованих рухів натураліста, його гнів був спрямований не лише на баронета, а й на сестру.

Сер Генрі ще хвилину дивився їм услід, а потім повільно рушив назад тією ж дорогою. Голова його була опущена, і весь вигляд виражав глибоке розчарування. Я не мав жодного уявлення, що все це означає, але мені було соромно, що я став свідком такої особистої сцени без відома свого друга. Тому я швидко збіг із пагорба й зустрів баронета біля його підніжжя. Обличчя сера Генрі палало від гніву, а чоло було насуплене, наче він не знав, що й думати.

— А, Ватсоне! Звідки це ви взялися? — вигукнув він. — Не кажіть тільки, що все-таки пішли за мною!

Я відверто розповів йому все: як не зміг залишитися вдома, як пішов слідом і як випадково побачив усе, що сталося. На мить його очі спалахнули гнівом. Але моя щирість швидко його обеззброїла, і зрештою він засміявся, хоч і досить гірко.

— Здавалося б, посеред цього безкрайого пустища людина може розраховувати на усамітнення, — сказав він. — А виявляється, вся округа вийшла подивитися, як я залицяюся. І треба ж — настільки невдало! Де ж ви влаштувалися?

— На тому пагорбі.

— Отже, на останньому ряду? А ось її брат опинився просто в першому. Ви бачили, як він налетів на нас?

— Так, бачив.

— Скажіть чесно, Ватсоне, вам ніколи не здавалося, що цей чоловік несповна розуму?

— Ні, такого враження він на мене не справляв.

— І на мене теж. До сьогодні я вважав його цілком нормальною людиною. Але тепер переконаний: або він божевільний, або мені самому місце в гамівній сорочці.

Скажіть відверто, що зі мною не так? Ви живете поруч уже кілька тижнів. Чи є бодай одна причина, через яку я не міг би стати хорошим чоловіком для жінки, яку кохаю?

— На мою думку, жодної.

— Він не може заперечувати проти мого становища чи статків. Отже, справа в мені самому. Але що він має проти мене? Наскільки знаю, я ніколи нікого не скривдив. І все ж він не дозволив мені навіть доторкнутися до кінчиків її пальців.

— Він справді так сказав?

— І не тільки це. Послухайте, Ватсоне, я знаю її лише кілька тижнів, але від першої зустрічі відчув, що вона створена саме для мене. І вона теж була щаслива поруч зі мною — за це я готовий ручатися. У жіночих очах є світло, яке говорить більше за будь-які слова. Але її брат постійно заважав нам залишитися наодинці. Лише сьогодні вперше випала така нагода. Вона зраділа нашій зустрічі. Проте говорила зовсім не про кохання. Більше того — якби могла, не дозволила б і мені торкатися цієї теми. Вона весь час повторювала, що це небезпечне місце й що не буде спокійною, доки я не покину його. Я відповів, що після знайомства з нею зовсім не поспішаю звідси їхати. А якщо вона справді хоче, щоб я поїхав, то найкращий спосіб — вирушити

разом зі мною. Тоді я прямо запропонував їй стати моєю дружиною. Але перш ніж вона встигла відповісти, примчав її брат.

Він нісся до нас із виглядом справжнього божевільного. Обличчя його зблідло від люті, а світлі очі палали гнівом. Він почав вимагати пояснень: що я роблю поруч із його сестрою? Як смію виявляти до неї увагу, яка їй нібито неприємна? Невже я вирішив, що титул баронета дозволяє мені робити все, що заманеться? Якби він не був її братом, я знайшов би інші слова для відповіді. Але я стримався й сказав лише, що мої почуття до його сестри цілком чесні й що я мав би за велику честь, якби вона погодилася стати моєю дружиною. Схоже, це тільки погіршило ситуацію. Тоді вже й я втратив самовладання та відповів йому значно різкіше, ніж слід було б у присутності леді. Так усе й закінчилося. Він забрав сестру й пішов, як ви самі бачили. А я залишився в цілковитому нерозумінні того, що відбувається.

Скажіть мені, Ватсоне, що все це означає, і я буду вашим боржником до кінця життя. Я спробував висунути кілька пояснень, але, правду кажучи, і сам був спантеличений.

Титул сера Генрі, його статки, вік, характер і зовнішність — усе говорить на його користь. Я не знаю жодної причини, через яку йому могли б так грубо відмовити. Хіба що над його родом і справді тяжіє таємниче прокляття. Особливо дивним було те, що його залицяння відкинули настільки різко, навіть не поцікавившись думкою самої дівчини. Не менш дивувало й те, що вона прийняла цю ситуацію без жодного протесту.

Проте того ж дня наші здогади отримали несподіване пояснення. По обіді до Баскервіль-Голу приїхав сам Степлтон. Він заявив, що хоче перепросити за свою ранкову грубість. Після

тривалої приватної розмови із сером Генрі в кабінеті з'ясувалося, що сварка повністю владнана. Більше того, як знак примирення нас запросили на вечерю до Мерріпіт-гаузу наступної п'ятниці.

— Тепер я вже не такий певний, що він не божевільний, — сказав сер Генрі. — Я ніяк не можу забути вираз його очей, коли він сьогодні вранці кинувся на мене. Проте мушу визнати: навряд чи хтось міг би вибачитися шляхетніше, ніж він.

— І яке пояснення він дав своїй поведінці? — запитав я.

— Каже, що сестра для нього — найдорожча людина у світі. У цьому немає нічого дивного, і я радий, що він так високо її цінує. Вони завжди були разом. За його словами, він жив дуже самотньо і лише вона була його єдиною близькою людиною. Тому сама думка про те, що він може її втратити, здавалася йому нестерпною.

Він запевняв, що не підозрював, наскільки я до неї прив'язався. Але коли на власні очі побачив, що мої почуття серйозні й що сестра може залишити його, це так приголомшило його, що він на деякий час утратив контроль над собою.

Він щиро шкодує про все, що сталося, і визнає, що повадився нерозумно та егоїстично, думаючи, ніби може утримувати біля себе таку гарну жінку все життя.

Якщо вже їй судилося піти від нього, то, каже, він волів би бачити її дружиною сусіда, такого як я, а не когось стороннього.

Та все ж це стало для нього важким ударом, і йому потрібен час, щоб звикнути до цієї думки. Тому він пообіцяв більше не чинити жодних перешкод за однієї умови: протягом трьох місяців я не говоритиму про шлюб і обмежуся лише дружнім спілкуванням із його сестрою, не домагаючись взаємності в коханні. Я погодився, і на цьому справа

поки що завершилася. Так розкрилася одна з наших невеликих таємниць.

Приємно хоча б десь відчутти тверде дно під ногами в цьому болоті загадок, у якому ми безнадійно грузнемо.

Тепер ми знаємо, чому Степлтон так неприязно ставився до залицяльника своєї сестри — навіть якщо цим залицяльником був такий вигідний кандидат, як сер Генрі.

А тепер перейду до іншої загадки, яку мені вдалося розплутати в цьому клубку таємниць: нічні ридання, заплакане обличчя місіс Беррімор і потайні походи дворецького до західного вікна.

Привітай мене, любий Холмсе, і скажи, що я не підвів тебе як помічник. Скажи, що не шкодуєш про довіру, яку виявив, відправивши мене сюди. Усі ці загадки вдалося повністю пояснити завдяки одній нічній операції. Щоправда, сказавши «одній ночі», я дещо злукавив. Насправді їх було дві, бо першої ночі наші зусилля не дали жодного результату.

Ми з сером Генрі просиділи в його кімнаті майже до третьої години ранку, але не почули нічого, окрім бою годинника на сходах. Це було надзвичайно виснажливе й похмуре чергування. Зрештою ми обидва заснули просто в кріслах. На щастя, невдача нас не зупинила, і ми вирішили спробувати ще раз.

Наступного вечора ми пригасили лампу й сиділи в темряві, курячи цигарки та не вимовляючи ані слова. Години тягнулися неймовірно повільно. Та нас підтримувало те саме терпляче хвилювання, яке, мабуть, відчуває мисливець, стежачи за пасткою й очікуючи, коли до неї потрапить здобич.

Пробила перша година. Потім друга.

Ми вже майже втратили надію й були готові вдруге визнати поразку, коли раптом обидва одночасно випросталися в кріслах. Уся наша втома миттєво

зникла. У коридорі скрипнула підлога. Кроки були надзвичайно обережні. Ми слухали, як вони повільно віддаляються. Тоді сер Генрі тихо прочинив двері, і ми вирушили навздогін. Наша людина вже обійшла галерею, і коридор знову потонув у темряві. Ми безшумно просувалися вперед, поки не дісталися іншого крила будинку. І саме вчасно, бо попереду майнула висока постать із чорною бородою. Беррімор навшпиньки рухався коридором, трохи сутулячись. Він зайшов до тієї самої кімнати, що й раніше.

Світло свічки осяяло дверний проріз і кинуло вузький жовтий промінь у темряву коридору. Ми почали обережно наближатися. Кожну дошку перевіряли ногою, перш ніж переносити на неї вагу тіла. Для більшої безпеки ми навіть залишили чоботи в кімнаті. Та попри це старі дошки все одно скрипіли й потріскували під ногами. Часом мені здавалося, що він неодмінно нас почує. На щастя, Беррімор справді був трохи глухуватим і до того ж повністю зосередився на своїй справі.

Коли ми нарешті дісталися дверей і зазирали всередину, то побачили знайому картину. Він стояв навколішки біля вікна, тримаючи свічку в руці. Його бліде обличчя було притиснуте до шибки, а погляд напружено спрямований у темряву пустовища. Точно так само я бачив його дві ночі тому. Жодного плану дій ми не складали. Але сер Генрі належав до тих людей, які завжди обирають найпростіший шлях. Він рішуче увійшов до кімнати. Беррімор різко схопився. У нього вихопився судомний подих. Він стояв перед нами смертельно блідий і тремтів усім тілом. Його темні очі, що вирізнялися на білому обличчі, були сповнені жаху й подиву. Він переводив погляд із сера Генрі на мене і назад.

— Що ви тут робите, Берріморе?

— Нічого, сер.

Від хвилювання він ледве міг говорити. Свічка тремтіла в руці, і тіні шалено стрибали по стінах.

— Я перевіряв вікно, сер. Щоночі обходжу будинок і дивлюся, чи всюди добре зачинено.

— На другому поверсі?

— Так, сер. Усі вікна.

— Послухайте мене уважно, Берріморе, — суворо промовив сер Генрі. — Ми твердо вирішили дізнатися правду. Тож буде краще, якщо ви скажете її зараз. Без брехні. Що ви робили біля цього вікна? Дворецький безпорадно подивився на нас. Він нервово заламував руки, ніби опинився на межі відчаю.

— Я не робив нічого поганого, сер. Просто тримав свічку біля вікна.

— Навіщо?

— Не питайте мене, сер Генрі... Прошу вас, не питайте. Даю слово честі — це не моя таємниця, і я не можу її розкрити. Якби справа стосувалася лише мене, я нічого не приховував би.

У цю мить мене осяяло. Я вихопив свічку з його тремтячої руки.

— Він подає комусь сигнал! — вигукнув я. — Перевірмо, чи буде відповідь.

Я підніс свічку до вікна так само, як це робив Беррімор, і почав вдивлятися в нічну темряву. Ледь проглядалася чорна смуга дерев і світліша поверхня пустовища. Місяць ховався за хмарами. І раптом я радісно скрикнув. Десь удалині спалахнула крихітна жовта цятка. Вона прорізала темряву й нерухомо світилася серед чорного простору.

— Ось воно! — закричав я.

— Ні, сер! Це ніщо! Зовсім ніщо! — схвильовано

вигукнув дворецький. — Запевняю вас...

— Проведіть свічкою вздовж вікна, Ватсоне! — наказав сер Генрі. — Бачите? Те світло теж рухається! Ну що, негіднику, тепер заперечуватимете, що це сигнал? Говоріть! Хто ваш спілник там, на пустищі? Що це за змова?

Обличчя Беррімора раптом стало впертим і рішучим.

— Це моя справа. І не ваша. Я нічого не скажу.

— У такому разі ви негайно звільнені.

— Добре, сер. Якщо так треба — нехай буде так.

— І підете з ганьбою! Чесне слово, вам має бути соромно. Ваша родина служила моїй понад сто років під цим дахом, а тепер я дізнаюся, що ви берете участь у якійсь таємній змові проти мене!

— Ні, сер! Ні, не проти вас!

Це був жіночий голос. На порозі стояла місіс Беррімор — ще блідіша й налякана більше за свого чоловіка. Закутана в шаль, у широкій спідниці, вона могла б виглядати кумедно, якби не відчай, що читався на її обличчі.

— Нам доведеться піти, Елізо. Це кінець. Збирай речі, — похмуро сказав Беррімор.

— О Джоне, Джоне, невже це я довела тебе до такого? Це все через мене, сер Генрі! Тільки через мене! Він робив це лише заради мене і тому, що я його просила.

— Тоді говоріть! Що все це означає?

— Мій нещасний брат помирає з голоду на пустищі. Ми не могли допустити, щоб він загинув просто біля наших дверей. Світло було знаком, що для нього приготовлена їжа. А його вогник там удалині показував місце, куди її потрібно принести.

— То ваш брат...

— Утікач-каторжник, сер. Селден.

— Це правда, сер, — підтвердив Беррімор. — Я

казав, що це не моя таємниця і що не маю права її розкривати. Тепер ви все знаєте й можете переконатися: якщо тут і була якась змова, то аж ніяк не проти вас.

Отже, ось у чому полягало пояснення тих таємних нічних вилазок і світла у вікні. Сер Генрі й я здивовано втупилися в жінку. Невже ця поважна, статечна особа справді була однієї крові з одним із найвідоміших злочинців у країні?

— Так, сер, моє дівоче прізвище було Селден, і він — мій молодший брат. Ми надто потурали йому, коли він був хлопцем, дозволяли все, що він хотів, аж поки він не почав думати, ніби весь світ створений для його втіхи і він може чинити в ньому все, що заманеться. Потім, подорослішавши, він зв'язався з лихими товаришами, і диявол оселився в ньому, доки він не розбив серце моєї матері й не втоптав наше ім'я в багно. Від злочину до злочину він опускався дедалі нижче, і лише милість Божа врятувала його від шибениці; але для мене, сер, він завжди залишався тим маленьким кучерявим хлопчиком, якого я няньчила й з яким бавилася, як старша сестра. Ось чому він утік із в'язниці, сер. Він знав, що я тут і що ми не зможемо відмовити йому в допомозі. Коли однієї ночі він дістався сюди, виснажений і голодний, а наглядачі вже майже наздоганяли його, що ми могли зробити? Ми прихистили його, нагодували й доглянули. А потім повернулися ви, сер, і мій брат вирішив, що на болотах йому буде безпечніше, ніж будь-де, доки не вщухне погоня, тож він і переховувався там. Але щоночі через одну ми перевіряли, чи він ще там: ставили світло у вікні, а якщо у відповідь з'являвся сигнал, мій чоловік ніс йому хліб і м'ясо. Щодня ми сподівалися, що він уже пішов, але поки він залишався там, ми не могли його покинути. Це вся

правда, і я, як чесна християнка, кажу вам: якщо тут є чиясь провина, то вона лежить не на моєму чоловікові, а на мені, бо заради мене він зробив усе це.

Слова жінки звучали з такою щирою палкістю, що не могли не переконати.

— Це правда, Барріморе?

— Так, сер Генрі. Кожне слово.

— Що ж, я не можу винуватити вас за те, що ви стояли за свою дружину. Забудьте все, що я сказав. Ідіть до своїх кімнат обоє, а вранці ми ще поговоримо про це.

Коли вони пішли, ми знову визирнули у вікно. Сер Генрі розчахнув його, і холодний нічний вітер ударив нам в обличчя. Далеко в чорній далині все ще жевріла та маленька жовта цятка світла.

— Дивуюся, як він наважується, — сказав сер Генрі.

— Можливо, воно розташоване так, що видно його лише звідси.

— Дуже можливо. Як гадаєте, далеко це?

— Біля Скелі Розколу, як на мене.

— Не більше милі чи двох.

— Навряд чи й стільки.

— Ну, якщо Баррімору доводилося носити туди їжу, значить, це не може бути далеко. І цей мерзотник чекає там, біля тієї свічки. Присягаюся небом, Ватсоне, я піду й схоплю цього чоловіка!

Та сама думка вже майнула й у мене. Баррімори не довірили нам свою таємницю добровільно — вона була вирвана з них. Цей чоловік становив небезпеку для суспільства, був закоренілим негідником, який не заслуговував ні жалю, ні виправдання. Скористатися цією нагодою й повернути його туди,

де він більше не зможе нікому зашкодити, було нашим обов'язком. З його жорстокою й лютою вдачею інші могли дорого заплатити, якби ми вагалися. Будь-якої ночі, наприклад, наші сусіди Степлтони могли стати його жертвами, і, можливо, саме ця думка так розпалила в сері Генрі жагу до пригоди.

— Я піду з вами, — сказав я.

— Тоді беріть револьвер і взувайте чоботи. Чим швидше вирушимо, тим краще, бо цей негідник може погасити світло й утекти.

За п'ять хвилин ми вже були за дверима й починали нашу вилазку. Ми поспішали крізь темні зарості, серед глухого стогону осіннього вітру й шелесту опалого листя. Нічне повітря було важке від запаху вогкості й тління. Час від часу місяць на мить визирав із-за хмар, але вони швидко гналися небом, і щойно ми вийшли на болото, почав накрапати тонкий дощ. Світло попереду все ще горіло рівно й непорушно.

— Ви озброєні? — запитав я.

— У мене мисливський батіг.

— Треба швидко його оточити, бо кажуть, що це відчайдушний тип. Ми застанемо його зненацька й матимемо його у своїй владі, перш ніж він устигне чинити опір.

— Скажіть, Ватсоне, — промовив баронет, — що сказав би на це Холмс? Як там було — про ту годину темряви, коли сили зла набирають влади?

Наче у відповідь на його слова з безмежної темряви болота раптом долинув той дивний крик, який я вже чув колись біля краю великої Грімпенської трясовини. Він прийшов із вітром крізь нічну тишу: спершу довгий, глухий гуркіт, потім наростаюче виття, а далі сумний стогін, у якому все й заглохло.

Знову й знову лунав той звук, і все повітря тремтіло від нього — різкого, дикого й загрозливого. Баронет схопив мене за рукав, і його обличчя блідо зблиснуло в темряві.

— Боже мій, що це, Ватсоне?

— Не знаю. Це звук, який тут часто чути на болоті. Я вже чув його одного разу.

Він затих, і навколо нас зімкнулася цілковита тиша. Ми стояли, напружено дослухаючись, але більше нічого не чулося.

— Ватсоне, — промовив баронет, — це завивав собака.

Кров похолела в моїх жилах, тому що голос сера Генрі леденів від жаху.

— Як вони пояснюють цей звук? — запитав він.

— Хто?

— Тутешні мешканці.

— О, це неосвічені люди. Чому вас має турбувати, як вони це називають?

— Скажіть, Ватсоне. Що вони про це говорять?

Я вагався, але не міг уникнути відповіді.

— Кажуть, що це виття Баскервільського пса.

Він застогнав і кілька хвилин мовчав.

— Це був собака, — нарешті промовив він, — але, здавалося, звук долинав здалеку, звідти, мабуть.

— Важко було сказати, звідки саме.

— Він то наростав, то стихав разом із вітром. Хіба це не з боку великої Грімпенської трясовини?

— Так, саме звідти.

— Отже, він був там. Скажіть, Ватсоне, невже ви самі не подумали, що це гавкіт собаки? Я ж не

дитина. Не бійтеся сказати правду.

— Коли я чув його востаннє, зі мною був Степлтон. Він сказав, що це міг бути крик якогось дивного птаха.

— Ні, ні, це був собака. Боже мій, невже в усіх цих історіях може бути частка правди? Невже мені справді загрожує небезпека від такої темної сили? Ви ж не вірите в це, Ватсоне?

— Ні, ні.

— І все ж одне діло — сміятися з цього в Лондоні, а зовсім інше — стояти тут, у темряві болота, й чути такий крик. А мій дядько! Біля нього, коли він лежав мертвий, був слід собаки. Усе сходиться. Я не думаю, що я боягуз, Ватсоне, але цей звук, здається, заморозив мою кров. Доторкніться до моєї руки!

Вона була холодна, мов мармур.

— Завтра вам стане краще.

— Не думаю, що зможу викинути цей крик із голови. Що ви радите нам тепер робити?

— Може, повернемо назад?

— Ні, присягаюся громом! Ми вийшли, щоб спіймати цього чоловіка, і ми це зробимо. Ми переслідуюмо каторжника, а за нами, цілком можливо, женеться пекельний пес. Ходімо! Ми доведемо це до кінця, навіть якби всі біси пекла вирвалися на це болото.

Ми повільно пробиралися в темряві, серед чорних обрисів скелястих пагорбів навколо, а попереду незмінно жевріла жовта цятка світла. Немає нічого оманливішого, ніж відстань до вогника в непроглядній темряві: інколи здавалося, що він

далеко на обрії, а інколи — що всього за кілька ярдів від нас. Але нарешті ми зрозуміли, звідки він світив, і тоді стало ясно, що ми зовсім близько. Тьмяна свічка була встромлена в щілину між скелями, які з обох боків прикривали її від вітру й водночас не давали світлу бути видимим ні звідки, окрім Баскервіль-Голу. Великий гранітний валун приховував наш підхід, і, присівши за ним, ми визирнули на сигнальний вогонь. Дивно було бачити цю самотню свічку посеред болота без жодної ознаки життя поруч — лише рівний жовтий вогник і блиск каменю по обидва боки.

— Що нам тепер робити? — прошепотів сер Генрі.

— Чекайте тут. Він мусить бути десь біля свого вогню. Спробуємо його помітити.

Слова ще не встигли злетіти з моїх уст, як ми обоє його побачили. Над скелями, в щілині яких горіла свічка, з'явилося жовте лиховісне обличчя — страшне, майже звіряче, пооране рисами низьких пристрастей. Забруднене болотом, із колючою бородою та скуйовдженим волоссям, воно могло б належати одному з тих давніх дикунів, що колись жили в норах на схилах пагорбів. Світло знизу відбивалося в його маленьких хитрих очах, які люто нишпорили в темряві праворуч і ліворуч, наче в підступного й дикого звіра, що почув кроки мисливців.

Щось, очевидно, насторожило його. Можливо, у Баррімора був якийсь умовний знак, якого ми не подали, а може, цей негідник мав іншу причину запідозрити, що щось не так. Але страх був написаний на його злочинному обличчі. Ще мить — і він міг загасити світло й зчезнути в темряві. Тому я кинувся вперед, і сер Генрі теж. У ту ж мить каторжник вигукнув прокляття й жбурнув у нас камінь, який розлетівся на друзки об валун, що нас

прикривав. Я лише встиг помітити його коротку, приземкувату, міцно збиту постать, коли він схопився на ноги й кинувся тікати. І саме в ту мить, на щастя, місяць вирвався з-за хмар. Ми кинулися через вершину пагорба й побачили чоловіка, який стрімко мчав униз, перестрибуючи каміння з вправністю гірського козла. Влучний постріл із мого револьвера міг би його покалічити, але я взяв зброю лише для самозахисту, а не для того, щоб стріляти в беззбройного втікача.

Ми обидва бігали швидко й були в досить хорошій формі, проте невдовзі збагнули, що наздогнати його немає жодного шансу. Ми ще довго бачили його в місячному світлі, аж поки він не перетворився на крихітну цятку, що стрімко рухалася між валунами на схилі далекого пагорба. Ми бігли й бігли, поки геть не захекалися, але відстань між нами ставала дедалі більшою. Зрештою ми зупинилися й сіли віддихатися на два каменя, спостерігаючи, як він зникає вдалині.

І саме в цю мить сталося дещо вкрай дивне й несподіване. Ми вже піднялися зі своїх каменів і поверталися додому, облишивши безнадійну погоню. Місяць стояв низько праворуч, і гострий гранітний пік скелястого пагорба вимальовувався на тлі нижнього краю його срібного диска. Там, чітко окреслена, мов чорна статуя з ебенового дерева на цьому сяючому тлі, на вершині пагорба стояла постать людини. Не думайте, Холмсе, що це була галюцинація. Запевняю вас, я ніколи в житті не бачив нічого виразніше. Наскільки я міг судити, це був високий, худорлявий чоловік. Він стояв, злегка розставивши ноги, згорнувши руки на грудях і схиливши голову, наче замислившись над цією безкрайньою пусткою з торфу та граніту, що простягалася перед ним. Він здавався справжнім

духом цього моторошного місця. То був не каторжник. Цей чоловік перебував далеко від того місця, де зник утікач. Крім того, він був значно вищим на зріст. Із вигуком подиву я вказав на нього баронету, але за ту мить, поки я повертався, щоб схопити його за руку, чоловік зник. Гострий гранітний пік усе так же перетинав нижній край місяця, але на його вершині не залишилося й сліду від тієї мовчазної та нерухомої постаті.

Я хотів піти в той бік і обшукати скелю, але вона була далеко. Нерви баронета ще тремтіли після того крику, що нагадав йому темну історію його роду, і він не був налаштований на нові пригоди. Він не бачив цього самотнього чоловіка на скелі й не міг відчутти того хвилювання, яке викликала в мене його дивна присутність і владна постава.

— Напевно, це був вартовий, — сказав він. — Відтоді як цей тип утік, болото кишить ними.

Можливо, його пояснення й правильне, але мені хотілося б мати цьому більше доказів. Сьогодні ми маємо намір повідомити людям із Принстауна, де шукати їхнього втікача, але прикро, що нам самим не випала честь повернути його як нашого бранця.

Ось такі пригоди минулої ночі, і ви мусите визнати, мій дорогий Холмсе, що я досить сумлінно виконав для вас роль доповідача. Багато з того, що я вам розповідаю, без сумніву, не має прямого стосунку до справи, але мені здається, що найкраще подати вам усі факти й залишити вам самому вибір того, що стане у пригоді для ваших висновків.

Ми, безперечно, робимо певний поступ. Щодо Барріморів, то ми з'ясували мотив їхніх дій, і це значно прояснило становище. Але болото з його таємницями й дивними мешканцями лишається

таким же незбагненим, як і раніше. Можливо, у наступному листі я зможу пролити світло й на це. Найкраще ж було б, якби ви самі приїхали до нас. У будь-якому разі за кілька днів ви знову матимете від мене звістку.

Розділ 10. Уривки зі щоденника доктора Ватсона

Досі я міг наводити уривки зі звітів, які надсилав у ці перші дні Шерлоку Холмсу. Тепер же я дійшов у своїй розповіді до такого моменту, коли змушений відмовитися від цього способу й знову покластися на власні спогади, підкріплені щоденником, який вів тоді. Кілька уривків із нього проведуть мене далі — до тих подій, що назавжди закарбувалися в моїй пам'яті в усіх подробицях. Отже, я починаю з ранку після нашого невдалого переслідування каторжника та інших дивних пригод на болоті.

16 жовтня.

Похмурий і туманний день із дрібним дощем. Будинок оповитий клубами хмар, які час від часу розступаються, відкриваючи сумні обриси болота, сріблясті тонкі струмки на схилах пагорбів і далекі валуни, що блищать там, де світло падає на їхні мокрі боки. Сумно і зовні, і всередині. Баронет перебуває в тяжкій пригніченості після нічних хвилювань. І я сам відчуваю тягар на серці та передчуття небезпеки — постійної, невідступної небезпеки, ще страшнішої від того, що я не можу її визначити.

І хіба я не маю підстав так почуватися? Варто лише згадати довгий ланцюг подій, які вказують на якусь зловісну силу, що діє навколо нас. Є смерть останнього господаря маєтку, яка так точно збіглася з умовами родинної легенди, і є численні свідчення селян про дивну істоту на болоті. Двічі я

власними вухами чув звук, схожий на далекий гавкіт собаки. Неймовірно, неможливо, щоб це справді було чимось поза звичайними законами природи. Примарний пес, який залишає матеріальні сліди й наповнює повітря своїм виттям, — про таке навіть думати абсурдно. Степлтон може піддаватися таким забобонам, і Мортімер теж, але якщо я маю хоч одну рису на цьому світі, то це здоровий глузд, і ніщо не змусить мене повірити в подібне. Зробити це означало б опуститися до рівня цих бідних селян, яким мало просто диявольського пса — їм ще треба неодмінно додати пекельний вогонь із його пащі та очей.

Холмс ніколи б не став слухати таких вигадок, а я — його довірена особа. Але факти залишаються фактами, і я двічі чув це виття на болоті. Припустімо, що там і справді блукає якийсь величезний пес; це багато що могло б пояснити. Але де такий пес міг би ховатися, чим харчувався, звідки з'явився і як так сталося, що вдень його ніхто не бачив? Треба визнати, що природне пояснення породжує майже стільки ж труднощів, як і надприродне.

І завжди, окрім самого пса, лишається факт людської участі в Лондоні: чоловік у кебі та лист, який застерігав сера Генрі триматися подалі від болота. Це, принаймні, було реальним, але так само легко могло бути справою друга-захисника, як і ворога. Де тепер цей друг або ворог? Чи залишився він у Лондоні, чи пішов за нами сюди? Чи не міг він бути тим незнайомцем, якого я бачив на скелі?

Щоправда, я лише раз кинув на нього погляд, і все ж є речі, в яких я готовий присягнутися. Він не з тутешніх жителів, адже тепер я вже знаю всіх сусідів. Постає була набагато вищою за Степлтона й значно худішою за Френкленда. Баррімором це,

можливо, міг бути, але ми залишили його позаду, і я певен, що він не міг нас наздогнати. Отже, якийсь незнайомиць і досі стежить за нами — так само, як незнайомиць стежив за нами в Лондоні. Ми так і не змогли його позбутися. Якби мені вдалося схопити цю людину, тоді, можливо, ми нарешті дійшли б до кінця всіх наших труднощів. Відтепер я мушу спрямувати на це всі свої сили.

Моєю першою думкою було розповісти серу Генрі про свої наміри. Другою — і мудрішою — стало вести власну гру й говорити якомога менше. Він мовчазний і розсіяний. Його нерви були страшенно вражені тим звуком на болоті. Я не скажу нічого, що могло б посилити його тривогу, але сам зроблю все необхідне для досягнення своєї мети.

Сьогодні вранці після сніданку в нас сталася невелика сцена. Баррімор попросив дозволу поговорити з сером Генрі, і вони якийсь час були удвох в його кабінеті. Сидячи в більярдній, я не раз чув підвищені голоси й здогадувався, про що йшла мова. Через деякий час баронет відчинив двері й покликав мене.

— Баррімор вважає, що має підстави для образи, — сказав він. — Він думає, що з нашого боку було нечесно переслідувати його шурина після того, як він із власної волі відкрив нам цю таємницю.

Дворецький стояв перед нами дуже блідий, але цілком спокійний.

— Можливо, я говорив надто гаряче, сер, — мовив він, — і якщо так, то прошу вибачення. Але водночас я був дуже здивований, коли почув, як ви, джентльмени, повернулися сьогодні вранці, і дізнався, що ви переслідували Селдена. У бідолахи й так достатньо ворогів, без того щоб я сам додавав ще когось до його сліду.

— Якби ви самі добровільно все нам розповіли, це була б інша справа, — сказав баронет. — Ви ж сказали нам, або, точніше, ваша дружина сказала, лише тоді, коли це було з вас силоміць витягнуто і ви вже не могли інакше.

— Я не думав, що ви цим скористаєтесь, сер Генрі, справді не думав.

— Ця людина — небезпека для суспільства. На болоті розкидано самотні будинки, а він такий, що ні перед чим не зупиниться. Досить лише глянути йому в обличчя, щоб це зрозуміти. Візьміть хоча б будинок містера Степлтона, де, крім нього самого, немає кому захистити дім. Ніхто не буде в безпеці, поки його не посадять під замок.

— Він не вдереться ні в чий дім, сер. Даю вам своє слово. Він більше не потурбує нікого в цих краях. Запевняю вас, сер Генрі, що вже за кілька днів усе буде владнано, і він вирушить до Південної Америки. Заради Бога, сер, благаю вас, не повідомляйте поліцію, що він досі на болоті. Вони вже припинили пошуки там, і він зможе спокійно переховуватися, поки корабель не буде готовий. Ви не зможете видати його, не втягнувши в біду мене й мою дружину. Благаю вас, сер, нічого не кажіть поліції.

— Що скажете, Ватсоне?

Я лише знизав плечима.

— Якщо він безпечно залишить країну, це принаймні зніме з платників податків тягар його утримання.

— А що, коли перед від'їздом він ще когось пограбує?

— Він не зробить нічого настільки безглузлого, сер. Ми забезпечили його всім, чого він може потребувати. Учинивши злочин, він лише виказав би своє сховище.

— Це правда, — сказав сер Генрі. — Ну що ж, Барріmore...

— Хай благословить вас Бог, сер, і щиро дякую вам! Це вбило б мою бідну дружину, якби його знову схопили.

— Схоже, Ватсоне, ми стаємо співучасниками злочину? Але після всього, що ми почули, я не відчуваю, що міг би видати цього чоловіка. Отже, на цьому й покінчимо. Гаразд, Барріmore, можете йти.

Пробурмотівши кілька уривчастих слів подяки, чоловік повернувся, але завагався і знову підійшов.

— Ви були до нас такі добрі, сер, що я хотів би віддячити вам, чим можу. Я знаю дещо, сер Генрі, і, можливо, мав би сказати це раніше, але я сам дізнався про це лише після слідства. Досі я не сказав про це жодній живій душі. Це стосується смерті бідного сера Чарльза.

Ми з баронетом обоє підхопилися на ноги.

— Ви знаєте, як він помер?

— Ні, сер, цього я не знаю.

— Тоді що ж?

— Я знаю, чому він був біля хвіртки тієї ночі. Він чекав на жінку.

— На жінку? Він?

— Так, сер.

— І як її звали?

— Імені я не можу вам сказати, сер, але можу

назвати ініціали. Її ініціали були Л. Л.

— Звідки ви це знаєте, Барріморе?

— Річ у тім, сер Генрі, що того ранку ваш дядько отримав листа. Зазвичай йому приходило багато листів, бо він був відомою людиною й славився своєю добротою, тож усі, хто потрапляв у біду, зверталися до нього. Але того ранку, так сталося, був лише один лист, і тому я звернув на нього більше уваги. Він був із Кум-Трейсі й написаний жіночою рукою.

— І що далі?

— Ну, сер, тоді я не надав цьому значення й ніколи б не згадав про нього, якби не моя дружина. Лише кілька тижнів тому вона прибирала кабінет сера Чарльза — його не чіпали з дня його смерті — і знайшла в попелі за ґратами каміна залишки спаленого листа. Більша частина його згоріла дотла, але один маленький клаптик, край сторінки, ще тримався купи, і напис можна було прочитати, хоч він і був сірим на чорному тлі. Нам здалося, що це був постскрипtum наприкінці листа, і там було написано:

"Будь ласка, будь ласка, якщо ви джентльмен, спаліть цього листа і приходьте до хвіртки о десятій годині."

А під цим стояли ініціали Л. Л.

— У вас є цей клаптик?

— Ні, сер, він розсипався на порох, щойно ми його торкнулися.

— Чи отримував сер Чарльз інші листи тим самим почерком?

— Ну, сер, я не надто придивлявся до його листів. На цей я звернув увагу лише тому, що він прийшов один.

— І ви не маєте жодного уявлення, хто така Л. Л.?

— Ні, сер. Не більше, ніж ви. Але я думаю, що якби нам вдалося знайти ту леді, ми б дізналися більше про смерть сера Чарльза.

— Не можу зрозуміти, Барріморе, як ви могли приховати таку важливу інформацію.

— Ну, сер, одразу після того нас спіткало наше власне лихо. А крім того, сер, ми обоє дуже любили сера Чарльза, і мали за що, зважаючи на все, що він для нас зробив. Навіщо, думаємо, ворушити старе? Нашому нещасному хазяїнові це не могло допомогти, а коли в справі замішана леді, треба діяти обережно. Адже навіть найпристойніші люди...

— Ви думали, що це може зашкодити його репутації?

— Так, сер, я вважав, що нічого доброго з цього не вийде. Але тепер ви були такі добрі до нас, і мені здається, що було б нечесно з мого боку не розповісти вам усе, що я знаю.

— Дуже добре, Барріморе, можете йти.

Коли дворецький вийшов, сер Генрі повернувся до мене.

— Ну, Ватсоне, що ви думаєте про цей новий промінь світла?

— Мені здається, що воно лише зробило темряву ще густішою, ніж раніше.

— І я так думаю. Але якщо нам вдасться знайти Л. Л., це повинно прояснити всю справу. Принаймні ми вже щось з'ясували. Ми знаємо, що є жінка, якій щось відомо. Треба тільки знайти її. Як гадаєте, що нам слід робити?

— Негайно повідомити про все Холмса. Це дасть йому ту нитку, яку він шукав. І я дуже помиляюся, якщо це не змусить його приїхати сюди.

Я одразу пішов до своєї кімнати й склав для Холмса звіт про нашу ранкову розмову. Мені було очевидно, що останнім часом він дуже зайнятий, бо записки, які я отримував із Бейкер-стріт, були короткі й рідкісні, без жодних коментарів щодо відомостей, які я надсилав, і майже без згадок про мою місію. Без сумніву, справа про шантаж поглинала всі його сили. І все ж цей новий чинник, безперечно, мав би повернути його увагу й відновити його інтерес. Як би я хотів, щоб він був тут.

17 жовтня.

Увесь день сьогодні лив дощ, шарудів по плющу й капав зі стріхи. Я думав про каторжника там, на голому, холодному, беззахисному болоті. Бідолаха! Якими б не були його злочини, він уже чимало вистраждав, щоб їх спокутувати. А тоді я подумав про іншого — про те обличчя в кебі, про постать на тлі місяця. Чи був і він десь там, під цією зливою — невидимий шпигун, людина темряви?

Увечері я вдягнув плащ і довго блукав розмоклим болотом, сповнений похмурих думок; дощ бив мені в обличчя, а вітер свистів у вухах. Боже, допоможи тим, хто забреде тепер у велику трясовину, бо навіть тверді височини перетворюються на багно. Я знайшов чорну скелю, на якій бачив самотнього спостерігача, і з її зубчастої вершини сам оглянув сумні простори навколо. Дощові хмари ковзали по рудуватих схилах, а важкі, свинцево-сірі хмари нависали низько над краєвидом, спускаючись сірими пасмами по боках химерних пагорбів. У далекій улоговині ліворуч, наполовину сховані туманом, здіймалися над деревами дві тонкі вежі

Баскервіль-Голу. Це були єдині ознаки людського життя, які я бачив, якщо не рахувати тих доісторичних хатин, що густо вкривали схили пагорбів. Але ніде не було й сліду того самотнього чоловіка, якого я бачив на цьому місці дві ночі тому.

Коли я повертався назад, мене наздогнав доктор Мортімер, що їхав у своєму двоколісному візку нерівною дорогою через болото, яка вела від віддаленої ферми Фаулмайр. Він дуже дбав про нас, і майже не минало дня, щоб він не навідувався до маєтку й не питав, як у нас справи. Він наполіг, щоб я сів до нього, і підвіз мене додому.

Я застав його дуже засмученим через зникнення його маленького спанієля. Собака забіг на болото й не повернувся. Я намагався його втішити, як міг, але сам подумав про поні в Грімпенській трясовині й не вірив, що він ще колись побачить свого песика.

— До речі, Мортімере, — сказав я, коли наш візок підстрибував на вибоїнах, — гадаю, тут поблизу майже немає людей, яких ви б не знали?

— Майже нікого, здається.

— Чи можете ви назвати жінку, чиї ініціали — **Л. Л.**?

Він кілька хвилин думав.

— Ні, — відповів він. — Є кілька циганок і робітниць, за яких я не ручаюся, але серед фермерів чи місцевої знаті немає нікого з такими ініціалами. Хоч зачекайте, — додав він після паузи. — Є Лора Лайонс — її ініціали саме Л. Л. — але вона живе в Кум-Трейсі.

- Хто вона? — запитав я.
- Дочка Френкленда.
- Що? Старого дивакуватого Френкленда?

— Саме так. Вона вийшла заміж за художника на ім'я Лайонс, який приїхав сюди малювати краєвиди болота. Але він виявився негідником і покинув її. Хоча, з того, що я чув, провина була не тільки на ньому. Її батько відмовився мати з нею будь-які справи, бо вона одружилася без його згоди, а можливо, ще й з інших причин. Тож між старим грішником і молодшим дівчині довелося нелегко.

— Як вона живе?

— Думаю, старий Френкленд дає їй якусь мізерну допомогу, але небагато, бо й його власні справи заплутані. Що б вона там не накоїла, не можна ж було дозволити їй зовсім занепасти. Її історія стала відомою, і кілька місцевих допомогли їй заробляти чесно на життя. Степлтон теж допоміг, і сер Чарльз також. Я й сам дав трохи. Це було для того, щоб вона відкрила друкарське бюро.

Він хотів знати, навіщо мені ці розпитування, але я зумів задовольнити його цікавість, не сказавши зайвого, бо не бачу причини посвячувати когось у наші справи. Завтра вранці я поїду до Кум-Трейсі, і якщо мені вдасться побачити місіс Лору Лайонс, жінку з досить сумнівною репутацією, це стане великим кроком до розкриття хоча б однієї ланки цього ланцюга таємниць.

Між іншим, ваш вірний слуга потроху перетворюється на хитрого змія, бо коли Мортімер почав ставити надто незручні запитання, я невимушено спитав його, до якого типу належить череп Френкленда, і решту дороги слухав лише про

краніологію. Недарма ж я стільки років прожив поруч із Шерлоком Холмсом.

Є ще лише один випадок, який я мушу занотувати цього буремного й сумного дня. Це моя розмова з Баррімором, яка дала мені ще один сильний козир, що я зможу використати свого часу.

Мортімер залишився на вечерю, а потім із баронетом вони грали в екарте. Дворецький приніс мені каву до бібліотеки, і я скористався нагодою, щоб поставити йому кілька запитань.

— Ну, — сказав я, — цей ваш дорогоцінний родич уже подався геть чи все ще десь там ховається?

— Не знаю, сер. Сподіваюся на небеса, що він пішов, бо приніс сюди самі лише неприємності! Я не чув про нього відтоді, як востаннє залишив йому їжу, а це було три дні тому.

— Ви тоді його бачили?

— Ні, сер, але коли я наступного разу прийшов туди, їжі вже не було.

— Отже, він точно був там?

— Так можна подумати, сер... якщо тільки її не забрав інший чоловік.

Я завмер із чашкою кави на півдорозі до губ і втупився в Баррімора.

— То ви знаєте, що там є ще один чоловік?

— Так, сер; на болоті є ще один чоловік.

— Ви його бачили?

— Ні, сер.

— Тоді звідки ви про нього знаєте?

— Селден розповів мені про нього, сер, тиждень тому чи навіть більше. Він теж переховується, але,

наскільки я зрозумів, це не каторжник. І мені це не до вподоби, докторе Ватсоне, кажу вам прямо, сер, дуже не до вподоби.

Він промовив це з раптовим, гарячим запалом.

— Тепер слухайте мене, Барріморе! У цій справі я не маю жодного іншого інтересу, окрім інтересу вашого господаря. Я приїхав сюди лише для того, щоб допомогти йому. Скажіть мені відверто, що саме вам не до вподоби.

Баррімор на мить завагався, ніби шкодуючи про свій спалах або не знаходячи слів, щоб висловити свої почуття.

— Усе це, сер, усі ці дивні події, — вигукнув він нарешті, махнувши рукою в бік залитого дощем вікна, що виходило на болото. — Тут десь є нечиста гра, і тут назріває чорне лиходійство, у цьому я готовий присягнутися! Я був би дуже радий, сер, побачити, як сер Генрі знову вирушає до Лондона!

— Але що саме вас лякає?

— Погляньте на смерть сера Чарльза! І цього вже досить, хоч би що там казав коронер. Погляньте на ті звуки, які чути вночі на болоті. Немає людини, яка б перейшла його після заходу сонця навіть за гроші. Погляньте на цього незнайомця, що ховається десь там, стежить і вичікує! Чого він чекає? Що все це означає? А означає це лише одне — нічого доброго для жодного з роду Баскервілів. І я буду щасливий позбутися всього цього того дня, коли нові слуги сера Генрі переберуть на себе управління маєтком.

— А що до цього незнайомця, — сказав я, — чи можете ви сказати мені щось про нього? Що саме

розповідав Селден? Чи дізнався він, де той ховається або чим займається?

— Він бачив його раз чи двічі, але це хитрий чоловік і нічим себе не виказує. Спочатку Селден думав, що це поліція, але швидко зрозумів, що той має свої власні справи. Схоже, це джентльмен, принаймні так йому здалося, але що він там робить — цього Селден не міг збагнути.

— І де, за його словами, він живе?

— Серед старих будівель на схилі пагорба — у тих кам'яних хатинах, де колись жили давні люди.

— А як же він харчується?

— Селден з'ясував, що в нього є хлопчина, який працює на нього і приносить усе, що потрібно. Гадаю, той ходить по припаси до Кум-Треїсі.

— Дуже добре, Барріморе. Ми ще поговоримо про це іншим разом.

Коли дворецький вийшов, я підійшов до темного вікна й подивився крізь затуманене скло на хмари, що мчали небом, і на розгойдані вітром обриси дерев. Навіть у будинку ця ніч була дикою й тривожною — а що ж тоді має бути в кам'яній хатині посеред болота? Яка ж пристрасть ненависті могла змусити людину ховатися в такому місці в такий час? І яка глибока, серйозна мета могла вимагати таких випробувань? Саме там, у тій хатині на болоті, здавалося, лежить суть тієї загадки, що так тяжко мене непокоїть. Присягаюся, не мине й дня, як я зроблю все, що тільки може зробити людина, щоб розгадати цю таємницю!

Розділ 11. Людина на гранітному стовпі

Уривок із мого особистого щоденника, що склав попередній розділ, довів мою розповідь до 18 жовтня, часу, коли ці дивні події почали стрімко наближатися до свого жахливого завершення. Події наступних кількох днів незгладимо закарбувалися в моїй пам'яті, і я можу розповісти про них без звернення до записів, зроблених тоді. Я почну з дня, що настав після того, коли мені вдалося встановити два надзвичайно важливі факти: по-перше, що місіс Лора Лайонс із Кум-Трейсі писала серу Чарльзу Баскервілю й призначила йому зустріч саме в тому місці й у той час, коли він зустрів свою смерть; по-друге, що той таємничий чоловік, який переховувався на болоті, жив серед кам'яних хатин на схилі пагорба. Маючи ці два факти, я відчував, що або мій розум, або моя мужність мають бути зовсім нікчемними, якщо я не зможу пролити ще трохи світла на ці темні загадки.

У мене не було нагоди розповісти баронетові про те, що я дізнався напередодні ввечері про місіс Лайонс, бо доктор Мортімер залишався з ним за картами до дуже пізньої години. Проте за сніданком я повідомив йому про своє відкриття й запитав, чи не хоче він поїхати зі мною до Кум-Трейсі. Спочатку він дуже хотів, але, подумавши, ми обоє дійшли висновку, що буде краще, якщо я поїду сам. Чим офіційнішим був би наш візит, тим менше відомостей ми могли б отримати. Тож я залишив сера Генрі позаду, хоч і не без докорів сумління, і вирушив на нові пошуки.

Прибувши до Кум-Трейсі, я наказав Перкінсу розпрягти коней і почав розпитувати про даму, яку мав намір допитати. Знайти її житло виявилось нескладно: воно було в центрі й добре облаштоване. Покоївка без зайвих церемоній провела мене всередину, і коли я увійшов до вітальні, жінка, що

сиділа перед друкарською машинкою Remington Remington, підвелася з привітною усмішкою. Але, побачивши, що я незнайомець, вона одразу змінилася в обличчі, знову сіла й запитала про мету мого візиту.

З першого погляду місіс Лайонс вразила мене своєю вродою. Її очі й волосся мали однаковий насичений горіховий відтінок, а щоки, хоч і рясно вкриті ластовинням, світилися витонченим рум'янцем брюнетки — тим ніжно-рожевим кольором, що ховається в серцевині жовтої троянди. Захоплення — ось, повторюю, було моє перше враження. Але другим прийшла критика. У її обличчі було щось ледь помітно неправильне: якась грубуватість у виразі, можливо, жорсткість у погляді, певна в'ялість губ, що псували його досконалу красу. Але це були вже пізніші роздуми. У ту мить я лише усвідомлював, що стою перед дуже вродливою жінкою, яка запитує мене про причину мого візиту. І саме тоді я повністю зрозумів, наскільки делікатною була моя місія.

— Маю честь бути знайомим із вашим батьком, — сказав я.

Це був незграбний початок, і дама дала мені це відчути.

— Між моїм батьком і мною немає нічого спільного, — відповіла вона. — Я нічим йому не завдячую, і його друзі — не мої. Якби не покійний сер Чарльз Баскервіль та ще кілька добрих людей, я могла б померти з голоду — настільки мало моему батькові було до мене діла.

— Саме через покійного сера Чарльза Баскервіля я й прийшов до вас.

Ластовиння на обличчі жінки різко виступило.

— Що я можу вам про нього сказати? — запитала вона, нервово перебираючи пальцями клавіші машинки.

— Ви знали його, чи не так?

— Я вже сказала, що багато чим завдячую його доброти. Якщо я зараз можу сама себе утримувати, то це значною мірою завдяки його участі в моєму нещасному становищі.

— Ви листувалися з ним?

Жінка швидко підвела очі, і в її горіхових очах блиснув гнів.

— Яка мета цих запитань? — різко спитала вона.

— Мета — уникнути публічного скандалу. Краще, щоб я поставив їх тут, ніж справа вийшла з-під нашого контролю.

Вона мовчала, і її обличчя було дуже блідим. Нарешті вона підвела голову, і в її манері з'явилося щось зухвале й викличне.

— Добре, я відповім, — сказала вона. — Які ваші запитання?

— Ви листувалися із сером Чарльзом?

— Так, звичайно, я писала йому раз чи двічі, щоб подякувати за його делікатність і щедрість.

— У вас збереглися дати цих листів?

— Ні.

— Ви коли-небудь зустрічалися з ним?

— Так, один чи два рази, коли він приїжджав до Кум-Трейсі. Він був дуже замкненою людиною і вважав за краще чинити добро таємно.

— Але якщо ви бачили його так рідко і писали так рідко, як же він знав достатньо про ваші справи, щоб допомагати вам, як ви кажете?

Вона відповіла на це без найменшого вагання:

— Було кілька джентльменів, які знали мою сумну історію й об'єдналися, щоб допомогти мені. Один із них був містер Степлтон, сусід і близький друг сера Чарльза. Він був надзвичайно добрим, і саме через нього сер Чарльз дізнався про мої обставини.

Я вже знав, що сер Чарльз Баскервіль не раз доручав Степлтону роздавати милостиню, тому слова жінки справляли враження правдивих.

— Чи писали ви коли-небудь серу Чарльзу, прохаючи зустрітися з вами? — продовжив я.

Місіс Лайонс знову спалахнула гнівом.

— Справді, сер, це надзвичайно дивне запитання.

— Перепрошую, мадам, але я змушений повторити його.

— Тоді моя відповідь — безумовно, ні.

— Навіть у день смерті сера Чарльза?

Рум'янець зійшов з її обличчя в одну мить, і переді мною постало бліде, мов у мерця, лице. Її сухі губи не змогли вимовити слово «Ні» — я радше прочитав його по губах, аніж почув.

— Напевно, вам зраджує пам'ять, — мовив я. — Я міг би навіть процитувати уривок із вашого листа. Там було написано: «Благаю вас, благаю, якщо ви джентльмен, спаліть цей лист і будьте біля хвіртки о десятій годині».

Мені здалося, що вона зараз знепритомніє, але неймовірним зусиллям волі вона опанувала себе.

— Невже на світі більше немає джентльменів? — ледь чутно вимовила вона.

— Ви несправедливі до сера Чарльза. Він *справді* спалив листа. Але іноді написане можна прочитати навіть після того, як папір згорів. Тепер ви визнаєте, що написали його?

— Так, я написала його! — вигукнула вона, і слова ринули з її душі нестримним потоком. — Я написала його. Навіщо мені це заперечувати? У мене немає причин соромитися цього. Я хотіла, щоб він мені допоміг. Я вірила, що при особистій зустрічі зможу домогтися його допомоги, тому й попросила про побачення.

— Але чому в таку пізню годину?

— Тому що я щойно дізналася, що наступного дня він їде до Лондона й може бути відсутній кілька місяців. Були причини, через які я не могла дістатися туди раніше.

— Але чому побачення в садку, а не візит до будинку?

— Як ви гадаєте, чи могла жінка сама о такій порі піти в дім до неодруженого чоловіка?

— Що ж, а що сталося, коли ви туди прийшли?

— Я туди не ходила.

— Місіс Лайонс!

— Ні, присягаюся вам усім, що є для мене святим!
Я так і не пішла. Щось завадило мені це зробити.

— Що саме?

— Це суто особиста справа. Я не можу про це сказати.

— Отже, ви визнаєте, що призначили серу Чарльзу зустріч саме в ту годину й у тому самому місці, де він знайшов свою смерть, але заперечуєте, що прийшли на цю зустріч.

— Це чиста правда.

Я знову й знову засипав її перехресними запитаннями, але так і не зміг зрушити з цієї точки.

— Місіс Лайонс, — мовив я, підводячись після цієї тривалої й безрезультатної розмови, — ви берете на себе величезну відповідальність і ставите себе в край незручне становище, відмовляючись чистосердечно розповісти все, що вам відомо. Якщо мені доведеться звернутися по допомогу до поліції, ви побачите, наскільки серйозно ви скомпрометовані. Якщо ваші наміри були безневинними, чому ви спершу взагалі заперечували, що писали серу Чарльзу того дня?

— Тому що я боялася, що з цього зроблять хибні висновки і я опинюся в центрі скандалу.

— І чому ви так наполягали, щоб сер Чарльз знищив ваш лист?

— Якби ви прочитали листа, ви б знали.

— Я не казав, що прочитав його повністю.

— Ви процитували частину.

— Я процитував приписку. Лист, як я вже казав, згорів, і не все вдалося розібрати. Я запитую вас ще раз: чому ви так наполегливо вимагали від сера Чарльза знищити цей лист, який він отримав у день своєї смерті?

— Це дуже особиста справа.

— Тим більше у вас причин уникнути публічного розслідування.

— Що ж, я скажу вам. Якщо ви хоч щось чули про мою нещасливу долю, то знаєте, що я взяла необачний шлюб і мала всі підстави пошкодувати про це.

— Я чув про це.

— Моє життя перетворилося на суцільне переслідування з боку чоловіка, якого я ненавиджу. Закон на його боці, і щодня я постаю перед загрозою, що він може змусити мене жити з ним. Коли я писала цього листа серу Чарльзу, я дізналася, що маю шанс повернути собі свободу, якщо вдасться покрити певні судові витрати. Це означало для мене все: душевний спокій, щастя, самоповагу — абсолютно все. Я знала про щедрість сера Чарльза і подумала, що якщо він почує цю історію з моїх власних уст, то допоможе мені.

— То чому ж ви тоді не пішли?

— Тому що тим часом я отримала допомогу з іншого джерела.

— Чому ж ви тоді не написали серу Чарльзу й не пояснили цього?

— Я б так і зробила, якби наступного ранку не побачила в газеті звістку про його смерть.

Розповідь цієї жінки звучала цілком послідовно, і жодні мої запитання не змогли її похитнути. Перевірити її слова я міг лише одним способом — з'ясувати, чи справді вона розпочала шлюботорозлучний процес проти свого чоловіка приблизно в час цієї трагедії.

Маловірогідно, щоб вона наважилася заперечувати свій візит до Баскервіль-Голла, якби справді там побувала, адже туди їй довелося б їхати екіпажем, і вона не змогла б повернутися до Кум-Трейсі раніше від перших годин ранку. Таку поїздку неможливо було б приховати. Тож, найімовірніше, вона говорила правду або принаймні частину правди. Я йшов від неї збентежений і занепалий духом. Укотре я наштовхнувся на глуху стіну, яка, здавалося, виростала на кожному шляху, що ним я намагався дістатися мети своєї місії. І все ж, що більше я думав про обличчя та манери цієї жінки, то дужче відчував, що від мене щось приховують. Чому вона так зблідла? Чому заперечувала кожне зізнання, доки його не витягли з неї силою? Чому вона не поїхала на побачення, призначене на час, коли сталася трагедія? Певна річ, пояснення всьому цьому не могло бути таким безневинним, як вона хотіла мене запевнити. Наразі я не міг далі просуватися в цьому напрямку, тому мусив повернутися до іншої зачіпки, яку слід було шукати серед кам'яних хиж на болотах.

А це був вельми туманний напрямок. Я збагнув це, коли їхав назад і помічав, як пагорб за пагорбом ніс на собі сліди первісних людей. Єдиною вказівкою

Беррімора було те, що незнайомиць живе в одній із цих покинутих хиж, а їх сотні розкидано по всій довжині й ширині боліт. Проте моїм орієнтиром слугував власний досвід, адже я на власні очі бачив цього чоловіка на вершині Чорного пагорба. Отже, саме це місце мало стати центром моїх пошуків. Звідти я обшукаю кожну хижу на болотах, доки не натраплю на потрібну. Якщо цей чоловік буде всередині, я дізнаюся з його власних уст — під дулом мого револьвера, якщо знадобиться, — хто він такий і чому так довго вистежує нас. Він міг вислизнути від нас у натовпі на Ріджент-стріт, але на безлюдних болотах це навряд чи йому вдасться. З іншого боку, якщо я знайду хижу, а її мешканця не буде всередині, я мушу залишатися там, хоч би скільки довелося чекати, аж поки він не повернеться. Холімс упустив його в Лондоні. Це й справді став би мій тріумф, якби я зміг викурити його з лігва там, де мій учитель зазнав невдачі.

У цьому розслідуванні удача раз за разом була не на нашому боці, але тепер нарешті вона прийшов мені на допомогу. І вісником цієї удачі виявився не хто інший, як містер Френкленд, котрий стояв зі своїми сивими бакенбардами та червоним обличчям біля хвіртки власного садка, що виходив прямо на великий шлях, яким я їхав.

— Доброго дня, докторе Ватсоне! — гукнув він із невластивою йому добродушністю. — Ви просто-таки мусите дати коням перепочинок, зайти на келих вина й привітати мене!

Мої почуття до нього були геть далекі від дружніх після всього, що я чув про його ставлення до власної дочки, але мені кортіло відпустити Перкінса з шарабаном додому, і нагода випала непогана. Я зійшов на землю й переказав серу Генрі, що прийду

пішки якраз до обіду. Потім попрямував за Френклендом до його їдальні.

— Це великий день для мене, пане, один із найвизначніших днів у моєму житті! — вигукнув він, раз у раз підсміюючись. — Я здобув подвійну перемогу! Я навчу місцевих, що закон є закон, і що тут є людина, яка не боїться його застосовувати. Я домігся права проходу через центр парку старого Мідлтона, прямо навпростець, пане, за якісь сто ярдів від його власних парадних дверей! Що ви на це скажете? Ми навчимо цих магнатів, що вони не можуть безкарно топтати права простих громадських землевласників, бодай їм лихо було! А ще я закрив ліс, де жителі Фернворті влаштовували пікніки. Ці мерзенні люди, схоже, вважають, що права власності не існує, і що вони можуть роїтися де завгодно зі своїми папірцями та пляшками. Обидві справи вирішено, докторе Ватсоне, і обидві на мою користь! У мене не було такого дня відтоді, як я притягнув до суду сера Джона Морленда за порушення меж володіння, бо він стріляв у власному заповіднику!

— Як, ради Бога, вам це вдалося?

— Пошукайте в судових архівах, пане. Воно варте прочитання: «Френкленд проти Морленда, Суд Королівської лави». Це коштувало мені двісті фунтів, але я домігся свого вироку!

— І це принесло вам якусь користь?

— Жодної, пане, жодної! Я з гордістю можу сказати, що не мав у цьому жодного особистого інтересу. Я дію суто з почуття громадського обов'язку. Я не маю сумніву, наприклад, що фернвортці сьогодні ввечері сплять моє опудало. Минулого разу, коли вони таке вчинили, я сказав

поліції, що вони мусять припинити ці ганебні видовища. Поліція графства у скандальному стані, пане, і вона не надала мені того захисту, на який я маю повне право. Справа «Френкленд проти Королеви» приверне до цього питання увагу громадськості. Я казав їм, що вони матимуть нагоду пошкодувати за своє ставлення до мене, і мої слова вже справджуються!

— Яким чином? — запитав я.

Старий зміряв мене багатозначним поглядом:

— Тому що я міг би розповісти їм те, що вони аж умирають як хочуть знати; але ніщо в світі не змусить мене хоч чимось допомогти цим шахраям!

Я саме міркував, під яким би приводом вирватися від його теревенів, але тепер мені закортіло почути більше. Я вже достатньо вивчив суперечливу вдачу цього старого грішника, аби розуміти, що будь-який палкий вияв зацікавленості з мого боку буде найпевнішим способом обірвати його одкровення.

— Напевно, якась справа про браконьєрство? — байдужим тоном зауважив я.

— Ха-ха, мій хлопчику, куди важливіша справа! Як щодо каторжника на болотах?

Я витріщився на нього:

— Ви ж не хочете сказати, що знаєте, де він переховується? — запитав я.

— Можливо, я й не знаю точного місця, але цілком певен, що міг би допомогти поліції накласти на нього лапу. Чи вам ніколи не спадало на думку, що

спосіб упіймати цього чоловіка — це з'ясувати, звідки він бере їжу, і так вийти на його слід?

Старий був настільки близький до істини, що мені стало зле.

— Безперечно, — мовив я, — але звідки ви знаєте, що він ховається саме десь на болотах?

— Я знаю це, бо на власні очі бачив посильного, який носить йому їжу.

У мене серце зайшлося за Беррімора. Опинитися у владі цього злісного, допитливого старого бурчала — справа серйозна. Проте його наступне зауваження зняло тягар з моєї душі.

— Ви здивуєтеся, коли почуєте, що їжу йому носить дитина. Я щодня бачу його в свій телескоп із даху. Він проходить тією самою стежкою в один і той самий час, і до кого ж ще він може йти, як не до каторжника?

Оце так талан! І все ж я придушив будь-який вияв зацікавленості. Дитина! Беррімор казав, що нашого незнайомця забезпечує якийсь хлопець. Значить, Френкленд натрапив на його слід, а зовсім не на слід каторжника! Якби я зміг вивідати його знання, це вберегло б мене від тривалих і виснажливих пошуків. Але недовіра й байдужість, очевидно, були моїми найсильнішими картами.

— Я б сказав, куди імовірніше, що це син якогось тутешнього вівчаря несе батькові обід.

Найменший натяк на заперечення викресав іскру з цього старого диктатора. Його очі люто вп'ялися в мене, а сиві бакенбарди настовбурчилися, наче вуса в розлюченого кота.

— Ось як, пане! — мовив він, указуючи пальцем на безкраї болота. — Ви бачите он той Чорний пагорб удалині? А тепер погляньте на низький пагорб за ним, із терновим кущем на вершині. Це найкам'янистіша частина всього пустища. Хіба це місце, де вівчар став би пасти отару? Ваше припущення, пане, геть безглузде!

Я покірно відповів, що сказав це, не знаючи всіх фактів. Моя поступливість утішила його й спонукала до подальших одкровень.

— Можете бути певні, пане, що я маю дуже вагомі підстави, перш ніж робити висновки. Я бачив цього хлопця з пакунком знову й знову. Щодня, а іноді й двічі на день мені вдавалося... але зачекайте-но хвилинку, докторе Ватсоне! Чи це мої очі мене зраджують, чи прямо зараз на тому схилі щось рухається?

Це було за кілька миль звідси, але я чітко бачив маленьку темну цятку на тлі тьмяно-зеленого й сірого кольорів.

— Сюди, пане, сюди! — закричав Френкленд, біжачи сходами нагору. — Ви побачите все на власні очі й розсудите самі!

Телескоп — чималий інструмент, установлений на тринозі, — стояв на пласкому свинцевому даху будинку. Френкленд припав до нього оком і видав переможний вигук.

— Швидше, докторе Ватсоне, швидше, поки він не перейшов через пагорб!

Там і справді був він — маленький обірванець із невеликим клунком за плечима, який повільно пнувся вгору. Коли він дістався гребеня, я на мить

побачив його худу незграбну постать, чітко окреслену на тлі холодного блакитного неба. Він озирнувся навколо з острахом і крадькома, наче той, хто боїться погоні. Потім зник за пагорбом.

— Ну що! Я мав рацію?

— Безперечно, цей хлопчина явно виконує якесь таємне доручення.

— А яке саме доручення — здогадався б навіть парафіяльний констебль! Але від мене вони не почують жодного слова, і з вас я теж беру слово мовчати, докторе Ватсоне. Ні пари з уст! Ви розумієте!

— Як забажаєте.

— Вони обійшлися зі мною ганебно — просто ганебно! Коли всі факти вплинуть у справі «Френкленд проти Королеви», я насмілюся думати, що хвиля обурення прокотиться всією країною. Ніщо в світі не змусить мене допомогти поліції бодай чимось. Їм було байдуже, навіть якби ці негідники спалили на багатті мене самого замість мого опудала! Постривайте, невже ви вже йдете? Ви ж допоможете мені спорожнити карафку на честь цієї великої події!

Проте я встояв перед усіма його вмовляннями і спромігся відвадити його від оголошеного наміру провести мене пішки додому. Я йшов дорогою доти, доки його погляд був прикутий до мене, а тоді звернув убік через болота й попрямував до кам'янистого пагорба, за яким зник хлопчик. Усе складалося на мою користь, і я запрягся, що не через брак енергії чи наполегливості впусчу цей шанс, який доля підкинула мені прямо до рук.

Сонце вже сідало, коли я дістався вершини пагорба, і довгі схили піді мною були золотаво-зеленими з одного боку і вкритими сірими тіннями з іншого. Низький туман слався біля найвіддаленішої лінії обрїю, з якого витиналися вигадливі обриси пагорбів Беллівер та Віксен-Тор. Над усім цим безкраїм простором не було чути жодного звуку, жодного руху. Один великий сірий птах, чайка чи кулик, ширяв високо в синьому небі. Здавалося, ми з ним були єдиними живими істотами між величезним куполом неба та пустелею під ним. Оце безплідне видовище, відчуття повної самотності, а також таємничість і невідкладність мого завдання нагнали холод у мені в серце. Хлопчика ніде не було видно. Проте внизу піді мною, в улоговині між пагорбами, виднілося коло прадавніх кам'яних хиж, і посеред них була одна, яка зберегла достатньо даху, щоб служити укриттям від негоди. У мене аж серце вискочило з грудей, коли я її вгледів. Це, мабуть, і було те лігво, де ховався незнайомец. Нарешті моя нога стояла на порозі його схованки — його таємниця була вже майже в моїх руках.

Наближаючись до хижі, я ступав так само обережно, як і Степлтон, коли той із наготови занесеним сачком підкрадався до метелика, що сів на квітку. Я вже остаточно переконався, що це місце дійсно слугувало комусь за житло. Ледь помітна стежка поміж валунами вела до напівзруйнованого отвору, що правив за двері. В середині панувала тиша. Незнайомец міг таїтися там, а міг і вештатися десь на болотах. Мої нерви тремтіли від передчуття пригоди. Відкинувши цигарку, я міцно стиснув у руці руків'я револьвера й, швидко підійшовши до дверей, зазирнув усередину. Там нікого не було.

Проте довкола виднілося повно доказів того, що я натрапив на правильний слід. Цей чоловік безперечно мешкав саме тут. Кілька ковдр, загорнутих у непромокальний плащ, лежали на тій самій кам'яній плиті, де колись спала людина епохи неоліту. У грубому вогнищі купою лежав попіл. Поруч стояло кухонне начиння та відро, наполовину повне води. Купа порожніх бляшанок свідчила про те, що місце було обжите вже досить давно, і коли мої очі звикли до хиткого напівмороку, я помітив у кутку бляшаний кухоль і напівпорожню пляшку зі спиртним. Посеред хижі плаский камінь правив за стіл, і на ньому лежав невеликий полотняний пакунок — без сумніву, той самий, що його я бачив крізь телескоп на плечі у хлопчика. Там був буханець хліба, баночний язик і дві бляшанки консервованих персиків. Коли я поклав пакунок назад, оглянувши його, моє серце мало не вискочило з грудей: під ним лежав аркуш паперу з якимось написом. Я підняв його і прочитав розмашисто накидані олівцем слова: «Доктор Ватсон поїхав до Кум-Трейсі».

З хвилину я стояв із цим папірцем у руках, міркуючи над змістом короткої записки. Виходить, цей таємничий чоловік вистежував мене, а не сера Генрі! Він не ходив за мною сам, а нацькував на мене свого агента — можливо, цього самого хлопчика, — і це був його звіт. Цілком імовірно, що кожен мій крок відтоді, як я з'явився на болотах, був помічений і занесений до рапорту. Мене не полишало відчуття якоїсь невидимої сили, тонкої сітки, що була сплетена навколо нас із безмежною майстерністю та делікатністю; вона утримувала нас так легенько, що лише в якусь вирішальну мить людина усвідомлювала, що дійсно заплуталася в її тенетах.

Якщо знайшовся один звіт, то могли бути й інші, тому я озирнувся довкола, шукаючи їх. Однак жодних слідів чогось подібного я не виявив, як не знайшов і нічого такого, що вказувало б на характер чи наміри людини, яка мешкала в цьому дивному місці; ясно було лиш одне — цей чоловік мав спартанські звички й мало зважав на життєві вигоди. Згадуючи про зливи й дивлячись на діряву покрівлю, я розумів, наскільки сильною та непохитною мала бути мета, що змушувала його залишатися в цьому непривітному притулку. Ким він був — нашим лютим ворогом чи, бува, нашим ангелом-охоронцем? Я заприсягся, що не вийду з цієї хижі, доки не дізнаюся правди.

Надворі сонце вже опускалося низько, і західне небо палахкотіло багрянцем та золотом. Його відблиски червоними плямами віддзеркалювалися в далеких калюжах посеред великого Грімпенського болота. Он виднілися дві вежі Баскервіль-Голла, а он — далека смуга диму, що вказувала на селище Грімпен. Між ними, за пагорбом, стояв будинок Степлтонів. Усе здавалося таким милим, лагідним і мирним у цьому золотавому вечірньому світлі, та коли я дивився на це, моя душа не поділяла спокою природи, а тремтіла перед невідомістю та жахом тієї зустрічі, яку наближала кожна секунда. З напруженими нервами, але з непохитним наміром, я сів у темній ніші хижі й з похмурих терпінням став чекати на повернення її господаря.

І ось нарешті я почув його. Здалеку долинав чіткий брязкіт підкованого чобота об камінь. Потім ще один і ще один — дедалі ближче й ближче. Я забився в найтемніший куток і звів курок пістолета в кишені, вирішивши не виказувати себе, доки не з'явиться нагода бодай розгледіти незнайомця. Настала тривала пауза, яка свідчила про те, що він

зупинився. Потім кроки знову наблизилися, і на вхід до хижі впала тінь.

— Який чудовий вечір, мій любий Ватсоне, — пролунав добре знайомий голос. — Мені справді здається, що на дворі вам буде куди затишніше, ніж усередині.

Розділ 12. Смерть на болотах

Кілька секунд я сидів, затамувавши подих, ледве вірячи власним вухам. А тоді до мене повернулися і почуття, і голос, а страшенний тягар відповідальності, здавалося, враз спав із душі. Цей холодний, різкий, насмішкуватий голос міг належати лише одній людині у світі.

— Холмсе! — вигукнув я. — Холмсе!

— Виходьте, — мовив він, — і, будь ласка, обережніше з револьвером.

Я нахилився під грубою перекладаиною входу й побачив його: він сидів на камені зовні, а його сірі очі весело іскрилися, дивлячись на мій ошелешений вираз обличчя. Він був худий і виснажений, проте бадьорий і зосереджений; його гостре обличчя засмагло під сонцем і за grubіло від вітру. У своєму твідовому костюмі та полотняному кашкеті він виглядав як звичайний мандрівник на болотах. І все ж, завдяки своїй майже котячій любові до особистої охайності — одній із його незмінних рис — його підборіддя було гладко виголене, а білизна бездоганна, ніби він щойно вийшов із 221В Бейкер-Стріт!

— Ніколи в житті я не був такий радий когось бачити, — сказав я, міцно потискаючи йому руку.

— І ніколи так не дивувався, га?

— Що ж, мушу це визнати.

— Запевняю, здивування було не лише з вашого боку. Я й гадки не мав, що ви знайшли моє тимчасове сховище, а тим більше — що ви вже всередині, аж доки не опинився за двадцять кроків від дверей.

— Мій слід, гадаю?

— Ні, Ватсоне. Боюся, я не взявся б упізнати ваш слід серед усіх слідів світу. Якщо ви серйозно хочете мене обдурити, вам варто змінити тютюнову крамницю. Бо коли я бачу недопалок із позначкою «Bradley, Oxford Street», я одразу знаю, що мій друг Ватсон десь поблизу. Ви можете знайти його біля стежки. Напевно, ви кинули його в ту вирішальну мить, коли вдерлися до порожньої хатини.

— Саме так.

— Я так і думав. І, знаючи вашу похвальну наполегливість, був певен, що ви сидите в засідці, тримаючи зброю напохваті й чекаючи на повернення мешканця. То ви справді подумали, що я злочинець?

— Я не знав, хто ви, але твердо вирішив це з'ясувати.

— Чудово, Ватсоне! А як ви вийшли на мене? Ви, мабуть, бачили мене тієї ночі, коли полювали на каторжника, коли я так необачно дозволив місяцю зійти за моєю спиною?

— Так, я тоді вас бачив.

— І, без сумніву, обшукали всі хатини, доки не натрапили на цю?

— Ні. Вашого хлопця помітили, і це дало мені напрямок.

— А, той старий джентльмен із телескопом, мабуть. Я не міг збагнути, що це за відблиск на лінзі, коли вперше його побачив.

Він підвівся і зазирнув у хатину.

— Ага, бачу, Картрайт приніс провізію. А це що за папір? Отже, ви були в Кум-Трейсі?

— Так.

— І бачилися з місіс Лорою Лайонс?

— Саме так.

— Чудова робота! Наші розслідування, очевидно, йшли паралельними шляхами, і коли ми об'єднаємо наші результати, думаю, матимемо досить повну картину справи.

— Від щирого серця радий, що ви тут, бо і відповідальність, і ця загадка вже починали надто тиснути мені на нерви. Але як, заради всього дивного, ви сюди потрапили? І що ви тут робили? Я ж думав, що ви на Бейкер-стріт розслідуєте ту справу про шантаж.

— Саме так я й хотів, щоб ви думали.

— То ви використовували мене і водночас не довіряли мені! — вигукнув я з гіркотою. — Гадаю, я заслуговував на краще ставлення, Холмсе.

— Мій дорогий друже, ви були для мене неоціненні в цій справі, як і в багатьох інших. І я прошу вибачити мене, якщо здалося, ніби я вас ошукав. Насправді я зробив це частково й заради вас самих. Усвідомлення небезпеки, яка вам загрожувала, і змусило мене приїхати сюди та особисто все дослідити. Якби я був поруч із сером Генрі та вами, то, певен, дивився б на справу так само, як і ви, а

моя присутність насторожила б наших надзвичайно небезпечних супротивників. Натомість я міг діяти тут так, як ніколи б не зміг, мешкаючи в маєтку, і залишався невідомою силою в цій грі — готовою втрутитися всією вагою в критичний момент.

— Але навіщо було тримати мене в темряві?

— Ваше знання нічим би нам не допомогло, зате могло б видати мене. Ви захотіли б щось мені повідомити або, зі своєї доброти, принесли б якийсь комфорт — і це створило б зайвий ризик. Я привіз із собою Картрайта — пам'ятаєте того малого з телеграфної контори? — і він дбав про мої скромні потреби: буханка хліба та чистий комірець. Чого ще треба людині? Він дав мені ще одну пару очей і дуже моторні ноги — і те, й інше було безцінним.

— Отже, всі мої звіти були марні! — мій голос затремтів, коли я згадав, із якою старанністю й гордістю їх писав.

Холмс дістав із кишені згорток паперів.

— Ось ваші звіти, мій любий друже, — мовив він.
— І, запевняю вас, я перечитував їх не раз. Я все чудово організував, і вони доходили до мене лише з одноденною затримкою. Дозвольте висловити вам щирю похвалу за ту ревність і розум, які ви проявили в цій надзвичайно складній справі.

Я все ще відчував гіркоту через обман, якого зазнав, але щира теплота в голосі Холмса й його похвала швидко розвіяли мій гнів. У глибині душі я й сам розумів, що він мав рацію: для нашої справи справді було краще, аби я не знав, що він перебуває тут, на болотах.

— Ось так краще, — сказав він, помітивши, як зникла тінь із мого обличчя. — А тепер розкажіть

мені про вашу зустріч із місіс Лорою Лайонс. Мені було неважко здогадатися, що саме до неї ви ходили, адже я вже знав: у Кум-Трейсі вона єдина людина, яка могла б стати нам у пригоді в цій справі. Власне, якби ви не навідали її сьогодні, цілком можливо, що завтра це зробив би я.

Сонце вже зайшло, і сутінки поволі опускалися на болота. Повітря стало холодним, і ми сховалися в хатині, шукаючи тепла. Там, сидячи поруч у напівтемряві, я розповів Холмсу про свою розмову з леді. Він слухав із таким захопленням, що деякі місця мені довелося повторити двічі, перш ніж він залишився задоволений.

— Це надзвичайно важливо, — мовив він, коли я закінчив. — Ви заповнили прогалину, яку я ніяк не міг подолати в цій заплутаній історії. Вам, можливо, відомо, що між цією дамою та Степлтоном існує дуже близький зв'язок?

— Я не знав, що настільки близький.

— У цьому немає жодного сумніву. Вони зустрічаються, листуються, між ними повне порозуміння. І це дає нам у руки потужну зброю. Якби я тільки міг використати її, щоб відвернути від нього його дружину...

— Його дружину?

— Тепер я відкрию вам дещо у відповідь на все, що ви відкрили мені. Жінка, яка тут відома як міс Степлтон, насправді є його дружиною.

— Боже мій, Холмсе! Ви певні? Як він міг допустити, щоб сер Генрі закохався в неї?

— Закоханість сера Генрі могла зашкодити лише самому серові Генрі. Степлтон дуже пильнував, щоб той не почав серйозно залицятися до неї, як ви самі могли помітити. Повторюю: ця жінка — його дружина, а не сестра.

— Але навіщо весь цей складний обман?

— Тому що він передбачав: у ролі вільної жінки вона буде для нього набагато кориснішою.

Усі мої невиразні здогади й підсвідомі підозри раптом набули чітких обрисів і зосередилися на постаті натураліста. У тому незворушному, безбарвному чоловікові з солом'яним капелюхом і сачком для метеликів мені раптом ввижалося щось жахливе — створіння безмежного терпіння й хитрості, з усміхненим обличчям і серцем убивці.

— Отже, це він наш ворог? Це він стежив за нами в Лондоні?

— Саме так я розгадую цю загадку.

— І попередження... воно, мабуть, надійшло від неї!

— Саме так.

Крізь темряву, що так довго огортала мене, почав проступати силует якогось жахливого злочину — наполовину побаченого, наполовину лише вгаданого.

— Але ви певні цього, Холмсе? Звідки ви знаєте, що ця жінка — його дружина?

— Тому що він необережно проговорився вам правдивим уривком зі своєї біографії, коли вперше вас зустрів. І, певен, не раз потім про це шкодував. Колись він був шкільним учителем на півночі Англії. А простежити шкільного вчителя — найлегше. Існують освітні агентства, через які

можна встановити будь-кого, хто працював у цій професії. Невелике розслідування показало мені, що одна школа зазнала краху за вкрай ганебних обставин, а її власник — хоч і під іншим ім'ям — зник разом зі своєю дружиною. Опис збігався. А коли я дізнався, що зниклий чоловік захоплювався ентомологією, сумнівів уже не залишилося.

Темрява дедалі густішала, але багато чого ще й досі ховалося в тінях.

— Якщо ця жінка справді його дружина, то яке місце в усьому цьому займає місіс Лора Лайонс? — запитав я.

— І саме тут ваші пошуки пролили світло. Ваша розмова з нею дуже прояснила ситуацію. Я не знав про задумане розлучення між нею та її чоловіком. У такому разі, вважаючи Степлтона неодруженим, вона, без сумніву, сподівалася стати його дружиною.

— А коли вона дізнається правду?

— Тоді, можливо, вона стане нам у пригоді. Наш перший обов'язок — завтра побачитися з нею. Обом. І чи не здається вам, Ватсоне, що ви надто довго були відсутні біля свого підопічного? Ваше місце — у Баскервіль-Холі.

Останні багряні смуги згасли на заході, і ніч остаточно опустилася на болота. У фіолетовому небі тьмяно мерехтіли кілька слабких зірок.

— Ще одне запитання, Холмсе, — сказав я, підводячись. — Між нами ж не повинно бути таємниць. Що все це означає? Чого він домагається?

Голос Холмса став тихішим, коли він відповів:

— Це вбивство, Ватсоне, — витончене, холоднокровне, навмисне вбивство. Не питайте мене про подробиці. Мої сіті вже стягуються навколо нього, так само як його — навколо сера Генрі, і з вашою допомогою він уже майже в моїй владі. Є лише одна небезпека, яка нам загрожує: якщо він завдасть удару раніше, ніж будемо готові ми. Ще день — два, не більше — і моя справа буде завершена. А до того часу стережіть свого підопічного так пильно, як любляча мати стереже свою хвору дитину. Ваш сьогоднішній похід цілком себе виправдав, але все ж я майже шкодую, що ви залишили його самого. Слухайте!

Раптом тишу боліт прорізав жакхливий крик — довгий, протяжний зойк страху й муки. Від цього моторошного звуку кров у моїх жилах наче перетворилася на лід.

— Боже мій! — задихнувся я. — Що це? Що це означає?

Холмс одним стрибком опинився на ногах. У дверях хатини я побачив його темний, пружний силует: плечі нахилені вперед, голова витягнута, погляд напружено вдивляється в темряву.

— Тихо! — прошепотів він. — Тихо!

Перший крик був гучним через свою силу, але лунав десь далеко, на темній рівнині. Тепер він знову прорізав ніч — ближче, голосніше, відчайдушніше.

— Де це? — прошепотів Холмс, і я відчув по тремтінню його голосу, що навіть він, людина із залізною волею, був стрясений до глибини душі. — Де це, Ватсоне?

— Там, здається, — показав я в темряву.

— Ні, там!

І знову крізь безмовну ніч прокотився той агонійний крик — тепер ще ближчий і ще страшніший. Та цього разу до нього домішався інший звук: глухий, буркотливий, дивно мелодійний і водночас загрозливий, що здіймався й спадав, мов тихий, безперервний шум моря.

— Собака! — вигукнув Холмс. — Швидше, Ватсоне, швидше! Великий Боже, тільки б не запізнитися!

Він помчав стрімко через болота, а я кинувся слідом за ним. Але раптом просто перед нами, десь серед розбитого каміння, пролунав останній відчайдушний крик, а за ним — важкий глухий удар.

Ми зупинилися й прислухалися.

Жоден звук більше не порушив важкої тиші безвітряної ночі.

Я побачив, як Холмс схопився рукою за чоло, мов людина, доведена до розпачу. Він тупнув ногою об землю.

— Він випередив нас, Ватсоне. Ми запізнилися.

— Ні, ні, цього не може бути!

— Який же я дурень, що стримував себе! А ви, Ватсоне, бачите тепер, до чого призводить залишити свого підопічного! Але клянусь небом, якщо сталося найгірше, ми помстимося за нього!

Навмання ми мчали крізь морок, спотикаючись об валуни, продираючись крізь колючий дрік, задихаючись на підйомах і стрімголов скочуючись

униз, весь час прямуючи туди, звідки долинали ті жахливі звуки.

На кожному пагорбі Холмс жадібно озирався довкола, але тіні густо лежали над болотами, і ніщо не ворухилося на їхньому похмурому обличчі.

- Ви щось бачите?
- Нічого.
- Але слухайте... що це?

До нас долинув тихий стогін.
І ось знову — ліворуч!

Там кам'янистий гребінь закінчувався стрімким урвищем, яке нависало над схилом, усіяним валунами. На його зубчастій поверхні розкинувся якийсь темний, безладний силует. Коли ми підбігли ближче, нечіткий контур став яснішим. Це був чоловік, що лежав ниць на землі, з головою, жахливо вивернутою під неприродним кутом, із згорбленими плечима й тілом, зібганим так, наче він саме перекидався через голову.

Поза була настільки моторошно химерною, що я не одразу усвідомив: той стогін був останнім подихом його душі. Тепер уже жоден шепіт, жоден шерех не здіймався від темної постаті, над якою ми схилилися. Холмс поклав на нього руку — і тут же відсмикнув її з вигуком жаху. Спалах сірника, який він креснув, освітив його закривавлені пальці й страшну калюжу, що повільно розтікалася з розтрощеного черепа жертви. І ще дещо осяяв той вогник — щось, від чого серця наші стиснулися в німому жаху. То було тіло сера Генрі Баскервіля. Не було жодної можливості помилитися — той самий рудуватий твідовий костюм, у якому ми вперше побачили його на Бейкер-Стріт.

Ми встигли вихопити поглядом лише цей єдиний чіткий образ, і в ту ж мить сірник затріпотів і згас — так само, як згасла й остання надія в наших душах. Холмс застогнав, і в темряві його обличчя блідо зблиснуло, мов примара.

— Мерзотник! Мерзотник! — вигукнув я, стискаючи кулаки. — О, Холмсе, я ніколи не пробачу собі, що залишив його напризволяще!

— Я винен більше за вас, Ватсоне. Прагнучи довести справу до повної ясності, я пожертвував життям свого клієнта. Це найтяжчий удар за всю мою кар'єру. Але звідки я міг знати — звідки міг знати, — що він ризикне самотужки вийти на болота, попри всі мої застереження?

— Ми чули його крики... Боже мій, ті крики! — і все ж не змогли врятувати його! Де ж ця потвора, цей собака, що загнав його на смерть? Можливо, він і зараз ховається серед цих скель. А Степлтон? Де він? Він відповідь за це!

— І відповідь. Я про це подбаю. Дядька і племінника було вбито: одного налякали до смерті самим виглядом звіра, якого він вважав надприродним, а другого загнали до загибелі в шаленій втечі від нього. Але тепер нам треба довести зв'язок між людиною і звіром. Окрім того, що ми чули, у нас немає навіть доказу існування самого собаки, бо сер Генрі, очевидно, загинув від падіння. Але, клянусь небом, яким би хитрим не був цей негідник, до завтрашнього дня він буде в моїх руках!

Ми стояли з важкими серцями по обидва боки понівеченого тіла, приголомшені цією раптовою й невідвратною катастрофою, яка так трагічно перекреслила всі наші довгі й виснажливі зусилля.

Коли місяць піднявся над горизонтом, ми вилізли на вершину скель, з яких упав наш бідолашний друг, і з висоти вдивлялися в похмурі болота, наполовину залиті сріблом місячного сяйва, наполовину занурені в морок.

Далеко-далеко, за багато миль, у напрямку Грімпена, горів одинокий жовтий вогник. Він міг походити лише з самотньої оселі Степлтонів.

І я, дивлячись туди, з гіркою люттю потряс кулаком.

— Чому б нам не схопити його негайно?

— Наша справа ще не завершена. Цей чоловік обережний і хитрий до крайності. Важливо не те, що ми знаємо, а те, що можемо довести. Один хибний крок — і лиходій вислизне від нас.

— То що ж нам робити?

— Завтра в нас буде чимало справ. А цієї ночі ми можемо лише виконати останній обов'язок перед нашим бідним другом.

Разом ми спустилися крутосхилом і підійшли до тіла, що чорно вирізнялося на сріблястому камінні. Болісна судома стиснула моє серце, коли я побачив муку, застиглу в тих викручених кінцівках, і сльози застелили мені очі.

— Треба покликати допомогу, Холмсе! Ми ж не донесемо його аж до Baskerville Hall. Господи, ви що, збожеволіли?

Він раптом скрикнув і схилився над тілом. А тоді — почав сміятися, мало не танцюючи, і схопив мене за руку.

Невже це був мій стриманий, суворий друг? Я ніколи не бачив у ньому такого вибуху почуттів.

— Борода! Борода! У цього чоловіка є борода!
— Борода?
— Це не баронет! Це... та це ж мій сусід, каторжник!

З гарячковим поспіхом ми перевернули тіло, і мокра борода блиснула в холодному світлі місяця. Не могло бути жодного сумніву: важкий навислий лоб, запалі, майже звірячі очі.

То було саме те обличчя, яке колись дивилося на мене через скелю в світлі свічки — обличчя Селдена, злочинця.

І раптом усе стало ясным. Я пригадав, як баронет казав мені, що віддав свій старий гардероб Беррімору. А Беррімор передав його Селдену, щоб допомогти тому втекти. Чоботи, сорочка, кашкет — усе належало серу Генрі. Трагедія все ще залишалася страшною, але цей чоловік, принаймні, був засуджений законом своєї країни. Я пояснив Холмсу, як усе склалося, і моє серце переповнювали вдячність і полегшення.

— Отже, саме одяг став причиною смерті цього нещасного, — сказав він. — Цілком ясно, що собаку пустили по сліду якоїсь речі сера Генрі — найімовірніше, того чобота, що зник у готелі. І тому він переслідував саме цього чоловіка. Але є одна дуже дивна обставина: як Селден у темряві зрозумів, що собака йде саме за ним?

— Він його почув.

— Сам звук собаки на болотах не довів би такого загартованого злочинця до такого жаху, щоб він ризикнув бути схопленим, кричачи про допомогу. Судячи з його криків, він біг досить довго вже після

того, як збагнув, що звір переслідує його. Але як він це зрозумів?

— Для мене ще більша загадка, чому цей собака взагалі був на волі сьогодні вночі, якщо наші здогади правильні...

— Я нічого не припускаю.

— Добре. Тоді чому він був випущений? Гадаю, його ж не тримають вільним на болотах постійно. Степлтон не випустив би його, якби не мав підстав думати, що сер Генрі буде тут.

— Ваша загадка менш складна, ніж моя, — відповів Холмс. — Думаю, незабаром ми знайдемо пояснення вашій, тоді як моя може назавжди залишитися таємницею. Але зараз постає інше питання: що робити з тілом цього бідолахи? Ми ж не можемо залишити його тут на поживу лисицям і воронам.

— Пропоную покласти його в одну з хатин, поки не зв'яжемося з поліцією.

— Саме так. Думаю, удвох ми зможемо донести його туди. Гей, Ватсоне, що це? Це ж він сам! Клянусь усім дивовижним і зухвалим! Ні слова — жодного слова, щоб видати ваші підозри, інакше всі мої плани розсиплються.

По болотах до нас наближалася постать, і я помітив тьмяний червоний вогник сигари. Місяць освітив його, і я впізнав охайну статуру та легку, впевнену ходу натураліста.

Він зупинився, помітивши нас, а тоді підійшов ближче.

— Чому, докторе Ватсоне, це ви? Остання людина, яку я очікував зустріти на болотах у таку годину. Але, Боже мій, що тут сталося? Хтось поранений? Тільки не кажіть мені, що це наш друг сер Генрі!

Він поспішив повз мене і схилився над мертвим тілом. Я почув, як він різко втягнув повітря, і сигара випала з його пальців.

— Хто... хто це? — затинаючись, промовив він.

— Це Селден, той утікач з прінстаунської в'язниці..

Степлтон обернув до нас мертвотно-бліде обличчя, але неймовірним зусиллям волі швидко опанував і подив, і розчарування. Його гострий погляд ковзнув від Холмса до мене.

— Боже мій! Яка жахлива історія! Як він загинув?

— Схоже, він зламав шию, впавши з цих скель. Ми з моїм другом прогулювалися болотами, коли почули крик.

— Я теж чув крик. Саме тому й вийшов сюди. Я непокоївся за сера Генрі.

— Чому саме за сера Генрі? — не стримався я.

— Бо я запросив його до себе. Коли він не прийшов, я здивувався, а почувши крики на болотах, природно, занепокоївся за його безпеку. До речі, — його очі знову швидко перебігли з мого обличчя на Холмса, — ви не чули нічого, окрім крику?

— Ні, — відповів Холмс. — А ви?

— Ні.

— Що ви маєте на увазі?

— О, ви ж знаєте ці селянські легенди про примарного собаку й тому подібне. Кажуть, його можна почути вночі на болотах. От я й подумав, чи не було сьогодні якихось доказів цього.

— Ми нічого такого не чули, — відповів я.

— А яка ваша думка щодо смерті цього бідолахи?

— Я не сумніваюся, що тривога й поневір'я довели його до безумства. Він метався болотами в шаленому стані й зрештою зірвався тут униз і зламав шию.

— Це здається найрозумнішим поясненням, — сказав Степлтон і зітхнув так, ніби відчув полегшення. — А що ви думаєте про це, містере Шерлок Холмс?

Мій друг чемно вклонився.

— Ви швидко мене впізнали, — мовив він.

— Ми чекали на вашу появу в цих краях ще відтоді, як доктор Ватсон прибув сюди. Ви вчасно застали трагедію.

— Авжеж. Думаю, пояснення мого друга цілком узгоджується з фактами. Завтра я повернуся до Лондона з дуже неприємним спогадом.

— О, ви повертаєтесь уже завтра?

— Саме такий мій намір.

— Сподіваюся, ваш візит пролив бодай трохи світла на ті дивні події, що так нас непокоїли?

Холмс лише знизав плечима.

— Не завжди вдається досягти того успіху, на який сподіваєшся. Слідчому потрібні факти, а не легенди чи чутки. Ця справа не принесла мені задоволення.

Мій друг говорив цілком відверто і безтурботно. Але Степлтон усе ще уважно вдивлявся в нього. Потім він повернувся до мене.

— Я запропонував би перенести цього бідолаху до мого дому, але це так налякає мою сестру, що я не можу на це наважитися. Думаю, якщо ми накриємо йому обличчя, він буде в безпеці до ранку.

Так і вирішили. Відхиливши запрошення Степлтона до його дому, ми з Холмсом вирушили до Баскервіль-Холу, залишивши натураліста повертатися самого.

Озирнувшись, ми побачили, як його постать повільно віддаляється через широкі болота, а позаду лишалася темна пляма на сріблястому схилі — там лежав чоловік, що знайшов такий страшний кінець.

— Нарешті ми зійшлися з ним упритул, — сказав Холмс, коли ми крокували болотами. — Які в нього нерви! Як швидко він опанував себе після того паралізуючого удару, коли зрозумів, що жертвою його задуму став не той чоловік. Я казав вам у Лондоні, Ватсоне, і повторюю знову: ще ніколи ми не мали супротивника, настільки гідного нашої сталі.

— Шкода, що він вас побачив.

— Спершу я теж так подумав. Але уникнути цього було неможливо.

— Як ви гадаєте, як це вплине на його плани тепер, коли він знає, що ви тут?

— Це може зробити його обережнішим, а може, навпаки, підштовхнути до відчайдушних дій. Як і більшість розумних злочинців, він може надто покладатися на власну хитрість і вважати, що цілком нас обдував.

— Чому б нам не заарештувати його просто зараз?

— Любий Ватсоне, ви народжені людиною дії. Ваш перший порив завжди — зробити щось рішуче. Але припустімо, лише заради розмови, що ми арештуємо його цієї ж ночі. І що це нам дасть? Ми не зможемо нічого довести. Ось у чому його диявольська хитрість! Якби він діяв через людського

посередника, ми могли б знайти докази. Але навіть якби ми витягли цього величезного собаку на світ Божий, це не допомогло б накинути мотузку на шию його господаря.

— Але ж у нас є справа.

— Ні, жодної. Лише здогади й припущення. Нас би просто висміяли в суді, якби ми прийшли з такою історією й такими доказами.

— А смерть сера Чарльза?

— Його знайшли мертвим без жодної рани. Ви й я знаємо, що він помер від смертельного жаху, і знаємо також, що саме його налякало. Але як змусити дванадцятьох байдужих присяжних це зрозуміти? Де сліди собаки? Де відбитки його іклів? Авжеж, ми знаємо, що собака не кусає мертвого тіла і що сер Чарльз був уже мертвий, перш ніж звір його наздогнав. Але все це треба довести, а ми не можемо.

— А що ж із сьогоднішньою ніччю?

— Ми не в кращому становищі. І знову ж — немає прямого зв'язку між собакою та смертю цієї людини. Ми не бачили собаки. Ми його чули, але не можемо довести, що він переслідував саме цього чоловіка. Та й мотиву немає. Ні, мій дорогий друже, нам доведеться примиритися з тим, що поки що у нас немає справи. І саме тому варто піти на будь-який ризик, щоб її здобути.

— І як ви збираєтесь це зробити?

— Я покладаю великі надії на те, що для нас зробить місіс Лора Лайонс, коли ми відкриємо їй справжній стан речей. І в мене є ще власний план. Досить на сьогодні своїх турбот; але я сподіваюся,

що ще до кінця завтрашнього дня нарешті візьму гору.

Більше я нічого не зміг витягнути з нього. Він ішов мовчки, занурений у думки, аж до воріт Баскервіль-Холу.

— Ви підете зі мною?

— Так. Я більше не бачу сенсу приховуватися. Але останнє слово, Ватсоне. Нічого не кажіть серові Генрі про собаку. Нехай думає, що смерть Селдена була такою, як її намагається пояснити Степлтон. Завтра йому знадобляться міцні нерви для випробування, яке на нього чекає. Адже, якщо я правильно пам'ятаю ваші записи, він запрошений на вечерю до цих людей.

— І я також.

— Тоді вам доведеться відмовитися, а він мусить піти сам. Це буде легко влаштувати. А тепер, якщо ми вже запізнилися на вечерю, гадаю, обидва ми цілком готові до пізньої вечері.

Розділ 13. Розставлені пастки

Сер Генрі був радше задоволений, ніж здивований, побачивши Шерлока Холмса, адже вже кілька днів очікував, що останні події зрештою витягнуть його з Лондона. Та все ж він здивовано звів брови, помітивши, що мій друг прибув без жодного багажу й не дав жодного пояснення його відсутності. Ми швидко подбали про все необхідне для нього, а згодом, сидячи за запізнілою вечерею, розповіли баронету стільки з нашого досвіду, скільки вважали за потрібне. Але спершу на мене чекало неприємне завдання — сповістити Баррімора та його дружину. Для нього ця звістка, можливо, стала безумовним

полегшенням, але вона гірко ридала, уткнувшись у свій фартух. Для всього світу він був людиною жорстокою, наполовину звіром, наполовину демоном; але для неї він назавжди залишився тим маленьким свавільним хлопчиком із її юних літ, дитиною, що колись чіплялася за її руку. Воістину лихий той чоловік, за яким не знайдеться жодної жінки, що оплаче його.

— Я цілий день нудився в будинку, відколи Ватсон пішов зранку, — сказав баронет. — Гадаю, мені належить хоч трохи похвали, бо я дотримав слова. Якби я не присягнувся не ходити самому, вечір міг би бути значно цікавішим, бо я отримав записку від Степлтона з запрошенням зайти до нього.

— Не сумніваюся, що вечір і справді був би значно цікавішим, — сухо мовив Холмс. — До речі, ви, мабуть, і не здогадуєтесь, що ми вже оплакували вас, вважаючи, ніби ви зламали собі шию?

Сер Генрі широко розплющив очі.

— Як це?

— Той бідолаха був одягнений у ваш одяг. Боюся, ваш слуга, який дав йому ці речі, може мати неприємності з поліцією.

— Навряд чи. Наскільки мені відомо, на них не було жодних позначок.

— Це щастя для нього... та, власне, й для всіх вас, бо в цій справі ви всі не зовсім на боці закону. Як сумлінний детектив, я навіть не певен, чи мій перший обов'язок — не заарештувати весь дім. Звіти Ватсона — вельми викривальні документи.

— А що ж до самої справи? — спитав баронет. — Вам вдалося хоч щось розплутати в цьому клубку?

Не скажу, що ми з Ватсоном стали набагато мудрішими відтоді, як приїхали сюди.

— Думаю, невдовзі я зможу пояснити вам усе значно ясніше. Це була надзвичайно важка й заплутана справа. Є ще кілька темних місць, які потребують світла... але світло вже наближається.

— У нас був один випадок, про який, певно, Ватсон вам уже розповів. Ми чули собаку на болоті, тож можу заприсягтися, що це не самі лише марновірства. Там, на Заході, я мав справу з псами і впізнаю одного по голосу. Якщо вам удасться накинути на нього намордник і посадити на ланцюг, я готовий поклястися, що ви — найвидатніший детектив усіх часів.

— Думаю, я зможу це зробити, якщо ви мені допоможете.

— Що скажете — те й зроблю.

— Чудово. Але я попрошу вас діяти сліпо, не вимагаючи щоразу пояснень.

— Як вам буде завгодно.

— Якщо ви погодитесь, гадаю, наша маленька загадка скоро буде розв'язана. Я не сумніваюся...

Раптом він урвався й завмер, втупившись кудись понад мою голову. Світло лампи падало на його обличчя, і в ту мить воно було таким зосередженим і нерухомим, що скидалося на витончену античну статую — уособлення пильності й напруженого очікування.

— Що сталося? — вигукнули ми обидва.

Коли він опустил погляд, я помітив, що він стримує якийсь внутрішній хвилювання. Його риси залишалися спокійними, але в очах світився веселий тріумф.

— Пробачте захоплення знавця, — мовив він, змахнувши рукою в бік ряду портретів, що вкривали протилежну стіну. — Ватсон не визнає, що я щось тямлю в мистецтві, але це лише ревності, бо наші погляди на нього не збігаються. А втім, це справді чудова галерея портретів.

— Що ж, приємно чути таку оцінку, — сказав сер Генрі, кинувши на мого друга здивований погляд. — Я не вдаю, що розуміюся на таких речах, і, мабуть, краще оцінив би коня чи бика, ніж картину. Не знав, що ви знаходите час і для такого.

— Я знаю, що є гарним, коли це бачу, а зараз саме бачу. Ось це, ручаюся, пензля Кнеллера — та леді в блакитному шовку он там, а той поважний пан у перуці, мабуть, написаний Рейнольдсом. Усі вони, гадаю, родинні портрети?

— Усі до одного.

— Ви знаєте їхні імена?

— Баррімор мене навчав, і, гадаю, уроки я засвоїв досить добре.

— А хто цей джентльмен із телескопом?

— Це контр-адмірал Баскервіль, який служив під командуванням Родні у Вест-Індії. А той чоловік у синьому камзолі з сувоєм паперу в руці — сер Вільям Баскервіль, голова комітетів Палати громад за часів Пітта.

— А цей кавалер навпроти мене — у чорному оксамиті й мереживі?

— А, про нього вам справді слід знати. Це винуватець усіх наших лих — той самий лиховісний Г'юго, з якого й почалася історія Пса Баскервільів. Його нам забути не судилося.

Я з цікавістю й подивом вдивлявся в портрет.

— Господи! — мовив Холмс. — На вигляд це досить тихий і лагідний чоловік, але, гадаю, в його очах причаївся диявол. Я уявляв його собі міцнішим і грубішим на вигляд.

— У справжності портрета сумніву немає: на звороті полотна є ім'я і дата — 1647 рік.

Більше Холмс майже нічого не сказав, але образ старого гувльіси, здавалося, дивно полонив його, і протягом вечері його погляд раз у раз повертався до нього. Лише пізніше, коли сер Генрі пішов до своєї кімнати, я зміг простежити хід його думок. Холмс провів мене назад до бенкетної зали, тримаючи в руці свічку, і підніс її до потемнілого від часу портрета на стіні.

— Бачиш тут щось?

Я вдивився в широкий капелюх із пір'ям, у довгі кучеряві пасма, в білий мереживний комір і суворе пряме обличчя між ними. Це не було обличчя жорстокої людини, але в ньому відчувалася холодна стриманість, твердість і суворість; тонкі міцно стиснуті губи й крижаний, нетерпимий погляд.

— Нагадує когось?

— У підборідді є щось від сера Генрі.

— Лише натяк, можливо. Але зачекай!

Він став на стілець і, тримаючи свічку в лівій руці, правою прикрив широкий капелюх і довгі локони.

— Боже правий! — вигукнув я вражено.

Із полотна на мене раптом глянуло обличчя Степлтона.

— Ага, тепер бачиш. Мої очі привчені досліджувати обличчя, а не їхні прикраси. Перша риса доброго слідчого — вміння бачити крізь маскування.

— Це неймовірно! Наче його власний портрет.

— Так, цікавий приклад спадкового повернення до предків — і тілесного, і духовного. Досить вивчити родинні портрети, щоб увірувати в переселення душ. Цей чоловік — Баскервіль, у цьому немає сумніву.

— Із зазіханням на спадщину.

— Саме так. Цей випадковий портрет дав нам одну з найважливіших ланок, яких бракувало. Ми його маємо, Ватсоне, маємо! І смію заприсягтися, що ще до завтрашньої ночі він тріпотітиме в нашій сітці так само безпорадно, як один із його власних метеликів. Шпилька, корок, картка — і ми додамо його до колекції на Бейкер-стріт!

Він вибухнув одним зі своїх рідкісних нападів сміху, відвертаючись від портрета. Я нечасто чув, як сміється Холмс, і щоразу це віщувало комусь недобре.

Наступного ранку я прокинувся вдосвіта, але Холмс уже був на ногах раніше за мене: коли я одягався, побачив, як він повертається алеєю.

— Сьогодні нас чекає насичений день, — мовив він, потираючи руки з радістю дії. — Усі сіті вже розставлені, і полювання ось-ось почнеться. До кінця дня ми знатимемо, чи впіймали нашу велику, сухорляву щуку з важкою щелепою, чи вона вислизнула крізь тенета.

— Ви вже були на болоті?

— Я відправив із Грімпена повідомлення до Принстауна про смерть Селдена. Думаю, могу пообіцяти, що жодного з вас ця справа більше не зачепить. А ще я зв'язався зі своїм вірним Картрайтом, який, певно, зачах би під дверима моєї хатини, мов пес на могилі господаря, якби я не заспокоїв його щодо своєї безпеки.

— Який наш наступний крок?

— Побачити сера Генрі. А ось і він!

— Доброго ранку, Холмсе, — сказав баронет. — Ви виглядаєте, мов генерал, який готує битву разом зі своїм начальником штабу.

— Саме так і є. Ватсон щойно питав про накази.

— І я теж питаю.

— Чудово. Як я розумію, сьогодні ввечері ви запрошені на вечерю до наших друзів Степлтонів.

— Сподіваюся, ви теж підете. Вони дуже гостинні люди й, певен, були б раді вас бачити.

— Боюся, що ми з Ватсоном мусимо повернутися до Лондона.

— До Лондона?

— Так. Думаю, саме там ми зараз будемо кориснішими.

Обличчя баронета помітно витягнулося.

— Я сподівався, що ви проведете мене крізь цю справу до кінця. Маєток і болота — не надто приємне місце, коли залишаєшся сам.

— Любий друже, ви повинні цілком довіритися мені й виконати все, що я скажу. Скажіть вашим друзям, що ми були б раді супроводжувати вас, але нагальна справа вимагає нашої присутності в місті. Ми сподіваємося дуже скоро повернутися до Девонширу. Ви передасте їм це?

- Якщо ви наполягаєте.
- Запевняю вас, іншого виходу немає.

По похмурому чолу баронета я бачив, що він глибоко вражений тим, що вважав нашою зрадою й покиданням його напризволяще.

— Коли ви хочете вирушити? — холодно запитав він.

— Відразу після сніданку. Ми поїдемо до Кумб-Трейсі, але Ватсон залишить тут свої речі як запоруку того, що повернеться. Ватсоне, ви напишете Степлтону записку й повідомите, що шкодуєте, але не зможете прийти.

— У мене є сильне бажання поїхати з вами до Лондона, — сказав баронет. — Чому я маю залишатися тут сам?

— Бо це ваш пост і ваш обов'язок. Бо ви дали мені слово виконувати все, що я скажу, а я наказую вам залишитися.

— Гаразд, тоді залишуся.

— І ще одна вказівка! Я хочу, щоб ви поїхали до Мерріпіт-хаусу. Але відправте екіпаж назад і дайте знати, що збираєтеся повернутися пішки.

— Пішки через болота?

— Так.

— Але ж ви стільки разів застерігали мене ніколи цього не робити.

— Цього разу це безпечно. Якби я не був цілком упевнений у вашій витримці й мужності, я б цього не пропонував. Але це необхідно.

— Тоді я так і зроблю.

— І якщо вам дороге життя, не сходьте з прямої стежки, що веде від Мерріпіт-хаусу до Грімпенської дороги. Це ваш природний шлях додому.

— Я виконаю все точно, як ви кажете.

— Чудово. А я хотів би вирушити якомога швидше після сніданку, щоб дістатися Лондона ще до вечора.

Цей план надзвичайно мене здивував, хоча я пам'ятав, що Холмс ще напередодні ввечері сказав Степлтону, ніби його візит завершиться наступного дня. Та мені й на думку не спадало, що він захоче взяти мене з собою; ще менше я міг зрозуміти, як ми обидва можемо бути відсутні саме в ту мить, яку він сам назвав вирішальною. Але залишалось лише беззастережно коритися. Тож ми попрощалися з нашим похмурим другом, і за кілька годин уже стояли на станції Кумб-Трейсі, відпустивши екіпаж назад.

На платформі нас чекав маленький хлопчина.

— Будуть накази, сер?

— Сядеш на цей потяг до міста, Картрайте. Щойно прибудеш, відразу надішлеш телеграму серу Генрі Баскервілю від мого імені: якщо він знайде мій записник, який я загубив, нехай вишле його рекомендованою поштою на Бейкер-стріт.

— Так, сер.

— І дізнайся в конторі станції, чи немає для мене повідомлення.

Хлопець повернувся з телеграмою, яку Холмс передав мені. Там було написано:

«Телеграму отримав. Виїжджаю з ордером без підпису. Прибуття о 5:40. Лестрейд».

— Це відповідь на мою ранкову телеграму. На мою думку, він найкращий серед професійних

детективів, і, можливо, нам знадобиться його допомога. А тепер, Ватсоне, гадаю, ми не змарнуємо часу, якщо навідаємо вашу знайому, місіс Лору Лайонс.

Його план почав вимальовуватися для мене. Він мав намір використати баронета, щоб переконати Степлтонів, ніби ми справді поїхали, а самі повернутися саме в ту мить, коли будемо найбільше потрібні. Та телеграма з Лондона, якщо сер Генрі покаже її Степлтонам, мала остаточно розвіяти всі їхні підозри. Я вже ніби бачив, як наші сіті дедалі тісніше змикаються навколо тієї худорлявої щуки з важкою щелепою.

Місіс Лора Лайонс була у своєму кабінеті, і Шерлок Холмс почав розмову з такою прямою й відвертістю, що це помітно її вразило.

— Я розслідую обставини смерті покійного сера Чарльза Баскервіля, — сказав він. — Мій друг, доктор Ватсон, повідомив мені все, що ви йому розповіли... і також те, що ви приховали.

— Що саме я приховала? — зухвало запитала вона.

— Ви зізналися, що просили сера Чарльза прийти до хвіртки о десятій годині. Ми знаємо, що саме там і саме в той час він помер. Але ви приховали, який зв'язок існує між цими подіями.

— Жодного зв'язку немає.

— Тоді цей збіг і справді надзвичайний. Але, думаю, нам усе ж вдасться встановити цей зв'язок. Я хочу бути з вами цілком відвертим, місіс Лайонс. Ми розглядаємо цю справу як убивство, і докази можуть викрити не лише вашого друга містера Степлтона, а й його дружину.

Жінка схопилася зі стільця.

— Його дружину?! — вигукнула вона.

— Це вже не таємниця. Та, кого він видавав за свою сестру, насправді є його дружиною.

Місіс Лайонс знову повільно опустилася на стілець. Її руки вчепилися в бильця так міцно, що я побачив: рожеві нігті побіліли від напруження.

— Його дружина... — повторила вона. — Його дружина! Але ж він не одружений!

Шерлок Холмс лише знизав плечима.

— Доведіть мені це! Доведіть! І якщо ви зможете...

Лютий блиск у її очах сказав більше, ніж будь-які слова.

— Я привів докази, щоб зробити це, — мовив Холмс, дістаючи з кишені кілька паперів. — Ось фотографія цього подружжя, зроблена в Йорку чотири роки тому. На звороті написано: «Містер і місіс Ванделер», але вам не важко буде впізнати його, а також і її, якщо ви знаєте її в обличчя. А ось три письмові описи зовнішності містера та місіс Ванделер, зроблені надійними свідками, які в той час утримували приватну школу Святого Олівера. Прочитайте їх і подивіться, чи зможете ви тепер сумніватися в особах цих людей.

Вона кинула на них погляд, а потім підвела на нас очі — її обличчя застигло, ставши нерухомим лицем зневіреної жінки.

— Містере Холмсе, — сказала вона, — цей чоловік пропонував мені шлюб за умови, що я зможу розлучитися зі своїм чоловіком. Він брехав мені, цей мерзотник, у всі можливі способи. Жодного слова правди він мені ніколи не сказав. І чому —

чому? Я уявляла собі, що все це робиться заради мене. Але тепер я бачу, що ніколи не була нічим іншим, як просто слухняним знаряддям у його руках. Чому я повинна залишатися вірною тому, хто ніколи не тримав слова переді мною? Чому я маю намагатися захистити його від наслідків його власних злочинних діянь? Запитуйте мене про що завгодно, і я нічого від вас не приховую. В одному присягаюся вам: коли я писала того листа, я й гадки не мала заподіяти якесь лихо старому джентльменові, котрий був моїм найдобрішим другом.

— Я цілком вірю вам, мадам, — мовив Шерлок Холмс. — Оповідь про ці події, мабуть, дуже болюча для вас, і, можливо, вам буде легше, якщо я сам розповім, що сталося, а ви виправите мене, якщо я припущуся якоїсь суттєвої помилки. Надіслати цього листа вам підказав Степлтон?

— Він піддиктував його.

— Я припускаю, що причиною, яку він навів, було те, що ви отримуєте допомогу від сера Чарльза на судові витрати, пов'язані з вашим розлученням?

— Саме так.

— А потім, після того як ви відправили листа, він відмовив вас від цієї зустрічі?

— Він сказав мені, що це зачепить його самоповагу, якщо якийсь інший чоловік дасть гроші на таку справу, і що хоч він і сам бідний, але віддасть останній пенні, аби усунути перешкоди, які нас розділяють.

— Він виявляє себе як вельми послідовна натура. І після цього ви нічого не чули, аж поки не прочитали в газеті повідомлення про смерть?

— Нічого.

— І він змусив вас заприсягтися нікому не казати про вашу зустріч із сером Чарльзом?

— Так, змусив. Він сказав, що ця смерть дуже таємнича і що на мене неодмінно впаде підозра, якщо факти впливуть назовні. Він залякав мене, примусивши мовчати.

— Цілком зрозуміло. Але у вас були свої підозри?

Вона завагалася й опустила очі.

— Я знала його, — промовила вона. — Але якби він залишався вірним мені, я б до кінця була вірною йому.

— Гадаю, що загалом ви щасливо врятувалися, — зауважив Шерлок Холмс. — Ви тримали його в своїх руках, і він знав це, і все ж ви залишилися живі. Кілька місяців ви ходили по самому краю прірви. А тепер ми мусимо побажати вам доброго ранку, місіс Лайонс, і дуже ймовірно, що невдовзі ви знову про нас почувете.

— Наша справа набуває завершеного вигляду, і труднощі одна за одною тануть перед нами, — сказав Холмс, коли ми стояли в очікуванні прибуття експреса з міста. — Скоро я буду в змозі звести в одне зв'язне оповідання один із найдивніших і найсенсаційніших злочинів нашого часу. Дослідники кримінології згадають аналогічні випадки в Гродно, в Україні, у 1866 році, і, звісно, вбивства Андерсона в Північній Кароліні, але ця справа має деякі особливості, притаманні суто їй. Навіть зараз ми не маємо чітких доказів проти цього вельми хитрого чоловіка. Але я дуже здивуюся, якщо все не проясниться ще до того, як ми сьогодні вклядемося спати.

Лондонський експрес із гуркотом підкотив до станції, і з вагона першого класу вискочив маленький, жилавий чоловік, схожий на бульдога. Ми всі троє потиснули один одному руки, і я одразу

помітив із того благоговіння, з яким Лестрейд позирав на мого супутника, що він багато чого навчився з тих часів, коли вони вперше працювали разом. Я добре пам'ятав те презирство, яке теорії мислителя викликали колись у цієї практичної людини.

— Є щось хороше? — запитав він.

— Найбільша справа за останні роки, — відказав Холмс. — Ми маємо дві години, перш ніж нам треба буде думати про виїзд. Гадаю, ми могли б використати цей час, щоб пообідати, а потім, Лестрейде, ми виженемо лондонський туман із вашого горла, давши вам ковтнути чистого нічного повітря Дартмура. Ніколи там не бували? Ну що ж, не думаю, що ви забудете свій перший візит.

Розділ 14. Собака Баскервілів

Шерлок Голмс мав одну ваду — якщо, звісно, це можна назвати вадю: він надзвичайно неохоче ділився своїми задумами з будь-ким аж до тієї миті, коли вони мали здійснитися. Частково це пояснювалося його владною натурою, що любила керувати людьми й дивувати тих, хто був поруч. Частково ж причиною була його професійна обережність, яка змушувала його не залишати місця для жодного ризику. Проте для тих, хто виступав його помічниками та виконавцями, така риса була справжнім випробуванням.

Я не раз потерпав від цього, але ніколи так сильно, як під час нашої довгої поїздки крізь темряву. Попереду на нас чекало велике випробування; ми ось-ось мали зробити останню спробу, і все ж Голмс не сказав ані слова про свій задум. Мені залишалося лише здогадуватися, як саме він збирається діяти.

Нарешті холодний вітер ударив нам в обличчя, а по обидва боки вузької дороги розляглася темна безмежність. Я зрозумів, що ми знову опинилися на болотах. Від хвилювання й передчуття пригоди мої нерви були напружені до краю. Кожен крок коней, кожен оберт коліс наближав нас до найважливішої події.

Присутність візника найнятого екіпажа заважала нам говорити відверто, тому доводилося вести мову про дрібниці, хоча серця наші билися від хвилювання та очікування. Тож я відчув справжнє полегшення, коли ми нарешті проїхали повз будинок Френклєнда і зрозуміли, що вже близько до Баскервіль-холу та місця майбутніх подій.

Ми не під'їхали до самого входу, а зійшли біля воріт алеї. Екіпаж відпустили, наказавши візникові негайно повертатися до Кум-Трейсі, а самі рушили пішки до Мерріпіт-хаусу.

— Ви озброєні, Лестрейде? — запитав Голмс.

Маленький детектив усміхнувся.

— Поки на мені штани, у мене є кишень біля пояса. А поки є кишень — у ній знайдеться дещо корисне.

— Чудово! Ми з моїм другом також готові до будь-яких несподіванок.

— Ви надто потайливі у цій справі, містєре Голмсе. То яка ж у нас гра?

— Гра в очікування.

— Слово честі, місце не з найприємніших, — промовив детектив, здригнувшись і озирнувшись на похмурі схили пагорбів та величезне озеро туману,

що вкривало Грімпенське болото. — Бачу попереду вогні будинку.

— Це Мерріпіт-хаус і кінець нашої дороги. Прошу вас іти навшпиньки й не говорити голосніше за шепіт.

Ми обережно рушили стежкою, ніби прямували просто до будинку, але приблизно за двісті ярдів Голмс зупинив нас.

— Тут буде добре, — сказав він. — Ці скелі праворуч стануть чудовим укриттям.

— Ми чекатимемо тут?

— Так. Тут і влаштуємо нашу маленьку засідку. Сідайте в цю западину, Лестрейде. Ви ж були всередині будинку, Ватсоне? Чи можете пригадати розташування кімнат? Що це за вікна з ґратками на цьому кінці будівлі?

— Гадаю, кухонні.

— А те, що світиться так яскраво?

— Безперечно, їдальня.

— Штори підняті. Ви найкраще знаєте місцевість. Тихенько підкрадьтесь й подивіться, що вони роблять. Але заради Бога, не дайте їм зрозуміти, що за ними стежать!

Я навшпиньки спустився стежкою й присів за низькою стіною, що оточувала хирлявий фруктовий сад. Крадькома рухаючись у її тіні, я дістався місця, звідки міг добре бачити крізь незашторене вікно.

У кімнаті було лише двоє чоловіків — сер Генрі та Степлтон. Вони сиділи по обидва боки круглого столу, повернувшись до мене профілями. Обидва курили сигари; перед ними стояли кава та вино.

Степлтон жваво щось розповідав, тоді як баронет виглядав блідим і розсіяним. Можливо, думка про самотню нічну дорогу через зловісні болота тяжіла над ним.

Поки я спостерігав, Степлтон підвівся й вийшов із кімнати. Сер Генрі знову наповнив келих і відкинувся на спинку крісла, повільно випускаючи клуби сигарного диму.

Я почув скрип дверей і чіткий хрускіт чобіт по гравію. Кроки пролунали стежкою по інший бік стіни, біля якої я причаївся. Обережно визирнувши, я побачив, як натураліст зупинився біля дверей господарської будівлі в кутку саду. Ключ повернувся в замку, і в ту ж мить ізсередины долинув дивний шарудливий звук, ніби хтось вовтузився.

Степлтон пробув усередині не більше хвилини. Потім я знову почув клацання ключа. Він повернувся тією ж стежкою й увійшов до будинку. Я побачив, як він приєднався до свого гостя, після чого тихо відступив назад до місця, де чекали мої товариші, щоб розповісти їм про все побачене.

— Отже, Ватсоне, ви кажете, що леді там немає? — запитав Голмс, коли я закінчив свою розповідь.

— Ні, її там немає.

— То де ж вона може бути, якщо світло горить лише на кухні та в їдальні?

— Не маю жодного уявлення.

Я вже згадував, що над великим Грімпенським болотом висів густий білий туман. Він повільно плив у наш бік і нагромаджувався перед нами, мов стіна — невисока, але щільна й чітко окреслена. Місяць освітлював його, і туман нагадував безкрає

крижане поле, що мерехтіло сріблом, а далекі скелі здіймалися над його поверхнею, немов острови.

Холмс не відводив від нього очей і нетерпляче бурмотів собі під ніс, спостерігаючи за його повільним рухом.

— Він наближається до нас, Ватсоне.

— Це небезпечно?

— Дуже небезпечно. Це єдине, що могло зруйнувати всі мої плани. Він не повинен затриматися надовго. Уже десята година. Від того, чи встигне він вийти до того, як туман накриє стежку, залежить наш успіх, а можливо, й його життя.

Над нами ніч була ясна й спокійна. Холодно й яскраво сяяли зорі, а половинка місяця заливала все навколо м'яким, непевним світлом. Перед нами темнів масивний силует будинку. Його зубчастий дах і численні димарі чітко вимальовувалися на тлі сріблястого неба. Широкі смуги золотого світла з нижніх вікон простягалися через сад і болото.

Раптом одна з них згасла. Слуги покинули кухню. Тепер світло лишалося тільки в їдальні, де двоє чоловіків — убивця-господар і його нічого не підозрюючий гість — усе ще сиділи за сигарами.

Щохвилини біла туманна рівнина, що вкривала половину болота, підповзала все ближче до будинку. Уже перші легкі пасма туману закручувалися перед освітленим вікном. Дальню стіну саду вже не було видно, а дерева виринали з вихорів білої пари. Ми спостерігали, як туман огортає обидва кути будинку й зливається в одну суцільну масу, над якою верхній поверх і дах ніби пливли, мов дивний корабель на примарному морі.

Холмс із роздратуванням ударив кулаком по скелі перед собою і нетерпляче тупнув ногою.

— Якщо він не вийде за чверть години, стежка буде повністю вкрита. А ще через пів години ми не побачимо навіть власних рук.

— Може, відступимо далі, на височину?

— Так, мабуть, так буде краще.

І ми відходили перед туманом усе далі, поки не опинилися приблизно за пів милі від будинку. Але й там це густе біле море, посріблене місячним сяйвом по краях, неблаганно насувалося на нас.

— Ми відійшли занадто далеко, — сказав Холмс. — Не можна ризикувати. Він може загинути раніше, ніж добереться до нас. За будь-яку ціну ми повинні триматися тут. Він упав на коліна й притулив вухо до землі.

— Дякувати Богові, здається, я чую його кроки.

Тишу болота порушив звук швидких кроків. Причаївшись між камінням, ми напружено вдивлялися в сріблясту завісу туману перед нами. Кроки ставали дедалі голоснішими, і раптом крізь туман, наче крізь завісу, вийшов чоловік, на якого ми чекали. Він здивовано озирнувся, опинившись під чистим зоряним небом, а потім швидко рушив стежкою. Пройшов зовсім поруч із нами й почав підніматися схилом позаду. Йдучи, він раз по раз озирався через плече, немов відчував незрозумілу тривогу.

— Тсс! — раптом вигукнув Холмс.

Я почув різке клацання зведеного курка револьвера.

— Обережно! Воно наближається!

З глибини туману долинув сухий, безперервний тупіт. Хмара була вже за п'ятдесят ярдів від нас, і ми всі троє вдвлялися в неї, не знаючи, який жах ось-ось вирветься назовні.

Я стояв поруч із Холмсом і на мить глянув на його обличчя. Воно було бліде й сповнене тріумфу; очі яскраво блищали в місячному світлі. Та раптом вони широко розкрилися від подиву. У ту ж мить Лестрейд видав крик жаху й упав ниць на землю. Я схопився на ноги. Рука мимоволі стиснула пістолет, але розум наче заціпенів від страху перед тим страшним створінням, яке вискочило з туману. То був пес. Величезний, чорний як вугілля пес. Але не такий, якого будь-коли бачили людські очі. З його роззявленої пащі виривалося полум'я. Очі палали моторошним вогнем. Морда, загривок і груди були охоплені мерехтливим сяйвом.

Навіть у найстрашнішому маренні хворого мозку неможливо було уявити істоту більш дику, жахливу й пекельну, ніж ця темна постать і ця люта морда, що вирвалася до нас із туманної стіни. Велетенський чорний звір величезними стрибками мчав стежкою, наздоганяючи нашого друга. Ми були настільки приголомшені цим видінням, що дозволили йому проскочити повз нас, перш ніж отямилися.

Тоді Холмс і я одночасно вистрілили. Пес видав моторошне виття, яке свідчило, що принаймні одна куля влучила в ціль. Але він не зупинився. Далеко попереду ми побачили сера Генрі. Він озирнувся назад. Його обличчя було білим у місячному світлі, а руки підняті від жаху. Безпорадно він дивився на страхіття, що переслідувало його.

Та той болісний крик звіра миттєво розвіяв наш страх. Якщо його можна поранити — значить, він смертний. А якщо смертний — його можна вбити. Ніколи в житті я не бачив, щоб людина бігла так, як Холмс тієї ночі. Я вважаюся доволі швидким, але він залишив мене далеко позаду так само легко, як я залишив позаду маленького детектива.

Поки ми мчали стежкою, попереду лунали відчайдушні крики сера Генрі та глухий рев гончака. Я встиг побачити, як звір стрибнув на свою жертву, збив її з ніг і вчепився в горло.

Але тієї ж миті Голмс випустив у його бік усі п'ять куль свого револьвера. З останнім виттям агонії пес перекинувся на спину, шалено загрибаючи лапами повітря, а потім безсило впав набік. Задихаючись від бігу, я нахилився над ним і приставив пістолет до його страшної, мерехтливої голови. Та натискати на гачок уже не було потреби. Велетенський пес був мертвий.

Сер Генрі лежав непритомний там, де впав. Ми розстебнули йому комір, і Голмс із полегшенням прошепотів подячну молитву, переконавшись, що на його шиї немає жодної рани й допомога прийшла вчасно. Незабаром повіки нашого друга здригнулися, і він слабко ворухнувся.

Лестрейд підніс до його губ флягу з бренді, і за мить на нас дивилися двоє переляканих очей.

— Боже мій... — прошепотів він. — Що це було? Що це, заради всього святого?

— Воно мертво, хай би що це було, — відповів Голмс. — Ми назавжди поклали край сімейному привиду Баскервілів.

Перед нами лежала справді жахлива істота. Це був не чистокровний благдаунд і не мастиф, а щось середнє між ними — худорляве, люте й завбільшки майже з молоду левицю. Навіть у смерті його величезні щелепи ніби стікали блакитним полум'ям, а маленькі глибоко посаджені очі були обведені вогненними кільцями. Я торкнувся рукою його сяючої морди. Коли підняв долоню, мої пальці світилися в темряві.

— Фосфор, — сказав я.

— Хитро підготовлено, — сказав Холмс, нахилиючись над мертвим собакою й принохуючись до нього. — Жодного запаху, який міг би завадити його нюху. Ми винні вам щирі вибачення, сере Генрі, за те, що піддали вас такій небезпеці. Я очікував побачити гончака, але не таке страхіття. А туман залишив нам надто мало часу, щоб зустріти його належним чином.

— Ви врятували мені життя.

— Спочатку поставивши його під загрозу. Чи вистачить вам сил підвестися?

— Дайте мені ще ковток бренді — і я буду готовий до будь-чого. Так... А тепер допоможіть мені встати. Що ви збираєтеся робити далі?

— Залишити вас тут. Сьогодні вночі ви вже не здатні до нових пригод. Якщо зачекаєте, хтось із нас повернеться разом із вами до Баскервіль-холу.

Сер Генрі спробував підвестися, але був ще смертельно блідий і тремтів усім тілом. Ми допомогли йому сісти на камінь, де він залишився сидіти, тремтячи й закривши обличчя руками.

— Ми змушені вас покинути, — сказав Холмс. — Наша справа ще не завершена, а кожна хвилина має

значення. Ми маємо докази. Тепер нам залишилося знайти саму людину.

— Шанси застати його в будинку мізерні, — додав він, коли ми швидко рушили назад стежкою. — Ці постріли, напевно, дали йому зрозуміти, що гра закінчена.

— Ми були досить далеко, а туман міг приглушити звук.

— Він ішов за собакою, щоб відкликати його — у цьому можете не сумніватися. Ні, ні, до цього часу він уже втік. Але ми все одно обшукаємо будинок.

Вхідні двері були відчинені, тож ми кинулися всередину й почали оглядати кімнату за кімнатою, на превеликий подив старого слуги, який трапився нам у коридорі. Світло горіло лише в їдальні, але Холмс схопив лампу й не залишив без уваги жодного закутка будинку.

Того, кого ми переслідували, ніде не було. Проте на другому поверсі двері однієї зі спалень виявилися замкненими.

— Тут хтось є! — вигукнув Лестрейд. — Я чую рух. Відчиняйте!

Зсередини долинуло тихе стогнання й шарудіння. Холмс сильним ударом ноги вибив двері біля замка, і вони розчахнулися. З пістолетами наготові ми втрьох увірвалися до кімнати. Та замість відчайдушного злочинця, якого сподівалися побачити, перед нами постала настільки дивна й несподівана картина, що ми на мить завмерли від подиву. Кімнату було перетворено на невеликий музей. Уздовж стін стояли скляні шафи з колекцією метеликів і молей — захопленням, якому цей

складний і небезпечний чоловік присвячував свій вільний час.

Посеред кімнати височіла дерев'яна опора, що підтримувала стару прогнилу балку під дахом. До цієї опори була прив'язана людина. Її так щільно обмотали простирадлами й мотузками, що спочатку неможливо було зрозуміти, чоловік це чи жінка. Один рушник був затягнутий навколо шиї й прикріплений до стовпа. Інший закривав нижню частину обличчя. Над ним дивилися на нас темні очі, сповнені болем, сорому й відчаю. За хвилину ми зірвали кляп, розв'язали пута, і місіс Степлтон безсило впала на підлогу. Коли її прекрасна голова схилилася на груди, я побачив яскраво-червоний слід від удару батоном на її шиї.

— Негідник! — вигукнув Холмс. — Лестрейде, швидше брєнді! Посадіть її в крісло. Вона знепритомніла від жорстокого поводження та виснаження.

Невдовзі жінка розплющила очі.

— Він у безпеці? — прошепотіла вона. — Йому вдалося втекти?

— Від нас він не втече, мадам.

— Ні, ні, я не про чоловіка. Сер Генрі? Він живий?

— Так.

— А собака?

— Мертвий.

З її грудей вирвався довгий полегшений зітх.

— Слава Богу! Слава Богу! О, цей лиходій! Подивіться, що він зі мною зробив!

Вона витягнула руки з рукавів, і ми з жахом побачили, що вони вкриті синцями.

— Але це ніщо... зовсім ніщо. Він катував і паплюжив мою душу. Я могла терпіти побої, самотність, життя в обмані — усе, поки ще вірила, що він мене любить. Але тепер я знаю: і в цьому я була лише його жертвою та знаряддям.

Вона розридалася.

— Ви не бажаєте йому добра, мадам, — сказав Голмс. — Тоді скажіть, де нам його шукати. Якщо колись ви допомагали йому чинити зло, допоможіть тепер нам і спокутуйте свою провину.

— Є лише одне місце, куди він міг утекти, — відповіла вона. — Посеред болота є острів із покинутою олов'яною копальнею. Там він тримав свого собаку. Там же облаштував собі сховище. Туди він і подався.

За вікном туман лежав густою білою стіною. Голмс підняв лампу.

— Подивіться, — сказав він. — Сьогодні вночі ніхто не знайде дороги через Грімпенське болото.

Жінка раптом засміялася й заплескала в долоні. Її очі й зуби блиснули диким тріумфом.

— Він, можливо, знайде шлях усередину, але ніколи не вибереться назад! — вигукнула вона. — Як він побачить дороговказні кілки в такому тумані? Ми ставили їх разом, щоб позначити стежку через болото. О, якби ж я сьогодні могла їх повисмикувати! Тоді він повністю опинився б у ваших руках!

Було очевидно, що будь-яке переслідування марне, доки не розсіється туман. Тому ми залишили Лестрейда господарювати в будинку, а Холмс і я

повернулися разом із баронетом до Баскервіль-холу.

Історію Степлтонів більше не можна було приховувати від сера Генрі. Він мужньо переніс удар, дізнавшись правду про жінку, яку кохав. Та пережите тієї ночі настільки підірвало його нерви, що до ранку він уже марив у гарячці під наглядом доктора Мортімера. Згодом їм судилося разом здійснити навколосвітню подорож, перш ніж сер Генрі знову став тим здоровим, життєрадісним чоловіком, яким був до того, як став господарем цього зловісного маєтку.

І ось я швидко наближаюся до завершення цієї незвичайної розповіді, у якій намагався передати читачеві ті темні страхи й неясні здогади, що так довго затьмарювали наше життя й зрештою привели до таких трагічних подій.

Уранці після загибелі собаки туман розвіявся, і місіс Степлтон показала нам місце, де вони проклали стежку через болото. Лише тоді ми посправжньому усвідомили весь жах її життя, побачивши, з якою радістю та нетерпінням вона допомагала нам вийти на слід свого чоловіка.

Ми залишили її на вузькому півострові твердої торф'яної землі, що клином врізався в безмежні трясовини. Від його краю де-не-де стирчали тонкі жердини, які позначали звивисту стежку. Вона петляла від одного купиння до іншого серед вкритих зеленою плівкою ям і смердючих драговин, що ставали смертельною пасткою для будь-якого чужинця.

Високий очерет і пишні слизькі водяні рослини виділяли запах гниття, а важкі болотні випари били нам у лице. Не раз один необережний крок

занурював нас по стегна в темну тремтливу трясовину, яка хвилями здригалася навколо ніг на багато ярдів довкола.

Болото чітко тримало нас за підбори. Коли ми провалювалися в нього, здавалося, ніби якась зла рука тягне нас униз, у ті огидні безодні. Такою похмурою й цілеспрямованою була сила, з якою воно стискало свою жертву.

Лише раз ми натрапили на слід того, хто проходив тут раніше за нас.

Із купини пухівки, що здіймалася над багнукою, стирчав якийсь темний предмет. Голмс ступив убік від стежки, щоб схопити його, і миттю провалився по пояс. Якби ми не витягли його, він навряд чи ще коли-небудь ступив би на тверду землю.

Піднявши знахідку над головою, він показав нам старий чорний черевик.

На внутрішньому боці шкіри було витиснено:

«Meyers, Toronto».

— Варто було прийняти цю грязьову ванну, — сказав він. — Це зниклий черевик нашого друга сера Генрі.

— Степлтон викинув його під час втечі?

— Саме так. Він залишив його при собі після того, як використав для того, щоб пустити собаку по сліду. Коли зрозумів, що все втрачено, кинувся тікати, все ще стискаючи його в руці. А тут відкинув убік. Принаймні тепер ми знаємо, що до цього місця він дістався живим і неушкодженим.

Більше ми так нічого й не дізналися, хоча могли багато про що здогадуватися.

Знайти відбитки ніг у болоті було неможливо: рідкий мул швидко затягував будь-які сліди. Та коли ми нарешті дісталися твердішого ґрунту по той бік трясовини, усі жадібно шукали хоч якісь ознаки його проходу.

Але не знайшли нічого.

Якщо земля говорила правду, то Степлтон так і не дістався острова-притулку, до якого прямував тієї останньої ночі крізь туман.

Десь у самому серці Грімпенського болота, у смердючій трясовині, що затягнула його в себе, навіки похований цей холодний і безжальний чоловік.

На острові, оточеному болотами, де він переховував свого дикого спільника, ми знайшли чимало слідів його перебування.

Велике колесо від механізму та шахтний ствол, наполовину засипаний сміттям, указували на місце покинутої олов'яної копальні. Поряд виднілися руїни будиночків шахтарів, які, певно, залишили це місце через сморід навколишніх боліт.

В одному з цих будинків ми побачили залізне кільце з ланцюгом і купу обгризених кісток — очевидні докази того, де тримали страшного пса.

Серед уламків лежав скелет, до якого ще прилипли пасма бурої шерсті.

— Собака! — вигукнув Голмс. — Присягаюся, це кучерявий спаніель. Бідолашний Мортімер більше ніколи не побачить свого улюбленця.

Він оглянув навколишнє місце й продовжив:

— Гадаю, тут уже немає жодної таємниці, якої б ми не розгадали. Тут він ховав свого гончака. Але приховати його голос не міг, і саме звідси лунали ті моторошні виття, які навіть удень було неприємно чути.

У разі потреби він тримав собаку в господарській будівлі біля Мерріпіт-хаусу, але це завжди було ризиковано. Лише в останній день, який він вважав завершенням усіх своїх задумів, він наважився зробити це.

Голмс підняв бляшанку з густою речовиною.

— Ця паста, без сумніву, і є світна суміш, якою він покривав тварину. Ідею підказала легенда про пекельного собаку Баскервілів та бажання налякати старого сера Чарльза до смерті.

Не дивно, що той нещасний каторжник утік із криком, так само як сер Генрі, та й ми самі могли б учинити так само, побачивши в темряві боліт таку істоту, що мчить по нашому сліду.

Це був надзвичайно хитрий задум. Адже навіть якщо жертва не помре від страху, який селянин наважиться уважно придивитися до такої потвори? А багато хто бачив її на болотах.

Голмс замовк на мить, а потім промовив:

— Я казав це в Лондоні, Ватсоне, і повторю зараз: ще ніколи нам не доводилося полювати на

небезпечнішого злочинця, ніж той, що лежить тепер десь там.

Він простягнув руку в бік величезного строкатого простору болота, вкритого зеленими латками моху, яке тяглося аж до рудуватих схилів пустки й зливалося з ними на обрії.

Розділ 15. Озираючись назад

Був кінець листопада. Одного холодного й туманного вечора ми з Холмсом сиділи по різні боки палаючого каміна у нашій вітальні на Бейкер-стріт. Після трагічної розв'язки нашої поїздки до Девонширу Холмс займався двома надзвичайно важливими справами. У першій він викрив ганебну поведінку полковника Апвуда, пов'язану зі знаменитим картярським скандалом у клубі «Нонпарель», а в другій захистив нещасну мадам де Монпансьє від звинувачення у вбивстві її падчерки, мадемуазель Карер — тієї самої молоді жінки, яку, як пам'ятає читач, через шість місяців знайшли живою та одруженою в Нью-Йорку. Мій друг був у чудовому настрої через успіх низки складних і важливих розслідувань, тому мені вдалося схилити його до розмови про таємницю Баскервілів. Я терпляче чекав слушної нагоди, бо знав, що Холмс ніколи не дозволяє справам накладатися одна на одну, а його ясний і логічний розум не відволікається від поточної роботи на спогади про минуле.

Тим часом сер Генрі та доктор Мортімер перебували в Лондоні перед своєю довгою подорожжю, рекомендованою для відновлення його розхитаного здоров'я та нервів. Вони відвідали нас того самого дня, тому цілком природно, що наша розмова торкнулася цієї теми.

— Увесь перебіг подій, — почав Холмс, — якщо дивитися на нього очима людини, яка називала себе Степлтоном, був простим і прямолінійним. Але для нас, які спочатку не знали мотивів його вчинків і володіли лише частиною фактів, усе здавалося надзвичайно заплутаним.

Я двічі розмовляв із місіс Степлтон, і тепер справа настільки прояснилася, що, здається, для нас не залишилося жодної таємниці. Ви знайдете кілька моїх нотаток під літерою «Б» у систематизованому списку моїх справ.

— Можливо, ви коротко викладете мені хід подій по пам'яті?

— Звичайно, хоча не можу гарантувати, що пам'ятаю всі подробиці. Інтенсивна розумова праця має дивну властивість стирати з пам'яті те, що вже минуло. Адвокат, який досконало знає свою справу й може сперечатися з будь-яким фахівцем, через тиждень-другий судових засідань виявляє, що майже все забув. Так само і в мене: кожна нова справа витісняє попередню. Мадемуазель Карер уже затуманила мої спогади про Баскервіль-хол. Завтра якась нова загадка, можливо, витіснить і прекрасну французенку, і підступного Апвуда. Проте щодо справи про собаку я викладу події настільки точно, наскільки зможу, а ви підкажете, якщо я щось пропущу.

Моє розслідування беззаперечно довело, що родинний портрет не брехав і цей чоловік справді був Баскервілем. Він був сином Роджера Баскервіля, молодшого брата сера Чарльза, який утік до Південної Америки, маючи недобру славу, і якого вважали померлим неодруженим. Насправді ж він одружився й мав сина — того самого чоловіка, про якого йдеться. Син носив те саме ім'я, що й батько. Він одружився з Беріл Гарсією, однією з

найвродливіших жінок Коста-Рики, а потім, привласнивши значну суму державних коштів, змінив прізвище на Ванделер і втік до Англії, де відкрив школу на сході Йоркширу. Цим заняттям він зацікавився після знайомства під час морської подорожі з учителем, хворим на сухоти. Саме здібності цього чоловіка допомогли школі досягти успіху. Проте вчитель, на прізвище Фрейзер, помер, і навчальний заклад, який спочатку процвітав, швидко занепав і здобув погану репутацію. Тоді подружжя Ванделерів змінило прізвище на Степлтон і переїхало на південь Англії, захопивши із собою залишки статків, плани на майбутнє та пристрасть до ентомології. У Британському музеї я дізнався, що Степлтон був визнаним фахівцем у цій галузі. Більше того, ім'я Ванделер назавжди залишилося в науці: ним названо один із видів метеликів, який він першим описав ще в Йоркширі.

Тепер ми підходимо до тієї частини його життя, яка становить для нас найбільший інтерес. Очевидно, він провів необхідні розшуки й дізнався, що між ним і цінним спадком стоять лише дві людини. Коли він переїхав до Девонширу, його плани були ще нечіткими. Але те, що він із самого початку замислював зло, видно хоча б із того, що він представив свою дружину як сестру. Думка використати її як приманку вже тоді існувала в його голові, хоча він ще не знав усіх подробиць майбутнього задуму. Він прагнув будь-що заволодіти маєтком і був готовий використовувати будь-які засоби та ризикувати всім заради цієї мети.

Першим його кроком стало поселення якомога ближче до родового маєтку. Другим — встановлення дружніх стосунків із сером Чарльзом Баскервілем та сусідами. Сам баронет розповів йому легенду про родинного собаку, тим самим

несвідомо проклавши шлях до власної загибелі. Степлтон, як я й надалі його називатиму, знав від доктора Мортімера, що серце старого слабке й сильний переляк може його вбити. Він також знав, що сер Чарльз був забобонною людиною і дуже серйозно ставився до родинної легенди. Тоді його винахідливий розум одразу підказав спосіб убити баронета так, щоб майже неможливо було довести провину справжнього злочинця.

Задумавши це, він узявся до справи з надзвичайною винахідливістю. Звичайний злочинець задовольнився б просто лютим собакою. Але ідея надати тварині демонічного вигляду за допомогою штучних засобів була справжнім проявом його злочинного генія. Собаку він купив у Лондоні в торговців Росса і Менглза на Фулем-роуд. Це був найбільший і найжорстокіший пес із усіх, яких вони мали. Він перевіз його Північно-Девонською залізницею, а потім вів багато миль через болота, щоб не привертати зайвої уваги. Під час своїх ентомологічних експедицій він уже навчився проходити через Грімпенське болото й знайшов там надійне сховище для тварини. Там він тримав собаку й чекав слушної нагоди. Однак ця нагода з'явилася не відразу.

Старого джентльмена неможливо було виманити за межі маєтку вночі. Кілька разів Степлтон чатував із собакою, але безрезультатно. Саме під час цих невдалих спроб його або його страшного спільника бачили місцеві селяни, і таким чином легенда про пекельного собаку отримувала нові підтвердження. Він сподівався, що дружина заманить сера Чарльза в пастку, але тут вона несподівано проявила незалежність. Вона категорично відмовилася втягувати старого джентльмена в романтичну історію, яка могла б привести його до загибелі. Ні

погрози, ні навіть — із соромом мушу сказати — побої не змогли її змусити. Вона навідріз відмовлялася брати участь у цьому злочині. І на певний час Степлтон опинився в безвихідному становищі.

— Він знайшов вихід зі свого скрутного становища завдяки випадкові. Сер Чарльз, який приязно ставився до нього, доручив йому передавати свою благодійну допомогу нещасній жінці — місіс Лорі Лайонс. Видаючи себе за неодруженого чоловіка, Степлтон повністю підкорив її своєму впливові й переконав, що після розлучення з чоловіком одружиться з нею. Події раптом прискорилися, коли він дізнався, що сер Чарльз збирається залишити Баскервіль-хол за порадою доктора Мортімера — порадою, яку сам Степлтон удавано підтримував. Діяти треба було негайно, інакше жертва могла вислизнути з його рук.

Тому він змусив місіс Лайонс написати листа з проханням про зустріч увечері напередодні від'їзду баронета до Лондона. Потім, скориставшись правдоподібним приводом, він переконав її не приходити на побачення. Так Степлтон отримав можливість, на яку давно чекав. Повертаючись того вечора з Кум-Трейсі, він устиг забрати свого собаку, обробити його пекельною світною фарбою й привести до хвіртки, де, як він знав, старий джентльмен чекатиме на зустріч.

Підбурений господарем, пес перестрибнув хвіртку й кинувся переслідувати нещасного баронета, який із криком побіг тисовою алеєю. У тому похмурому зеленому тунелі видовище справді мало бути жахливим: величезна чорна потвора з палаючими щелепами та вогненними очима неслася слідом за своєю жертвою. Наприкінці алеї сер Чарльз упав мертвим від серцевого нападу та смертельного

жаху. Собака біг трав'яною смугою поруч зі стежкою, тоді як баронет мчав доріжкою. Саме тому залишилися лише сліди людини.

Побачивши нерухоме тіло, пес, імовірно, підійшов його обнюхати, але, переконавшись, що чоловік мертвий, відійшов. Саме тоді він залишив той відбиток лапи, який помітив доктор Мортімер. Потім собаку відкликали й швидко відвели назад до схованки в Грімпенському болоті. Так виникла загадка, що спантеличила владу, налякала всю округу й зрештою привернула нашу увагу.

Отже, так загинув сер Чарльз Баскервіль. Ви бачите всю диявольську винахідливість цього задуму. Насправді було майже неможливо висунути обвинувачення справжньому вбивці. Його єдиний спільник не міг свідчити проти нього, а неймовірність і химерність самого способу вбивства лише робили його ще ефективнішим. Обидві жінки, пов'язані з цією справою, — місіс Степлтон і місіс Лайонс — підозрювали Степлтона.

Місіс Степлтон знала про його наміри щодо старого баронета та про існування собаки. Місіс Лайонс не знала ні про одне, ні про інше, але її насторожувало те, що смерть настала саме в час призначеної зустрічі, про яку знав лише Степлтон. Проте обидві перебували під його впливом, і тому він не боявся викриття. Першу половину свого задуму він успішно здійснив. Але попереду залишалася значно складніша частина.

Цілком можливо, що спочатку Степлтон навіть не знав про існування спадкоємця в Канаді. У будь-якому разі він дуже швидко довідався про це від свого приятеля доктора Мортімера й отримав від нього всі подробиці щодо приїзду Генрі Баскервіля.

Першою думкою Степлтона було позбутися молодого спадкоємця ще в Лондоні, не дозволяючи йому навіть дістатися Девонширу. Відтоді як дружина відмовилася допомагати йому в пастці для старого баронета, він перестав їй довіряти. Він не наважувався надовго залишати її без нагляду, побоюючись втратити свій вплив над нею. Саме тому він узяв її із собою до Лондона.

Як мені вдалося з'ясувати, вони зупинилися в приватному готелі «Мексборо» на Крейвен-стріт — одному з тих, які перевіряв мій агент у пошуках доказів. Там він фактично тримав дружину під замком у її кімнаті, а сам, приклеївши бороду для маскування, стежив за доктором Мортімером до Бейкер-стріт, потім до вокзалу й далі до готелю «Нортумберленд». Дружина частково здогадувалася про його наміри, але настільки боялася чоловіка через його жорстокість, що не наважувалася написати попередження людині, яка перебувала в небезпеці. Якби лист потрапив до рук Степлтона, її життя опинилося б під загрозою. Зрештою вона вдалася до відомого нам способу: вирізала потрібні слова й склала з них повідомлення, а адресу написала зміненим почерком.

Лист дістався баронета й став першим попередженням про небезпеку. Для Степлтона було надзвичайно важливо здобути якусь річ із одягу сера Генрі, щоб у разі потреби пустити собаку по його сліду. Зі своєю звичною рішучістю й зухвалістю він одразу взявся до справи. Ми навряд чи помилимося, якщо припустимо, що або чоботар, або покоївка готелю були щедро підкуплені. Проте випадково першим йому дістали новий черевик, а він був абсолютно непридатний для його мети. Тому черевик повернули, а замість нього викрали старий. Це був надзвичайно повчальний випадок, бо він

остаточно переконав мене, що ми маємо справу зі справжнім собакою. Жодна інша гіпотеза не могла пояснити такого прагнення заволодіти старим черевиком і такої байдужості до нового. Чим дивнішим і фантастичнішим здається факт, тим уважніше його слід досліджувати. Саме та обставина, яка на перший погляд заплутує справу, після ретельного наукового аналізу часто стає ключем до її розгадки.

Наступного ранку нас відвідали наші знайомі, а Степлтон безперервно стежив за ними з кеба. З огляду на те, як добре він знав наші кімнати, мою зовнішність і взагалі діяв протягом усієї справи, я схилиюся до думки, що його злочинна діяльність не обмежувалася лише історією Баскервілів. Цікаво, що за останні три роки на заході Англії сталося чотири великі пограбування, і жодного злочинця так і не було спіймано. Останнє з них, у маєтку Фолкстон-Корт у травні, особливо запам'яталося тим, що злодій холоднокровно застрелив пажа, який застав його на місці злочину.

Я майже не сумніваюся, що Степлтон саме таким способом поповнював свої виснажені фінанси й уже багато років був надзвичайно небезпечним злочинцем.

Того ранку ми також побачили, наскільки він винахідливий: йому вдалося чудово вислизнути від нас. А його зухвалість проявилася в тому, що через кебмена він передав мені моє ж власне ім'я. Відтоді він зрозумів, що я взявся за справу в Лондоні й що діяти там для нього вже немає сенсу. Тому він повернувся на Дартмур і став чекати прибуття баронета.

— Одну хвилину! — перебив я. — Без сумніву, ви правильно виклали послідовність подій, але є один

момент, який ви не пояснили. Що сталося з собакою, коли його господар перебував у Лондоні?

— Я приділив цьому питанню певну увагу, і воно, без сумніву, має велике значення. Немає жодних сумнівів, що Степлтон мав спільника, хоча навряд чи він настільки довіряв йому, щоб посвячувати в усі свої плани. У Мерріпіт-хаусі служив старий лакей на ім'я Ентоні. Його зв'язок зі Степлтонами простежується протягом багатьох років — ще з часів, коли Степлтон керував школою. Отже, він напевно знав, що його господар і господиня насправді були чоловіком і дружиною. Ця людина зникла і втекла з країни. Цікаво, що ім'я Ентоні не дуже поширене в Англії, тоді як Антоніо є звичайним у країнах Іспанії та Латинської Америки. Як і сама місіс Степлтон, цей чоловік добре володів англійською мовою, але говорив із характерним шепелявим акцентом. Я особисто бачив, як він переходив Грімпенське болото стежкою, яку проклав Степлтон. Тому цілком імовірно, що під час відсутності господаря саме він доглядав за собакою, хоча, можливо, навіть не здогадувався, для чого той використовувався.

Після цього Степлтони повернулися до Девонширу, куди незабаром прибули і сер Генрі, і ви. Тепер кілька слів про мою власну роль у той час. Можливо, ви пам'ятаєте, що, досліджуючи папір із наклеєними друкованими словами, я уважно шукав водяний знак. Для цього я підніс аркуш майже до самих очей і відчув слабкий аромат парфумів, відомих як «білий жасмин». Існує сімдесят п'ять різновидів запахів, які криміналіст повинен безпомилково розрізняти, і не раз у моїй практиці успіх справи залежав від швидкого розпізнавання аромату. Цей запах підказав мені, що до справи причетна жінка, і мої підозри одразу звернулися до

Степлтонів. Таким чином, ще до нашої поїздки на захід Англії я вже був переконаний у існуванні собаки й майже вгадав особу злочинця. Моєю метою було стежити за Степлтоном. Проте було очевидно, що я не зможу цього робити, якщо перебуватиму поруч із вами, адже він став би набагато обережнішим. Тому я ввів в оману всіх, включаючи вас, і таємно вирушив до Девонширу, тоді як усі були переконані, що я залишився в Лондоні. Мої труднощі були не такими великими, як ви собі уявляли, хоча подібні дрібниці ніколи не повинні заважати розслідуванню.

Переважно я жив у Кум-Трейсі й користувався хатинкою на болоті лише тоді, коли потрібно було перебувати поблизу місця подій. Разом зі мною приїхав Картрайт. Переодягнений у сільського хлопця, він дуже допомагав мені. Від нього я отримував їжу та чисту білизну. Коли я стежив за Степлтоном, Картрайт часто спостерігав за вами, тому я міг тримати під контролем усі нитки цієї справи. Я вже казав вам, що ваші звіти надходили до мене дуже швидко — їх негайно пересилали з Бейкер-стріт до Кум-Трейсі. Вони були надзвичайно корисними, особливо той біографічний нарис про Степлтона, який випадково виявився цілком правдивим. Завдяки цьому я зміг остаточно встановити особи чоловіка й жінки та зрозуміти справжню картину подій.

Розслідування значно ускладнилося через історію втікача-каторжника та його зв'язки з Барріморами. Але й це ви блискуче з'ясували, хоча я вже раніше дійшов тих самих висновків на основі власних спостережень. На той час, коли ви знайшли мене на болоті, я вже знав практично все про цю справу. Проте доказів, достатніх для суду присяжних, у мене ще не було. Навіть спроба Степлтона вбити

сера Генрі тієї ночі, що закінчилася смертю нещасного каторжника, майже не допомогла нам довести його вину.

Здавалося, існував лише один вихід — схопити його на місці злочину. Для цього довелося використати сера Генрі як приманку: самотнього і, на перший погляд, беззахисного. Ми так і зробили. Ціною важкого потрясіння для нашого клієнта нам вдалося завершити справу й приректи Степлтона на загибель. Мушу визнати, що те, на яку небезпеку ми наражали сера Генрі, є певним недоліком у моєму керівництві розслідуванням. Але ми не могли передбачити того жахливого й паралізуючого видовища, яке являв собою цей пес. Не могли ми й передбачити появу туману, завдяки якому він зненацька вискочив просто перед нами. Проте ми досягли своєї мети. І, як запевняють мене фахівці та доктор Мортімер, наслідки для сера Генрі будуть лише тимчасовими. Тривала подорож допоможе йому відновитися не тільки після нервового потрясіння, а й після душевної рани. Його кохання до цієї жінки було щирим і глибоким, тому найболючішим у всій цій похмурій історії для нього стало усвідомлення того, що його ошукали.

Залишається лише пояснити роль, яку в усій справі відігравала місіс Степлтон. Немає сумнівів, що Степлтон мав над нею величезну владу. Її почуття могли бути коханням, страхом або, найімовірніше, поєднанням обох. Адже ці почуття зовсім не суперечать одне одному. У будь-якому разі його вплив був абсолютним. За його наказом вона погодилася видавати себе за його сестру. Проте межу своєї влади над нею він побачив тоді, коли спробував зробити її прямою співучасницею бивства. Вона намагалася попередити сера Генрі

настільки, наскільки могла, не викриваючи чоловіка. І робила це неодноразово.

Сам Степлтон, схоже, теж був здатний на ревності. Коли він бачив, що баронет упадає за його дружиною, то, хоча це й було частиною його власного плану, все ж не міг стримати палких спалахів гніву. У такі моменти проявлялася його справжня пристрасна натура, яку він зазвичай майстерно приховував під маскою холонокровності. Заохочуючи знайомство між ними, він був певен, що сер Генрі часто відвідуватиме Мерріпіт-хаус і що рано чи пізно настане потрібний момент.

Однак у день розв'язки дружина раптом виступила проти нього. Вона дізналася про смерть каторжника й зрозуміла, що собаку того вечора тримають у господарській будівлі, поки сер Генрі вечеряє в них. Вона прямо звинуватила чоловіка в намірі вчинити злочин. Між ними спалахнула люта сварка, під час якої він уперше показав їй, що має іншу жінку. Її відданість миттєво перетворилася на гірку ненависть.

Степлтон зрозумів, що вона його видасть. Тому він зв'язав її, щоб вона не могла попередити сера Генрі. Очевидно, він сподівався, що після смерті баронета вся округа пояснить трагедію родинним прокляттям — а саме так, без сумніву, і сталося б. Тоді він розраховував переконати дружину змиритися з уже доконаним фактом і мовчати про те, що вона знала. На мою думку, тут він серйозно помилився. Навіть якби нас там не було, його доля все одно була б вирішена. Жінка з іспанською кров'ю не пробачає такої образи так легко.

І ось, мій любий Ватсоне, не заглядаючи до своїх нотаток, я вже не можу розповісти вам про цю

дивовижну справу детальніше. Мені здається, жодна важлива обставина не залишилася без пояснення.

— Але ж він не міг сподіватися налякати сера Генрі до смерті так само, як налякав старого дядька своїм примарним собакою, — зауважив я.

— Пес був лютий і напівголодний, — відповів Голмс. — Якщо його вигляд не вбив би жертву від страху, то принаймні паралізував би будь-який опір.

— Безумовно. Проте залишається ще одне питання. Якби Степлтон успадкував маєток, як би він пояснив той факт, що законний спадкоємець уже давно жив поруч під чужим ім'ям? Як він міг би заявити свої права, не викликавши підозр і розслідування?

— Це справді складна проблема, і, боюся, ви вимагаєте від мене забагато, очікуючи точної відповіді. Минуле й сучасне належать до сфери мого дослідження, але передбачати майбутнє значно важче.

Місіс Степлтон кілька разів чула, як її чоловік обговорював це питання. Існувало три можливі варіанти. Він міг заявити про свої права з Південної Америки, довести там свою особу британській владі й отримати спадок, навіть не приїжджаючи до Англії. Або ж міг скористатися складним маскуванням на той короткий час, який довелося б провести в Лондоні. Або ж передати документи та докази спільникові, який виступив би як спадкоємець, а сам отримував би частину прибутків. Знаючи Степлтона, ми можемо не сумніватися, що він знайшов би вихід із будь-якої ситуації.

А тепер, мій дорогий Ватсоне, після кількох тижнів напруженої роботи, думаю, ми можемо хоча б один

вечір присвятити приємнішим речам. У мене є ложа на оперу Les Huguenots. Ви коли-небудь чули спів братів де Рецке в "Гугенотах"? Тож, будьте ласкаві зібратися за півгодини. Тоді дорогою ми заїдемо до Марціні та спокійно там пообідаємо.

Переклад українською: Юлія Гнатюк. Цей текст є інтелектуальною власністю автора перекладу та охороняється законом про авторське право.